

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

ס"ג פרשת

וישלח תשי"ז

דברים חוצבים מלהבות אש

ויסודות נחוצות בעיקרי אמונה

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ז לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדש"

מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040

קונטרס 10

לשמיעת הדברות קודש:

1-718-298-4641 (בארץ ישראל) 072-3333419

(פון אייראפע 972-72-3333419+)

צו הערן די תורה דברות קודש פרשת וישלח תשי"ז

דרוקט: #→16→8→1→6 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(1 שעה מיט 24 מינוט) קלאר

דברי התעוררות..... אות נב
מעשה בדודו של הישמח משה שטעה בש"ץ ..אות נג
מאמר ח מכה אשר לא כתובה בתורה (וביאור) ... אות ס
דברי התעוררות אות סג-סה
מאמר ט הדין טעה בברכת ולמלשינים..... אות סו
המשך ביאור מאמר ח..... אות עב
מאמר י דברי מהר"ל מפראג בשלש שבועות .. אות עה
המשך ביאור מאמר ח..... אות פג
ביאור מאמר ו (התחלת אופן ראשון)..... אות פה
החיוב להתפלל ביום התענית וימי תפלה אות פח
סיום ביאור מאמר ח אות צא
דברי התעוררות שלא ליתן חיזוק למינים אות צב
ביאור מאמר ו (המשך אופן ראשון) אות צה
ביאור מאמר ה אות צו
ביאור מאמר ו (אופן שני) אות צז
ביאור מאמר ד אות צח
ביאור פסוק אם יבוא עשו (קשיא באות לט) אות צט
סיום התורה..... אות קא

מאמר א דיוקים בפסוק עם לכן גרתי אות א
מאמר ב דיוקים בפסוק ויירא יעקב..... אות ב
מאמר ג דיוקים בפסוק ויחץ את העם אות ג
מאמר ד מדרש על פסוק ויחץ את העם..... אות ז
מאמר ה מדרש על פסוק פן יבוא והפני אות י
מאמר ו פסוק ואתה אמת הטיב איטיב..... אות יב
הקדמות וביאורים בפסוקי הפרשה..... אות טז
ביאור מאמר ב (אופן א) אות יז
ביאור מאמר א אות כב
ביאור מאמר ג אות כז
ביאור מאמר ב (אופן ב) אות לח
מאמר ז עתידה תורה שתשתכח מישאל..... אות מב

אקדמות מילין

מה נכבד היום שלאחר "ששים" שנה, נתפרסם מחדש דברי תורה הידועים שנאמרו בס"ג וישלה תשי"ז בהוספות ביאורים והערות, כדי להקל על התלמידים, הרוצים לעסוק בדברי תורה.

דברי תורה אלו, נאמרו בשעתו להאיר עינים בתוך הערפל, באותו זמן שערכו הציונים מלחמה נגד מדינת מצרים, ביחד עם מדינות פראנקרייך וענגלאנד, בטענה אודות מעבר המים "סועין קאנאל". ובשעת המלחמה היה נראה כמו הצלחה שעלה בידם לכבוש את "מדבר סיני".

והנצחון המדומה שהיה להם, גרמה להרבה מאחב"י הכשרים להיות כשיכורים, ולחגוג על נצחון הכופרים, והרבה שומרי תו"מ חשבו שיש בזה ענין של "גאולה" או אתחלתא דגאולה, וישועה לכלל ישראל, וכאילו נעשו נסים על ידיהם, ובפרט שה' עדיין זמן קצר לאחר מלחמת העולם אשר נשמדו אלפים ורבבות מישראל, והרגישו בזה כוח ועוצם יד ש"אונזערע אידעלעך האָבן באַוויזן", עד כדי כך שגם בביהמ"ד של רבינו יכלו לשמוע כדברים האלה. ואלו המעט מזעיר שהיו שלמים בדעתם, הטמינו עצמם בחורין ובסדקין, וייראו להוציא מלה מפיהם מיוחד ההמון.

רבינו היה בצער גדול מכל המצב, והתאזר בכוחו הגדול ללחום מלחמת ה' וחרב פיפיות בידו, וכשר צבא הכריו בקול גדול "מי לה' אלי!", ואין להתפעל כלל מאותם המורדים בה' ובתורתו הק', ובסעודה שלישית פרשת וישלה, שהיה כבר אחר גמר המלחמה, השמיע דבריו ברבים, וכפי ששומעין על הטעיף בקולו של רבינו גודל צערו ועומק הכאב שנגע בלבו הטהור, שישנם שלומי אמוני ישראל הנהנים מהצלחת הרשעים, האומרים שוא עבוד אלקים.

בדברי תורה אלו ביאר רבינו יסודות הנחוצים ב"עיקרי האמונה", "גלות וגאולה" וגודל הסכנה ליקח גאולה קודם הזמן, ובחומר ה"שבועה" שלא ימרדו באומות, שלא ללמד זכות על המסיתים, וגם ענין "שכחת התורה" בדורינו ושנשתכח דרך הבעש"ט הקדוש ותלמידיו, ועוד הרבה דברים שיכולין לשמוע מפ"ק של רבינו, אשר לאחר זמן נקבע מקומם בספה"ק ויואל משה [ה"וישלה תורה" נקרא בפי החסידים "האלף בית של היואל משה"].

כותבי התורה, שמו לילות כימים להעתיק את דברי רבינו בזמן קצר, ולאחר שרבינו עבר עליהם בשבט בקורת, מהרו להדפיסם ולפרסמם בשער בת רבים בכל המדינות, ובפרט בארץ ישראל, שהפיצו הדברי תורה אצל תלמידי חכמים, וגם קבעו בו שיעורים ברבים בכל המקומות. הדברים עשו פירות ונתן עוז ואומץ להיראים לדבר ה' לעמוד על משמרתם, שלא ליפול במחשבת מינות.

גם רבינו בעצמו נהנה מאוד לשמוע, מקרובים וגם רחוקים שלמדו הדברי תורה והבינו הדברים, וכמה פעמים אף צוה ללמוד בהם לאלו ששאלו לעצתו. וידוע לנו שאחד מתלמידי רבינו ממדינה רחוקה, התמרמר לרבינו שיש בלבול המוחות גדול במקומו, ואמר לו רבינו עצתו אמונה, שיאמר לאנ"ש שילמדו ה"וישלח תורה", ושאל לרבינו, הלא עכשיו אינו פרשת וישלח? ענה לו רבינו בצחות לשונו כדרך בקודש, "וישלח זאגט מען דאך יעדע וואך?" [וכידוע מנהגו של רבינו לאמר פרשת "וישלח" בכל מוצאי שב"ק].

ההוספות ביאורים נעשו בשינוי אותיות, שיכלו להכיר את דברי רבינו בעצמו. ונא לראות את הביאורים רק כהצעה בהבנת דברי רבינו, ונשמח לשמוע הערות ותיקונים.

ולכן בודאי ראוי הדבר לכל התלמידים והחסידים לקבוע זמן מיוחד לעבור על הקונטרס מרישא ועד גמירא, ועצה טובה קא משמע לן, דמי שרוצה להרגיש המתיקות בדברי תורה, יקדיש הזמן וילמוד מקודם כל הדברי תורה ביישוב הדעת ובהתבוננות, ואח"כ לשמוע את קול ה' בכה, מכלי ראשון המבשל. ואז יונעם לך.

ויתברכו ממרומים כל אלו שעסקו ועוסקים לזכות את הרבים, הן אלו שעסקו מקדמת דנא בהקלטת הטעיפס, ובכתיבת הטעיפס, וכל העורכים המגיהים, המסדרים, והמסייעים, אשר אינם חוסכים דמים תרתי משמע להוציא דבר ומקובל, זכות רביה"ק זי"ע וזכות הציבור שלומדים ומתעוררים בדבריו הקדושים, יגן בעדם לנצח להושיע בכל מילי דמיטב.

הרשות נתונה לעשות מזה קאפים ולחלקם ביעקב, ומצוה רבה לפרסם דברי תורתנו של רבינו הק'. ואשרי מי שזוכה לזכות את הרבים.

מוסדות התורה שרוצים ללמוד עם התלמידים רק חלק מהתורה, יכולים להתקשר עמנו כדי שנוכל לסדר להם קונטרס מיוחד עצהיו"ט.

ומי שרוצה ליטול חלק בהוצאות המרובות, ולגרום נחת רוח לנשמתו הטהורה של רבינו הק' זי"ע, שיהא שפתותיו דובבות בקבר יכול להתקשר עם המערכת.

תפלינו חזקה שתפלות רבינו יתקיימו שיתבטל הע"ז ביד ה' בלי שום צער ונזק ליהודים וכדאיתא במדרש אגדה (מקץ מא, א) "יש תפלה שהיא נענית לששים שנה".

חודש כסליו תשע"ז לפ"ק

מערכת "לשון קדשו"

קושיזות ודיוקים בפרשת השבוע

א

מאמר א:

דיוקים בפסוק עם לִבְנֵי גֵרָתִי - ובפירש"י תרי"ג מצות שמרתי
[וישלח יעקב מלאכים לפניו] אֶל עֲשׂוֹ אָחִיו אֲרֶצָה שְׁעִיר שְׂדֵה אָדָם. וַיֵּצֵאוּ אֹתָם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ וּגּוֹ' עִם לִבְנֵי גֵרָתִי וְאַחֵר עַד עֲתָה. וַיְהִי לִי שׁוֹר
וְחֹמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאֶשְׁלָחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמַצֵּא חֵן בְּעֵינָיָהּ.

למאי נפק"מ הודיע יעקב ששמר תרי"ג מצות, הלא עשו ביזה כל המצוות?

(א) עם לִבְנֵי גֵרָתִי. זאגט רש"י [בגימטריא תרי"ג], ותרי"ג מצות שמרתי.
לכאורה וואס האט ער אים עפעס באפוילן אז ער האט אפגעהיטן תרי"ג מצות,
וואס א נפקא מינה פאר עשו'ן, צי האלט ער תרי"ג מצות, צי ניין, ער האט דאך מבזה
געווען די עבודה [כדכתיב (תולדות כה, לד)] וַיִּבְזוּ עֲשׂוֹ אֶת הַבְּכֹרָה.

גם צ"ע למה הודיע לעשו ששמר מצות "פרה אדומה" דוקא?

(ב) דער מדרש זאגט, (דער טאטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב ברענגט
אויך דעם מדרש), עם לִבְנֵי גֵרָתִי ותרי"ג מצות שמרתי, ואפילו פרה אדומה הקרבתי.
ברויך מען פארשטיין, וואס עפעס גראד פרה אדומה.

ב

מאמר ב:

דיוקים בפסוק וַיִּירָא יַעֲקֹב וּבְפִרְשׁוֹ "שְׂמָא יֵהְרוּג אֶת אַחֵרִים"
ווייטער די גאנצע פרשה ברויך מען צו פארשטיין, יעקב אבינו האט זיך דא
געפארעכטן. [וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וּגּוֹ'] כִּי יֵרָא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבֹא, חֲלִילָה, וְהִפְנִי אִם עַל
פָּנָיִם. וְאַתָּה אִמְרָתְּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת זִרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מִרְבּוֹ.
זאגט רש"י, וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ. וַיִּירָא יַעֲקֹב, שְׂמָא יֵהְרוּג. וַיֵּצֵר לוֹ, שְׂמָא
יֵהְרוּג אֶת אַחֵרִים.

צ"ע למה היצר ליעקב להרוג את עשו? הלא קי"ל הבא להרגך השכם להרגו

(ג) פלאגן זיי זיך, וואס האט ער מורא געהאט שְׂמָא יֵהְרוּג אֶת אַחֵרִים, אז ער וועט
אים הרג'ענען [לעשו, הלא] אז ער וועט קומען אויף אים און ער וועט אים וועלן
הרג'נען, [מותר להורגו מדין] הִבָּא לְהַרְגֶּךָ הַשָּׁכֵם לְהַרְגֶּךָ (ברכות סב:), וואס האט ער אזוי
מורא געהאט פאר דעם.

עוד צ"ע הלשון שְׂמָא יֵהְרוּג אֶת אַחֵרִים, הלא הכוונה לעשו, א"כ יאמר שְׂמָא יֵהְרוּג אֶת "עשו"

(ד) און דערנאך וואס איז דאס לשון שְׂמָא יֵהְרוּג אֶת אַחֵרִים, די רעדע איז דאך
פון עשו'ן ווייסט מען דאך, אז יֵהְרוּג אֶת "עשו", וואס איז דער אחרים.

ג

מאמר ג:

דיוק בפסוק וַיַּחֲזֵן אֶת הָעָם - ובפירש"י "על כרחו כי אלחם עמו"
וַיַּחֲזֵן אֶת הָעָם אֲשֶׁר אֹתוֹ וּגּוֹ' וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכָּהוּ,
וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה. [פירש"י] על כרחו כי אלחם עמו.

קושיא א' על ענין החלוקה: אם יכול ללחום עם עשו במחנה השניה, למה לא ילחום תיכף במחנה הראשונה
(ה) לכאורה לויט ווי רש"י זאגט, אז ער ווייסט אז ער וועט לוחם זיין, פארוואס
האט ער מפקיר געווען די ערשטע מחנה, שוין ביי דער ערשטער מחנה האט ער
געזאלט לוחם זיין, און נישט צולאזן חלילה הרג'נען [אפילו] איין מחנה.

ד

דערנאך ער האט איינגעטיילט שטייט דאך, [ווישם] האט ער איינגעטיילט, אַת
הַשְּׂפָחוֹת וְאֵת יְלִדֵיהֶן רֵאשָׁנָה [וְאֵת לֵאָה וְיְלִדֶיהָ אַחֲרָיִם. פירש"י] אחרון אחרון חביב.

קושיא ב' על ענין החלוקה: איך הותר לחלק בין נפש לנפש, הלא אסור להפקיר אף נפש אחד מישראל
(ו) פרעגט מען דאך טאקע די קשיא, אין דברי יחזקאל פרעגט ער [לכמן אות כז, ובהגה
כד], טאקע על פי הלכה טאר מען דאך נישט מפקיר זיין קיינעם^א, וויאזוי מעג מען
אויסקלויבן איינעם?

על כל פנים די [בני השפחות] וואס זענען געווען פאָרנט, זענען דאך אין אַ
גרעסערע סכנה, וויאזוי האט ער אויסגעקליבן [בני הגבירות מטעם] אחרון אחרון חביב,
אז ס'קומט צו דעם, ביי הצלת נפשות, טאר מען דאך נישט קיין חילוק מאַכן,
איבערהויפט זענען דאך אַלע געווען שבטי קה, ביי איבוד נפשות כשרים מישראל,
ווי קען מען מאַכן אַ הבחנה, דעם שטעלן אויף אַ מער מקום מסוכן, וויאזוי קאָן מען
[לכרוך] דעם זאל מען הרג'נען, און יענער וועט בלייבן?

ה

קושיא בלשון "הַנְּשָׂאָר": ד"שיריים" נקרא רק כשאחד גרוע או פחות מחבירו בכמות או באיכות, ולא בחלקים שוים
(ז) נאך ברויך מען פארשטיין, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר. וואס איז דער "הַנְּשָׂאָר".
דער כלל איז דאך, אז "שיריים" מוז זיין פחות מחציו, אזוי ווי ס'שטייט^ב [בדיני איסור
והיתר] אם נשתייר כעובי דינר זהב [כשרה].

גם בבני אהרן דכתיב "הַנּוֹתָרִים" מקשים הלא היו שוים, ומתרצים דנדב ואביהוא היו גדולים במדריגה
איבערדעם פרעגט מען דאך, ביי שני בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִים, זיי [אלעזר ואיתמר] זענען
דאך געווען צוויי [ולמה קראם הַנּוֹתָרִים]? נאָר ווייל יענע [נדב ואביהוא] זענען געווען מער,
און די זענען געווען שוואַכער, הייסן די נותָרִים^ג.

וקשה והלא הם היו החביבים, ולמה קראם הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר" ולא "האחרת"?

[וקשה] דא איז דאך געווען פאָרקערט, דער אחרון אחרון איז דאך געווען
"חביב", וואס רופט ער די הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר", זאל ער זאָגן והיה המחנה "האחרת",
[שיאמר] אַל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַפָּהוּ, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר" לְפָלִיטָה.

^א כתב הרמ"א, (יו"ד סי' קנו סעיף א) עובדי כוכבים שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, לא יתנו להם אחד מהם. וכן פסק המחבר (חור"מ סי' תכה סעיף ב) דאין דוחין נפש מפני נפש.

^ב כתב המחבר (יו"ד מג, ב), הטחול [מילין] וכו' ואם ניקב נקב שאינו מפולש [מקצה אל הקצה], אם נשאר תחתיו כעובי דינר זהב, מותר וכו'. (ובסעיף ד) עובי דינר זהב לא ידענו שיעורו, ומכל מקום נראה שהוא פחות מחצי עביו. וכתב הטורי זהב (סק"ז) הטעם, דבגמרא (חולין נה:) אמרו על זה 'אי אשתייר' כעובי דינר, וכל שיעור הוא פחות מחציו. - ועיין בהגש"פ מהר"י ט"ב (ויהי בחצי הלילה), אודות הכלל דפחות מחציו נקרא "שיר".

^ג ויקרא י, טז. - ובחתם סופר (תצוה) וז"ל, ומה דכתיב ואל אלעזר ואל איתמר בניו הַנּוֹתָרִים, יען כי נדב ואביהוא היו גדולים מהם, כמו שאמר משה לאהרן עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך, אם כן שייך נגדם לשון הַנּוֹתָרִים.

וואָס זאָגט ער עפעס הַנְּשָׂאָר, דאָס וואָס "ס'בלייבט", איז משמע טאַקע נאָר ווייניגער ווי די העלפט, ווייניגער ווי די העלפט זאָל בלייבן.
[ובאמת קשה] פאַרוואָס האָט ער נישט געטוהן פאַרקערט, זאָל די גרעסערע העלפט בלייבן, חשוב'ער זענען זיי דאָך געווען [המחנה הנשאר].
מצד דעם [שהיו החשובים] קען איך דאָך נישט זאָגן [כפי קשייתנו], אַז ס'איז נְּשָׂאָר, ווייל זיי זענען שוואַכער, אדרבה, ס'איז אחרון אחרון חביב.

אין לומר שבני הגבירות היו פחותים במנין ולזה קראם "הנשאר", כי באמת הם היו הרוב

[ואם תאמר בדרך] אפשר, [שהיו] ווייניגער, ווייס איך אויך נישט צו ס'האַלט אויס דער חשבון, ווייל זיי זענען געווען אַ רוב די בני הגבירות, קעגן די בני השפחות.¹

ואת"ל שהאחרונים היו באמת פחותים, יוגדל הקושיא למה באמת סדרם באופן שהמעט ינצלו

על כל פנים אויף אַלענפאַלס, פאַרוואָס האָט ער עפעס אַזוי געמאַכט, ס'זאָל זיין המחנה "הנשאר" די זאָלן זיין ווייניגער, אדרבה ער האָט געדאַרפט צו זען אַז די וואָס זאָלן בלייבן לפליטה, די זאָלן זיין מער, לאַז ווייניגער גע'הרג'ט ווערן, ווי ווייניגער מ'איז מַסְפֵּן מזרע ישראל איז אַלץ אַ קרן.

ס'איז דאָך אויף דעם אויך אַ קשיא [כנ"ל אות ג] וויאָזוי ער האָט געקענט אַזוי שטעלן, אין פשטות קאָן מען נישט צו פאַרשטיין, וויאָזוי האָט ער דאָס עפעס מפקיר געווען הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכֹּהֵן, און ער האָט געבויעט אויף די מַחֲנֶה הַנְּשָׂאָר, פאַרוואָס נישט כי אלחם עמו תיכף.

1

גם על שיטת הרמב"ן דכוונת "למלחמה" היינו בריחה, קשה כנ"ל [קשיא ה'], דאם יכול לברוח למה לא יברח תיכף

(ח) פון רמב"ן זעט אויס, אַז ער האָט גאָרנישט אינזין געהאַט לוחם צו זיין, דער רמב"ן זאָגט², ער האָט זיך אָנגעגרייט לדורון לתפלה ולמלחמה, "לדורון" אַ מתנה, "ולתפלה" מתפלל זיין, "ולמלחמה", אַז טאַמער וועט נישט גיין גאָרנישט, זאָל ער ניצול ווערן בדרך מלחמה, וועט עס גיין "בריתה", מ'זאָל אַנטלויפן.

ער רופט עס אָן בדרך מלחמה, ער מיינט לאפוקי אַז ס'איז נישט קיין דורון און קיין תפילה, נאָר מ'זאָל אַנטלויפן.

רבינו מדייק בלשון הרמב"ן שכוונת יעקב אבינו לא היתה למלחמה כלל, בשום אופן.

מסתמא, זעט אויס, האָט ער [הרמב"ן] געהאַט אַ שיטה, [אַז יעקב אבינו] ער האָט גאָר ניטאַמאָל אינזין געהאַט לוחם צו זיין.

[כי אם אין זה כוונת הרמב"ן] וואָס דען זאָגט ער "אַנטלויפן"?

¹ הגר"א (אדרת אליהו בלק, כב) כתב, הכלל הוא כי בני הגבירות היו כפל כמו בני האמהות, כל גבירה שני פעמים כמו שפחתם, עכ"ל. (ועיין שם כל החשבון באריכות).

² רמב"ן (ריש הפרשה) וז"ל, שהזמין הוא א"ע, לתפלה, ולדורון, ולהצלה בדרך מלחמה, לברוח ולהנצל. רבינו הביא דבריו (ליל ג' דחנוכה תשי"ד), ומוסיף מה שכתב הרבינו בחיי שמביא דברי הרמב"ן (הרבינו בחיי היה תלמיד הרשב"א, תלמיד הרמב"ן). וז"ל, (לב, ח) וכן אנחנו צריכים ללכת בדרכי האבות להתקין עצמנו להקביל פניהם במנחה ובלשון רכה ובתפלה לפני ה' יתעלה, אבל במלחמה אי אפשר שנאמר "השבעתי אתכם בנות ירושלים" וגו', השביעם שלא להתגרות מלחמה עם האומות, עכ"ל.

³ בריחה הוא פעולה שמשמשים ג"כ אנשי החיל במלחמה, וכמו (ירמיה נב, ז) וְכָל אֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ מִקֵּצֵיר לַיְלָה, משא"כ דורון ותפילה אינם פעולת מלחמה כלל.

אז ער זאגט "ולמלחמה" [וכוונתו] ער וועט לוחם זיין טאקע ווי ס'געהער צו זיין, ער וועט לוחם זיין ער וועט יענעם הרג'נען. אזוי ווי כדין, אז ער [עשו] איז אים געקומען [והפכה], און ער האט גע'הרג'עט [המחנה הראשונה] וועט ער צוריק הרג'נען כדי ער זאל עפעס מציל זיין. [א"כ] וואס זאגט עפעס דער רמב"ן "אנטלויפן", וואו קומט עפעס אנטלויפן? [ומזה מוכח שכוונת הרמב"ן שלא ילחום כלל, רק בריחה].

[ולפי זה קשה] ממה נפשך, אז ער האט אן עצה אנטלויפן, ברויכן אלע [מחנות] אנטלויפן, האט ער גארנישט געדארפט אנהייבן צו גיין [לעשו], אזוי וועלן די ערשטע [מחנה] אויך ניצול ווערן?

ז

מאמר ה:

מדרש על פסוק ויחץ את העם

דער מדרש זאגט, (טאקע דער רמב"ן ברענגט אויך דעם מדרש'), אין מדרש רבה. ויחץ את העם, ער האט איינגעטיילט, [ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והפכה] אם יהרוג אחינו שבדרום, [והיה המחנה הנשאר לפליטה] ישארו אחינו שבגולה.

ומקדים רבינו, שכוונת המדרש הוא על דורות העתידים, וכמה ראיות על זה. ואח"כ (באות ט) הקשה כמה דיוקים אזוי זאגט דער מדרש, אז דאס איז געווען אלעס אן הכנה [לעתיד].

ח

[א] מכל המדרשים על הפרשה משמע שהוא רמז לדורות העתידים

דער מדרש דרש'נט כסדר אויס די אלע ענינים [ממעשי האבות] אויף די דורות העתידים, ביז ביאת המשיח.

[ב] וכן מצינו בבעל הטורים: ואחר עד עתה רמז על הגליות

דער בעל הטורים זאגט ואחר עד עתה, דאס מיינט מען [הגליות] ביז צום אלף הששי, די עי"ן דאס איז ע' שנים של בבל, און די [תי"ו] פיר הונדערט [שנה] פון מצרים, און די ה"א דאס זענען די ה' אלפים ביז צום אלף הששי, דעמאלטס הייבט זיך אן דער זמן הגאולה.

על כל פנים יהיה איך שיהיה, [כל פעולות יעקב אבינו] דאס איז דאך אלעס געגאנגען אויף עתידות. דער מדרש כסדר טייטשט דאך עס אזוי אויס.

[ג] וכן מצינו ברש"י: עד אשר אבא אל אדני שעירה, הכוונה לימות המשיח

רש"י זאגט דאך אויך אזוי, עד אשר אבא אל אדני שעירה, [ואימתי ילך] ווען וועט דאס זיין, [בימי המשיח, שנאמר (עובדי' א, כא)] ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו, דאס האט ער געמיינט דעמאלטס [כשאמר אבא אל אדני שעירה].

[ד] גם הפסוק נסעה ונלכה ואלכה לנגדה מרמו לגליות

ער"ר רעכנט דאך אויס כסדר, נסעה ונלכה ואלכה לנגדה די אלע גלות'ער.

¹ בראשית רבה (עו, ג). והרמב"ן אחר שמביא דברי המדרש מסיים, ראו כי גם לדורות תרמוז זאת הפרשה.

² עיין לקמן (אות עו) שמביא רבינו דברי בעל העקידה בפסוק נסעה ונלכה.

וכן איתא בגמרא (בב"ז ח:): דהרומיים עשו מלחמה עם ישראל נגד היוונים, בתנאי שיהיו שותפים, ולאחר זמן אשתעבדו בישראל, דמעיקרא דרשו שאמר עשו נסעה ונלכה ואלכה לנגדה שיהי' בשותפות, ולסוף דרשו מה שאמר יעקב יעבר נא אדני לפני עבדו, דדרך האדון לילך מקודם וכו'. - וכתב במהרש"א (ב"ב עג.) וז"ל, כי מעשה אבות סימן לבנים, שאמר עשו ואלכה לנגדה בא להשתתף עם יעקב לנצח היוונים, אך יעקב ראה שאי

עכ"פ כוונת דברי המדרש שכוונת יעקב אבינו היה על שם העתיד

יהיה איך שיהיה, זאגט דער מדרש, אז ער האט דאס אלעס אנגעגרייט אויף שפעטער מ'זאל צוטיילן [הכלל ישראל].

והטעם שפיזור בני ישראל בגלות הוא תועלת, כדי שלא יכלו לכלותם יחד

עפעס אויף די בחינה ווי די גמרא (פסחים פז:) זאגט, [מאי דכתיב (שופטים ה, יא) "צדקת פרזונו ב'ישראל" צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שפזרם לבין האומות] פרש"י שלא היו יכולין לכלותם יחד. חלילה וחלילה אז ס'געשעט עפעס אויף איין זייט, זאל בלייבן אויף די אנדערע זייט.

[וזה כוונת המדרש] האט ער דאס היצטערט אנגעגרייט יעקב אבינו מיט די תפלות [לזמן הגלות].

ט

דיוקים בלשון המדרש אחינו שב"דרום" ואחינו שב"גולה"

(ט) נאָר ס'איז שווער צו פארשטיין, דאָס לשון פון די הייליגע חכמים, אם יהרוג אחינו שבדרום ישארו אחינו שבגולה.

וואָס זאָגט ער עפעס "דרום" מיט "גולה" [שאינו דבר והיפוכו], זאָל ער זאָגן אחינו "שבדרום" וועט בלייבן אחינו "שבצפון", אָדער "במזרח", אָדער "במערב".

מאחר שהורגים "בדרום" ח"ו, זה סימן שגם בדרום הוא מקום "גלות" ואינו דבר והיפוכו

ער הייבט אָן מיט "דרום" און ער לאַזט אויס מיט "גולה", נו, די אחינו שבדרום זענען דען נישט אין גלות? חלילה וחלילה אז מ'הרג'ט, איז דאָך אַ סימן אז זיי זענען אין גלות, בגולה ביי יענעם.

ואין לומר ש"דרום" מרמז לארץ ישראל, שארץ ישראל הוא טבור הארץ "באמצע" ואינו בדרום

יהיה איך שיהיה [מהו] אחינו שבדרום?

[ואי אפשר לומר שהכוונה לזמן] ווען אידן זענען שרויים על אדמתן, וואָרן ארץ ישראל איז דאָך דער טבור האָרץ^ט, ארץ ישראל איז גארנישט "דרום", נאָר באמצע העולם. וואָס מיינט ער אחינו שבדרום?

גם מצינו שרצון הקב"ה שיהיו ישראל בארבע רוחות הארץ, ולא רק "בדרום".

כי פֿאַרפֿע רוחות [השמים פרשתי אתכם] אזוי ווי ס'שטייט (זכריה ב, י), ברענגט דאָך די גמרא (ע"ז י:) מ'האָט צושפרייט אידן בארבע רוחות הארץ, אזוי זאָגט דאָך די גמרא הקב"ה האָט אזוי געוואָלט [דכשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל]. ווי דער מהרש"א זאָגט פשט, ס'זאל איבעראַל זיין אידן.

אפשר כן, ואסור להשתתף עם העובד כוכבים, וכו' ועל כן אמר לעשו יעבר נא אֲדֹנִי לִפְנֵי עֲבָדוֹ לִפְנֵי, בזמן שיהיה עשו קודם האדון ויעקב העבד, ואחר כך יהיה יעקב האדון ועשו העבד וכו' ואי הוה דלינן טפי לישתתף עמהן, הוה מקלינן מהבליה [נשרפים מחום] חס ושלום, היינו כלים בגלות, כמו שכתוב בחורבן בית שני שלא היו רוצין להיות נכנע ולהיות עבדים, על ידי זה נחרב הבית, אבל בהיותנו אחר כך נכנע לעשו לעבד כדברי יעקב אבינו, וכמ"ש בריב"ז, והרבה מחכמי ישראל שנתרצו להיות נכנעים לטיטוס ובזה היה הצלה וריוח מעט בגלותנו זה המר, עכ"ל.

^ט בתנחומא (קדושים סימן י) כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורה של עולם, שנאמר (יחזקאל לח, יב) יִשְׁבִּי עַל טִבּוֹר הָאָרֶץ, ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם וכו'. ועיין בעל המאור (ראש השנה כ:) שכתב לבאר איך ארץ ישראל הוא טבור הארץ.

' במהרש"א, דע"י שפירש ופיזר אותם בד' רוחות, התפרסם בכל העולם אמונתו ותורתו והוא קיום של עולם.

על כל פנים יהיה איך שיהיה וואָס כאַפּט ער עפעס אָן "דרום", פאַרוואָס גראַד דרום, פאַרוואָס נישט "מזרח", פאַרוואָס נישט "צפון". [אַרבע רוחות הארץ].

גם קשה שנקט "גולה" כהיפוך של "דרום", וכי איזה צד נקרא "גולה"

און ווידעראום דער אויספיר "בגולה" האָט דאָך אוודאי נישט קיין שום פשט, אויף וועלעכער זייט איז מען נישט בגולה, איז דען דאָ אַן אַנדערע זייט, וואָס הייסט גולה? בגולה איז דאָך אין אַלע זייטן, בארבע כנפות הארץ איז מען בגולה, אין די גאַנצע וועלט איז מען אין גלות וואו מ'איז, אחינו שבגולה איז יעדערער, אין דרום, אין צפון, במזרח, ובמערב. איבעראל איז מען בגולה.

ביז דער בורא כל עולמים וועט העלפן, עד אשר ירחם ה' על עמו [ויתקיים התפלה] הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָאשׁוֹנָה וועט צוריק זיין, וועט מען אַרויס גיין פון גלות. אָבער דער גלות איז דאָך נישט געווענדט אין אַ זייט, ס'איז דאָך עפעס נישט קיין לשון, ס'איז דאָך אַ פלא, "אחינו שבדרום" און דער אויסלאָז איז "אחינו שבגולה".

,

מאמר ה:

מדרש על הפסוק פֶּן יָבוֹא וְהִפְנִי אֶם עַל בָּנִים

דער מדרש זאָגט (אין מדרש רבה (עה, יג)) ביי די תפלה ווי יעקב אבינו האָט געזאָגט. פֶּן יָבוֹא וְהִפְנִי אֶם עַל בָּנִים. [באותה שעה אמר אבינו יעקב לפני הקב"ה] כתיב בתורתך אתו וְאֶת בָּנוּ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד (ויקרא כב, כח) רשע זה חס ושלום אם יהרוג אֶם עַל בָּנִים, תורה שאתה עתיד ליתן בסיני מי יקרא בו. ווער וועט לערנען אין דער תורה וואָס דו וועסט געבן אויפ'ן באַרג סיני? [בבקשה ממך הַצִּילֵנִי נָא מִידוֹ].

דיוק בלשון "מי יקרא בו". דאס עשו יכלה את ישראל ח"ו לא "יקבלו" התורה והול"ל "מי יקבל אותו"

(י) פרעגט מען די קשיא, וואָס זאָגט ער עפעס "מי יקרא בו", אַז חלילה ער האָט דאָ מורא געהאַט פֶּן יָבוֹא וְהִפְנִי אֶם עַל בָּנִים, וועט חלילה נישט זיין קיין אידן, ס'וועט נישט זיין פאַר וועם צו געבן די תורה, [והול"ל] שאתה עתיד ליתן בסיני "מי יקבל אותו", נישט מי יקרא בו.

יא

דיוק ביתור התיבות "בהר סיני". שמקום נתינת התורה, אינו נוגע לענין

(יא) דערנאָך איז דאָ שווער, וואָס זאָגט ער עפעס תורה שאתה עתיד ליתן "בהר סיני", וואָס דאָרף ער עפעס זאָגן וואו מ'גיט עס, אויף וואָס פאַר אַן אופן. איבעראַל וואו ער איז מזכיר די תורה, איז מען נישט מזכיר אַז מ'האָט עס געגעבן [בהר סיני]. נאָר אַמאָל דאָרט וואו ער וויל דערציילן אַז מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי [ומִסֵּרָה לְיְהוֹשֻׁעַ וכו'] (אבות א, א). ער וויל דערציילן דאָס ענין. אָבער [כאן] אַז ער גייט נישט דאָס דערציילן, צי מ'האָט געגעבן אויפ'ן באַרג סיני, אַז מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי, [אַז] ער גייט נישט דערציילן דאָס [למה אומר].

בפרקי אבות שמתחיל מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי, יש טעמים למה מזכיר שהתורה ניתנה מִסִּינִי

דאָרט שטייט אויך טעמים פאַרוואָס ער הייבט אָן די משנה מיט מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי, ווייל [מסכת אבות] ס'איז בלויז מדות, מ'זאָל נישט מיינען - זאָגט דער

ברטנורא^א און די אלע [מפרשים] - ווייל די חכמי האומות האָבן דאָך אויכעט מדות, מען זאָל נישט מיינען ס'איז אויך עפעס אַזעלכע מדות מִסְכָּרָא, נאָר ביי אידן איז אַלעס מקובל פון די אבות, פון באַרג סיני, איבערדעם די מסכת [שמדבר] פון מדות הייבט ער אָן מִשָּׁה קָבֵל תּוֹרָה מִסִּינִי.

על כל פנים אַז מ'דערציילט אַז ס'איז מִסִּינִי מיינט מען עפעס דערמיט. און נישט איינמאָל, וואו מ'איז מזכיר די תורה, איז מען נישט מזכיר אַז ס'איז "מסיני", פאַרוואָס דאָרף ער עס דאָ מזכיר זיין?

ווען מ'מאַכט אַ ברכה אויף נתינת התורה [ג"כ אין מזכירים שניתן "מסיני"], וואו מ'איז מזכיר די תורה הקדושה דערציילט מען נישט אַז ס'איז מסיני. האָט ער [יעקב אבינו] געווען געדאָרפט זאָגן "תורה שאתה עתיד ליתן לישראל מי יקרא בו", ווער וועט לערנען די תורה, וואָס זאָגט ער עפעס אשר אתה עתיד ליתן "בסיני", וואָס איז דאָס אַ נפקא מינה? לכאורה וואָס איז ער מדייק, די תורה וואָס דו וועסט געבן "בסיני" מי יקרא בו, ס'מוז דאָך עפעס זיין דערינען.

יב

מאמר ו:

דיוקים בפסוק ואתה אמרת היטב איטיב עמך

[וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וְגו' וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ. פירש"י: כן אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הנטחות הנטחתי וכו' נשתי הנטחות האלו אני נא לפניך.]

קשה, למה פחד יעקב, הלא היה מובטח מהקב"ה בשני הנטחות?

(יב) דאָ איז דאָ נאָך אַ גרויס ענין וואָס ס'איז שווער צו פאַרשטיין, זיי שטעלן זיך דאָך אַלע. וואָס רש"י זאָגט בשתי הנטחות שהנטחתי, ער האָט געבעטן וְאַתָּה אָמַרְתָּ [הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ] בשתי הנטחות.

[וקשה] נאָך טאַקע צוויי הנטחות וואָס ער איז מובטח פונעם בורא כל עולמים אַליין, וואָס האָט ער זיך נאָך געפאַרכטן? פלאָגן זיך אַלע.

יג

האבן עזרא מתרגם: שנתירא שבניו אלו יהרגו, ויתקיים הכתוב השי"ת בבנים אחרים

דער אבן עזרא זאָגט, אַז ער האָט מורא געהאַט, מ'האָט אים טאַקע מבטיח געווען, אָבער טאַמער וועט ער [עשו] חלילה אויס'הרג'נען אַם עַל בָּנִים, וועט ער האָבן נאָך אַנדערע קינדער, און ביי דעם וועט זיין די הנטחה.

הקשה הרמב"ן: דאס יכול להתקיים ההבטחה באופן אחר, מה היה טענת יעקב וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ?

זאָגט דער רמב"ן ס'קען נישט זיין, (ער ברענגט עס נישט פון אבן עזרא נאָר אַ יש אומרים ברענגט ער^ב).

^א וז"ל הברטנורא, אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה, כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם גם כן חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר, כיצד יתנהג האדם עם חבריו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו מִשָּׁה קָבֵל תּוֹרָה מִסִּינִי, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני.

^ב וז"ל הרמב"ן בפסוק יג. ויש אומרים כי יעקב היה חומל על בניו ועל ביתו פן יכה אותם עשו, כי לא היה יודע בהבטחת וכו' אם על אלה או על אחרים, כי יתכן שימלט הוא לבדו וירבה עוד זרעו. ואיננו נכון בעיני, כי אם היתה זאת מחשבתו, איך אמר בתפלתו, ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך. ועוד, כי שם נאמר לו

זאגט ער, אז עס קען נישט זיין, ווייל ממה נפשך, אז ס'איז טאקע דא אן עצה [שיתקיים ההבטחה בבנים אחרים] וואס דען האט ער געזאגט וואתה אמרת היטב איטיב, וואס דען האט ער זיך פאררופן אויף דער הבטחה, אז ס'וועט נישט קאנען נתקיים ווערן די הבטחה, [הלא אם יש עצה] אפילו ווען ס'זאל חלילה געשען דער ויהפני אם על בנים [יהי' לו בנים אחרים], וואס האט ער זיך ווידער געהאט צו פאררופן דערויף.

ותירץ הרמב"ן: שנתירא שמא יגרום החטא

איבערדעם זאגט דער רמב"ן ניין, דער רמב"ן זאגט טאקע אזוי ווי דער דרך פון רש"י אז שמא יגרום החטא³, ער האט מורא שמא יגרום החטא.

ומקשה רבינו על פירש הרמב"ן: לכאורה ג"כ קשה כמו שהקשה הרמב"ן על האבן עזרא

אין אמת'ן אריין, איז טאקע ווייטער נישט צו פארשטיין, ממה נפשך האט ער מורא געהאט שמא יגרום החטא, מוז מען דאך גיין מיט דער שיטה אז א חטא קאן מבטל זיין די הבטחה. [המשך הקושיא להלן (אות טו)], ומקדים רבינו פלוגתת הראשונים אי חטא יכול לבטל הבטחה מהשי"ת].

יד

מחלוקת הראשונים אי יש חרמה בנבואה

א שטייגער ווי דער רמב"ם⁴ פלאגט זיך דערויף [למה ירא יעקב אבינו שמה יגרום החטא], לעולם שטייט (ברכות ז.) כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר. ווי קאן זיין אז דער חטא זאל מבטל זיין [מה שהבטיח הקב"ה].

והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך, ואם יהיו בניו נופלים בחרב אחיו אין ההבטחה הזאת קיימת, ולזה ירמוז באמרו היטב איטיב עמך, וכן ואיטיבה עמך, כי כל זה ממה שנאמר לו ואהיה עמך. אבל הכל מיראת חטא, כי דרך הצדיקים לירא תמיד, והיה מתירא אולי אפילו משיצא משם חטא בכואו בכרית עם לבן עובד עבודה זרה או בדבר אחר. ושגיאות מי יבין. עכ"ל. (הרמב"ן חולק הרבה עם האבן עזרא, ובהקדמת הספר כותב וז"ל, "ועם רבי אברהם בן עזרא תהיה לנו תוכחת מגולה ואהבה מסותרת").

³ עה"פ קטנתי מכל החסדים (לב, יא), פירש"י, נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו. ומקורו בברכות (ד.)

⁴ בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות סדר זרעים, כתב וז"ל, מה שפחד יעקב אחרי שהבטיחו ה' בטוב וכו' ואמרו חכמים בזה שפחד מחטא חמור וכו' והוא אמרם קסבר שמא יגרום החטא, משמע מזה שאפשר שיבטיח ה' טובה ויכריעו העונות ולא יתקיים. דע שאין זאת אלא במה שבין ה' לנביא, אבל חלילה שיאמר ה' לנביא להבטיח לבני אדם טובה בסתם ולא תתקיים אותה הבטחה, עכ"ל.

ותמצית דברי הרמב"ם, שמאחר שכתוב בתורה (דברים יח) שאמר משה רבינו ע"ה, נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעון וגו' אך הנביא אשר יזיד וגו' ומת הנביא ההוא, וכי תאמר בלכבד איכה ידע וגו', אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבוא הוא הדבר אשר לא דברו ה'. ואי אפשר לומר שקאי על נבואה שיבא רעב או חרב ולא נתקיים הדבר, כי כבר מצינו כי השי"ת ניהם על הרעה כמו שהיה בננוה, ומאחר שיש לנו יסוד שהנביא יבחן באמתת הבטחותיו, לכן אם הבטיח טובה לעם על ידי נביא הוא מקיימה בהחלט, כדי שתאמת נבואתם אצל בני אדם, והוא אמרם ע"ה כל דבר שיוצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר.

אמנם הרלב"ג (הגאון רבי לוי בן גרשום, בן ר' שלמה חתן הרמב"ן). בספרו מלחמות ה' (מאמר ו, חלק ב, פרק יג) הקשה על הרמב"ם שלא יתכן שיהיה חילוק במה שאמר השי"ת לנביא עצמו או לומר לאחרים ומביא כמה ראיות מתנ"ך, ולכן מבאר שהדרך להבחנת הנביאים הוא בדברים שאין בהם טוב ורע לאיש מהאנשים, וכן יש חילוק בין השגחה אישית או מסדר מערכת השמים עיי"ש באריכות.

ובעל העקידה (הגאון רבי יצחק עראמה מגדולי חכמי ספרד בעת גירוש שפאניע). מביא בספרו (עקידת יצחק שופטים) דברי הרלב"ג וכתב לבאר ענין הבחנת הנביאים באופן אחר שמדבר הפסוק בשעה שיש שני נביאים המתנבאים בשם ה' ומכחישים זה את זה באומרים שהם נביאי ה', ולא הוחזק שום אחד מהם במופתים מפורסמים אשר ידוע נאמנותו לה' בהם לעיני הכל, אז נותנים אות ומופת כמו שעשה אליהו הנביא עם האש, ובאופן כזה בא הדבר בבירור מה שאמר הנביא אמת כי לא יתכן חילוף זה כלל, מפני חילול השם. כי אז ראוי שיהא מופת ידוע להכיר מי שהוא השקרן כדי להמיתו, ובאופן כזה דיבר הפסוק. עיי"ש.

וויל דער רמב"ם אַ חילוק מאַכן, אַ הבטחה וואָס מ'זאָגט פאַר אַן אַנדערן דורך אַ נביא, קען מען נישט חרטה האָבן, נאָר [כשנאמר הנבואה רק] פאַר'ן נביא אַליין קען מען יאָ חרטה האָבן.

דער בעל עקידה קריגט אויף דער גאנצער סברא [של הרמב"ם], דער בעל עקידה און דער רלב"ג, [וסוברים] אַז ס'קען נישט זיין אַז ס'איז אַ חילוק [אם הנבואה הוא רק להנביא או לומר לאחרים], און ער [בעל העקידה] גייט אין אַן אַנדערן דרך אין פרשת שופטים (שער צו) באריכות [ע'י בהג"ה יד].

עכ"פּ גם הרמב"ן הולך בדרך זה, שהחטא יכול לבטל נבואה באיזה אופן

אַבער על כל פנים, דאָ דער רמב"ן זאָגט אויך דעס, אַז ער האָט מורא געהאַט שמא יגרום החטא, מוז איך דאָך זאָגן אויף אַן אופן, אַז דער חטא קאָן [מבטל זיין].

טו

סיום הקושיא על הרמב"ן: דכמו שהקשה על האבן עזרא, קשה גם על עצמו דאם מועיל ההבטחה, למה מיוחד, ואם אינו מועיל, מהו הטענה וְאַתָּה אֲמַרְתָּ

איז עס ווידעראום אַזוי, אַז ס'איז זיך צום באַפירכטן [=דיש להתיירא], אַז דער חטא קאָן מבטל זיין די הבטחה. היצט איז דאָך צוריק קשה דעם רמב"ן'ס קשיא, די זעלבע קשיא, וואָס דען האָט ער [יעקב אבינו] זיך ווידער פאַררופן וְאַתָּה אֲמַרְתָּ [היטב אַיטב עֲמָךְ], די זעלבע קשיא וואָס ער [הרמב"ן] פרעגט אויפ'ן אבן עזרא'ס דרך [באות יג], אַז ס'קען נישט זיין [כדברי האבן עזרא] אַז דו וועסט מיר מקיים זיין די הבטחה [ע"י בנים אחרים] און ס'זאל זיין חלילה וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים, וואָרן ווען דאס העט געקאָנט זיין, האָט ער זיך נישט געקענט פאַררופן דערויף.

ווידעראום פאַרקערט [על הרמב"ן] איז דאָך אויך די זעלבע קשיא, אויף דעם דרך וואָס ער זאָגט, שמא יגרום החטא. אז [אויב] ס'קאָן זיין יגרום החטא, איז דאָך אויס הבטחה, וואָרן אַז איך וועל זאָגן אַז ס'איז אַ חטא איז אויס הבטחה, נו האָט ער דאָך דאָ נישט [קיין טענה] אויף וואָס צו בעטן [וְאַתָּה אֲמַרְתָּ].

ממה נפשך, איז נישטאָ קיין חטא, דאָרף ער דאָך נישט בעטן. דער פחד איז דאָך נאָר שמא יגרום החטא, און לויט דער ... מיט דער שיטה אַז ס'איז חלילה דאָ [החשש] שמא יגרום החטא און ס'קאָן מבטל זיין די הבטחה, האָט ער דאָך נישט אויף וואָס זיך צו פאַררופן, איז דאָך ווייטער קשה דעם רמב"ן'ס קשיא.

טז

הקדמות וביאורים בפסוקי הפרשה

נאָר דעס ענין מבאר צו זיין בדרך כלל. [נבאר קושיא א] לכאורה וואָס ער האָט דאָ באַפוילן פאַר עשו'ן תרי"ג מצות שמרתי, איך האָב אַפגעהיט תרי"ג מצות. קודם האָב איך גערעכנט [גם לבאר] וואָס ער זאָגט [קושיא ב] פרה אדומה הקרבתי.

יז

ביאור וְיִירָא יַעֲקֹב וַיֵּצֵר לוֹ, פירש"י "שמא יהרוג את אחרים" (מאמר ב)

[ונתחיל בביאור קושיא ג, וַיֵּצֵר לוֹ פירש"י] שמא יהרוג את "אחרים".

אופן א'

דאָס קאָן מען דאָך זען זיכער אַמאָל, אַז דאָס גייט דאָך אַרויף אַלעס אויף עתידות. ער זאָגט נישט יהרוג את "עשו" [רק יהרוג את "אחרים"], ס'האט אים נישט לייד געטוהן נאָך עשו'ן.

בעשו היו טמונים נשמות גדולות שעתידים להתגייר

נאָר וואָס דען, פון עשו'ן איז דאָך אַרויסגעקומען גרויסע מענטשן [וזה היצר לו שלא להרגו]. [ומביא רבינו מה שמצינו כמה צדיקים שיצאו מעשו].

יח

באמרי נועם: שמא יהרוג את "אחרים", היינו נשמת רבי מאיר שנקרא "אחרים"

ס'שטייט ערגעץ, שמא יהרוג את אחרים, מאן "אחרים" רבי מאיר (הוריות יג:), רבי מאיר איז געווען מזרע עשו'ן. - דאָכט זיך מיר דער אמרי נועם זאָגט עס^{טו}. אָבער פשוט בדרך כלל, ס'איז דאָך אַרויסגעקומען אַסאך דורות פון עשו'ן, (כדאיטא בגיטין נז:) שמעיה ואבטליון איז דאָך אַרויסגעקומען [מבני בניו של סנחריב], ומבני בניו של המן למדו תורה ברבים (שם).

יט

וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ, פִּירשׁ"י משה רבינו ראה שלא יצאו מהמצרי עד סוף כל הדורות איש שיתגייר

איבערדעם איז דאָך וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ" מוז מען דאָך קוקן, [ווען] משה רבינו האָט גע'הרג'ט דעם מצרי, האָט ער געמוזט זען [כפירש"י] שאַין אִישׁ עתיד [לצאת ממנו] להתגייר. אפילו ביי אַ גוי ווען מען קומט הרג'נען, דאָרף מען וויסן צו ס'קומט נישט אַרויס [מי שיתגייר], ס'קאָן זיין, מי יודע וואָס ס'ליגט נאָך אין אים שפעטער, האָט ער געברויכט האָבן רוח הקודש ער זאָל זען עד סוף כל הדורות, ס'שטייט משה רבינו האָט גע'הרג'ט דעם מצרי, וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ שעתידי להתגייר. יהיה איך שיהיה ער [יעקב אבינו] האָט דאָך געוואוסט אַז פון עשו'ן דאָרף אַרויסקומען [כמה מנשמות הצדיקים].

כ

כִּי צִיד בְּפִיו: עשו בא ליצחק עם כח נשמות הצדיקים שהיו גנוזות בתוכו

און אזוי פון פריעריגע שטייט נאָך^ח, אַז ווען ער [עשו] איז געקומען צו יצחק אבינו, איז ער אויך געקומען, מיט וואָס האָט ער פאַרנאָרט יצחק אבינו, ער איז געקומען מיט די כוחות וואָס איז אין אים געלעגן, די דורות וואָס איז אַרויסגעקומען, די גרויסע מענטשן [שמעיה ואבטליון, רבי מאיר, ורבי עקיבא].

כא

שמא יהרוג את "אחרים", היינו נשמות "האחרים" של הצדיקים הטמונים בתוכו

ממילא האָט ער [יעקב אבינו] געוואוסט [אַז] ער קען נישט הרג'נען עשו'ן, דאָס קען נישט זיין, איבערדעם וַיֵּצֵר לוֹ שמא יהרוג [ומיושב קושיא ג], נישט וועגן עשו'ן, עשו

^{טו} גיטין (נו). דנירון קיסר שהיה מזרע עשו לא רצה להחריב את ירושלים, וברח והתגייר ונפק מיניה רבי מאיר.

^{טז} זה לשונו באמרי נועם (וישלה), ואיתא בספרים אשר יראת יעקב היתה, כי יצא נשמת רבי מאיר מנירון קיסר, והנשמה הזו היתה ניצודת בעשו ובזרעו, על כן ירא שלא יהרגם. ורמזנו במקום אחר כי אמרו ז"ל (הוריות יג:) מאן אחרים רבי מאיר. וזהו שמא יהרוג את "אחרים", שלא יגרום רע לנשמת רבי מאיר, עכ"ל.

^{יז} בשמו"ר (א, כט) וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ. ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדת ממנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות.

^{יח} מובא בשם האריז"ל. כן כתב בליקוטי תורה לרבינו חיים ויטאל, (על הפסוק בעובדיה והאבדתי חכמים מאדום). הנה עשו היה ניצוצי קדושה שלו גנוזות בפיו בסוד "כִּי צִיד בְּפִיו" וכו' ומתקדושה ההוא יצאו גרים ראשי ישראל שמעיה ואבטליון רבי מאיר ורבי עקיבא, ע"כ. (ועי' בישמח משה לקמן הגה כג)

איז געווען אַ רשע, ער האָט בעצם נישט אויסגעפעלט פאַר די וועלט, נאָר ער האָט אָבער געזען שיהרוג את "אחרים", ער וועט אָבער הרג'נען די "אַנדערע", וואָס זיי קומען אַרויס פון אים [ומישוב קושיא ד], די זענען צדיקים וקדושים פון די שפעטערע דורות, איבערדעם וַיִּצַר לוֹ, דאָס האָט אים באַנג געטוהן [=כאב לו].

כב

ביאור ותרי"ג מצות שמרתי, ואפילו פרה אדומה הקרבתי (מאמר א)

גם אצל פרה אדומה מצינו כוח, דיוצאין נפשות צדיקים מרשעים

ס'שטייט אין מדרש רבה פרשת חקת^ט, זאת חקת התורה זאגט דער מדרש, זה שאמר הכתוב מי יתן טהור מטמא לא אחד, ה' גזר. מי יתן טהור מטמא, זאגט דער מדרש אזוי, רעכנט ער אויס ווי ס'איז ארויסגעקומען אברהם פון תרח'ן. [ומוסיף רבינו:] עבדיה איז דאָך געווען אַ גר אדומי^{כא}, עבדיה איז דאָך אויך ארויסגעקומען פון עשו'ן.

רעכנט ער אויס [במדרש], ס'קאָן זיין טהור מטמא, אזוי איז [אויך] פרה אדומה, ס'איז מטמא טהורים, והוא עצמה איז מטמא המתעסקים בה, און ס'ברענגט טהרה, ס'קאָן זיין טהור מטמא, לא אחד, [אמר הקב"ה גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי]. כך גזר יחודו של עולם, דאָס האָט דער בוכ"ע אזוי גוזר געווען טהור מטמא. אזוי זאגט דאָרטן דער מדרש.

נעמט ער עס צוזאם אינאיינעם די ביידע [טהרה מפרה, וצדיקים מעשו], ס'האָט געקאָנט ארויסקומען פון רשעים אַ דור פון צדיקים, אזוי ווי פרה אדומה איז מטמא, און ס'קומט אַרויס [מטומאה] טהרה, כך גזר יחודו של עולם. (המשך הביאור באות כה)

כג

ביאור פרשיו"ל (פרשת חקת) מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה

מיט דעם האָב איך געזאָגט [לפרש], לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל מה מצוה זו ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה.

וואָרן דער דרך פונעם שטן איז דאָך אזוי, מיט דעם כאַפט מען דאָך אַריין אין דרכים לא טובים^{כב}, [להתחבר עם הרשעים, בטענה] כדי ס'זאָל אַרויסקומען [טובה מהם], מ'זאָל דערפון עפעס אַרויסברענגען גוטס, מיט עבירה לשמה וויל מען אויפטוהן. אָבער אַ איד ברויך צו וויסן דעם כלל, דער דעת איז דאָך נישט מכוון, דער דעת, פון אַ מענטש, איז דאָך קליין. דאָרף מען וויסן אַ כלל, מ'רשעים יצא רשע! כַּאֲשֶׁר

^ט ז"ל המדרש (במדבר יט, א). זאת חקת התורה, זה שאמר הכתוב (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד, כגון אברהם מתרח, חזקיה מאחז, יאשיה מאמון, מרדכי משמעי, ישראל מעובדי כוכבים, העולם הבא מעולם הזה, מי עשה כן, מי צוה כן, מי גזר כן, לא יחידו של עולם? וכו' תמן תנינן (פרה פ"ד, מ"ד) העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, מטמאין בגדים, היא גופה מטהרת בגדים? אמר הקב"ה חקה חקתי, גזירה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי, עכ"ל המדרש.

^כ הפטרת השבוע (וישלח) הוא ספר עובדיה (כל הספר הוא רק פרק אחד, שמדבר ממפלת אדום).

^{כא} כדאיתא בסנהדרין (דף לט:): על הפסוק (עובדיה א, א) חזון עבדיה כה אמר ה' אלקים לאֲדוֹם, עבדיה, גר אֲדוֹמִי הָיָה, וְהִינֵנו דְּאֲמָרֵי אִינְשֵׁי, מִיָּנִיָּה וּבִיָּה אָבָא, לִיזִיל בֵּיה נִרְגָּא. פירש"י, אָבָא, יער. מעצמו של יער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד, ויקצצו בו את היער, וכן עובדיה לאדום.

^{כב} מליצת הלשון עפ"י (יחזקאל לו, לא) דְּרָכֵיכֶם וּגְו' אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים. וכן (משלי טז, כט) אִישׁ חָמָס יִפְתָּה רַעְהוּ וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב.

יאמר מִשַּׁל הַקְּדָמִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשָּׁע (שמו"א כד, יג), און נאָר פונעם גוטן קומט אַרויס גוט.

רק הקב"ה בעצמו יכול להוציא טובה מרשעים ולא האדם בעצמו

קומט אָבער דער שטן און פאַרדרייט דעם קאַפּ, און ווייזט דאָך אָבער, ס'איז אַמאָל שוין געווען אַז ס'איז אַרויסגעקומען פון רשעים [דורות צדיקים כמו אברהם מתרח, וזה ראייה שיכול לבוא טובה מהם].

דאָרף מען וויסן [כדסיים במדרש] כך גזר יחודו של עולם, דאָרטן [שמטומאה יוצא טהרה] איז עס דירעקט ווי השם יתברך הייסט [ורק אם השי"ת מְצַוָה, יש דין זה], אַליין קאָן מען אין דעם נישט אַריינקלערן [לילך בדרך זה].

[וזה שפירש"י] שהשטן ואומות העולם [זאָגן] מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, ממילא ווילן זיי פון דעם אַרויסדרינגען, און מיט דעם וויל מען מפתח זיין די וועלט. [שמרשעים יכול לצאת טובה].

זאָלסטו ענטפערן "גזירה היא מלפני" ! דאָס איז נאָר, דאָ איז אַ גזירה, "ואין לך רשות להרהר אחריה" דו טאָרסט נישט נאָכקלערן, אין דעם דרך טאָר מען נישט גיין, ווייל דעמאָלטס פאַלט מען אַריין זייער מיאוס, מ'האָט נישט דעם דעת מבחין צו זיין, איבערדעם ברויך ער זאָגן איז דאָס אַזוי, ווייל "כך גזר יחודו של עולם".

כד

יהיה איך שיהיה, דאָס וואָס איז אַרויס געקומען פון עשו'ן אין שפעטערע דורות, דעמאָלטס האָט געמוזט אַזוי זיין, ס'איז געווען געפאַנגענע נשמות.

בישמח משה: ובבִּבְיָה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, אלו הנשמות של דורות העתידים

אַזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה (לפרש הפסוק אסתר ט, י) ובבִּבְיָה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם^כ, זיי האָבן אויסגע'הרג'ט זרע עמלק, האָבן זיי געקוקט וואו ס'איז דאָ בִּבְיָה, און די האָבן זיי איבערגעלאָזט, איבערדעם שטייט ובבִּבְיָה, וואָרן דאָס איז דאָך געפאַנגען [הנשמות של דורות העתים, בזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם].

ווידעראום פרה אדומה איז דאָך אויך פאַר דעם אַ חוק [שיוצא טהור מטמא], אין לך רשות להרהר אחריה. זענען די ביידע אייניג [שעשו דומה לפרה אדומה].

כה

ממילא אַז ער [יעקב אבינו] האָט געוואָלט באַפעלן דאָ פאַר עשו'ן, ער זאָל נישט מורא האָבן אַז ער וועט אים עפעס וועלן טוהן, האָט ער אים באַפוילן, דו זאָלסט וויסן איך וועל דיר נישט טוהן, דו זאָלסט נישט מורא האָבן פון מיר, אני מבקש אהבתך, איך קאָן דיר נישט טוהן גאַרנישט, וואָרן איך ווייס וואָס ס'דאָרף אַרויסצוקומען נאָך פון דיר, איך טאָר דיר נישט הרג'ענען און נישט דיינע מענטשן, ווייל איך ווייס וואָס ס'קען אַרויסקומען פון אים.

^כ וז"ל הישמח משה (תולדות עה"פ ויאהב יצחק) והנה פירשתי בפסוק (אסתר ט, י) ובבִּבְיָה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, על פי מה שמצינו (גיטין נז:): שמבני בניו של המן למדו תורה ברבים, הרי שלא כלו זרעו לגמרי, והטעם על זה דכתיב וירא כי אין איש עתיד להתגייר וכו'. ולכך באלו שראו ברוח הקודש שהיו בהם ניצוצות קדושות לא נגעו בהן וכו'. וז"ש ובבִּבְיָה, במקום ביזה לא שלחו את ידם לנגוע בהן. וזה שאמר הכתוב ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ר"ל שהצידה דהיינו ניצוצות הק' שניצודו ביד הסט"א, היה בפיו של יצחק שהוציא בלעו מפיו והבן, על כן אהב את עשו שהביא לו מטעמים.

וועט ער [עשן] דאך אָבער קלערן, ווי קאָן יעקב אבינו קלערן אַז ס'זאָל אַרויסקומען [צדיקים מרשעים, הלא] מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע, [ואיך יתכן] ס'זאָל אַרויסקומען אַמאָל אַ דור פון צדיקים פון אַזאַ מקור הָרָשָׁע? האָט ער אים אַ ראיה געברענגט פון די פרה אדומה, דער מדרש גלייכט דאך דאָס צו, אַז דאָס איז איין בחינה, דאָס איז מטמא און ס'קומט אַרויס טהרה. [ומיושב קושיא ב].

כו

ומיושב קושיא א': דכוונת התרי"ג מצות היינו הך, שקיים מצות פרה אדומה, ומשם למדתי שמטמא יוצא טהור, ולכן אינני יכול לעשות לך מאומה שלא לאבד נפשות היקרות שבתוכך

איבערדעם האָט ער אים באַפוילן, עס לָבֵן גִּרְתִּי, אפילו איך האָב געזען אַז פון שלעכטן קומט נישט אַרויס קיין גוטס, [כי נוכחתי לדעת ממעשיו שמִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע]. פונדעסטוועגן "גִּרְתִּי" האָב איך אָפּגעהיט תרי"ג מצות, אַלע תרי"ג מצות, ואפילו פרה אדומה הקרבתי, כִּהָאָב נישט פאַרפעלט. ממילא אַז איך האָב אַלעס געהיטן, בין איך געקומען צו פרה אדומה, און ביי פרה אדומה האָב איך געזען, אַז ס'איז אַמאָל פאַרהאַנדן כך גזר יחודו של עולם.

און דאָ, איז דאך אויך דער זעלבער פאַל ביי דיר, ממילא וַאֲשֶׁלְחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצְאָתָן בְּעֵינַי, זאָלסט וויסן איך וועל דיר גאַרנישט טוהן, ווייל איך קוק עד סוף כל הדורות, איך קוק וואָס ס'קאָן אַרויסקומען, און איך וועל נישט חלילה מאבד זיין די נפשות וואָס דאַרפן אַרויסקומען פון אים, איבערדעם האָט ער אים דאָס באַפוילן מיט דעם פרה אדומה הקרבתי.

כז

ביאור הפסוק וַיַּחֲזִין אֶת הָעָם (מאמר ג)

אָבער נאָך פשוט'ער. דאָס [הפירוש עד כאן], איז דער מדרש בדרך דרוש. אָבער אין פשטות [יש לפרש], ער [יעקב אבינו] האָט דאָ באַפוילן תרי"ג מצות שמרתי, [שאין לעשו להתיירא ממנו (הביאור לקמן אות לה)].

ונראה לפרש עוד בהקדם הדברי יחזקאל שהקשה הלא אין דוחין נפש מפני נפש [לעיל קושיא ו']

לכאורה ווי כִּהָאָב מִיך פריער געשטעלט, איך האָב געפרעגט וואָס דער שינאווא'ער רב זכרנו לברכה זאָגט אין דברי יחזקאל. ער שטעלט זיך, וואָס האָט ער עפעס געשטעלט אחרון אחרון חביב, און די וואָס זענען נענטער צום פראָנט האָט ער חלילה זיי מפקיר געווען? ^{כז}

כח

טעם הדברי יחזקאל: בני השפחות היו נכנעין ואלקים יבקש את הנרדף וממילא לא יזוקו

דער דברי יחזקאל זאָגט אַזוי, דער כלל איז, אַ מענטש אַז ער איז צובראָכן ביי זיך, העלפט אים גיכער דער אייבירשטער, אַז מ'איז צובראָכן, די בני השפחות זענען

כז וז"ל בדברי יחזקאל, וקשה דהלא הדין הוא דאין דוחין נפש מפני נפש, כמבואר (י"ד ס"י קנ"ו) עכו"ם שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגנו לא יתנו להם אחד מהם וכו', ואם כן האין היה רשאי יעקב להקדים להשפחות ולילדיהן מטעם אחרון חביב, ושמא יבא אותו רשע להרוג יפגע בבני השפחות תחלה שהוא כנגד הדין. אך הענין כך הוא, כי כתיב והאלקים יבקש את הנרדף, ואיתא במדרש אפילו רודף צדיק והנרדף רשע, השי"ת מבקש עלבון הנרדף להצילו מן הרודף. והנה השפחות ובניהם היו נכנעין ונרדפין מאת אחיהן בני הגבירות וכו' ולכן היו נכנעים מאוד ושבירי לב, וידע יעקב שעשו לא יוכל לעשות להם רע, כי אלקים יבקש את הנרדף, ועל כן שם אותם ראשונה וכו', וזה שפירש רש"י אחרון אחרון חביב, היינו שסדרן בסדר נכון ובחכמה נפלאה כדי שינצלו כולם.

געווען ביי זיך גיכער שפלים בעיניהם, וועלן זיי גיכער געהאלפן ווערן, זיי וועלן ניצול ווערן, און דער אחרון חביב ווייל זיי זענען געווען גרויס מזרע המלוכה, ווייל זיי זענען געווען גרעסער די בני הגבירה, האָט ער מורא געהאַט פאַר אַ שטיקל גדלות הלב, איז געפערליכער, וועגן דעם האָט ער זיי געשטעלט אונטן, אַזוי איז געווען אַ מציאות זאָלן ביידע ניצול ווערן.

[עכ"ד הדברי יחזקאל].

כט

ב' קשיות על פירוש הדברי יחזקאל:

(א) כי צדיקים גדולים כמו יהודה ויוסף לבם נשבר בקרבם לעולם

אַבער אף על פי כן, אַלץ איז נאָך שווער צו פאַרשטיין, ס'זענען געווען יהודה און יוסף, די קדושים, די גרויסע צדיקים זענען דאָך צובראָכן ביי זיך אַלעמאַל [עין לקמן אות לו].

(ב) דאם יצליח להכות מחנה האחת שהם בהכנעה ואלקים יבקש הנרדף, ק"ו שיוכל להכות המחנה האחרת

אויסער דעם, ער האָט געזאָגט אַם יבוא אַל [המחנה] האַחת "וְהִכָּהוּ", אַם "יהרוג", אַז ער וועט די שלאָגן, ווער איז דעם וְהִיָּה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפִלִּיטָה, איז דאָך נאָך אַרגער, ס'איז דאָך אַ קל וחומר, אַז די [הראשונים, הנרדפים] וועלן נישט געהאַלפן ווערן, כל שכן יענע [האחרונים], אין הכי נמי ער האָט געמיינט ער זאָל יענע אויך מציל זיין, דער פסוק זאָגט דאָך אַבער וְהִכָּהוּ.

לכאורה האַלט דאָך עס שווער אויס אין פסוק, [דמה שחילקם לשנים] אַז ס'איז געווען עַל קוֹטֵב זֶה^כ ער זאָל ביידע מציל זיין, [דהרי] מ'זעט דאָך ער האָט דאָך מורא געהאַט פאַר דעם [וְהִכָּהוּ], ער זאָגט דאָך נישט אַז וועגן דער "הצלה" האָט ער געשטעלט די קודם און יענע אונטן, נאָר וְהִיָּה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפִלִּיטָה.

ל

טעם הבאר מים חיים: וְהִכָּהוּ הַכוֹנֶה לַעֲשׂוֹ, שאם יבא לידי מלחמה, ינצחו את עשו במתי מעט

דער באר מים חיים זאָגט^{כז} גאָר אַן אַנדערע בחינה, ער זאָגט גאָר אַנדערשט, אַז יעקב אבינו האָט נישט געוואָלט זיי זאָלן לוחם זיין נאָר פאַר אַין ברירה, איבערדעם האָט ער געשטעלט זיי [בני השפחות מקודם].

[והפירוש] אַם יבוא עֲשׂוֹ אַל הַמַּחֲנֶה האַחת "וְהִכָּהוּ" מיינט מען נישט אַז מ'וועט "זיי" שלאָגן, אדרבה וְהִכָּהוּ [לשון זכר] מיינט מען אַז מ'וועט שלאָגן עשו'ן, וְהִיָּה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפִלִּיטָה, [שבני הגבירות] זאָלן דאָס נישט ברויכן טוהן [ללחום עם עשו], אַזוי זאָגט ער דער באר מים חיים, אַם יבוא עֲשׂוֹ אַל הַמַּחֲנֶה האַחת מיינט מען וְהִכָּהוּ אַז די מחנה וועט שלאָגן עשו'ן, האָט ער זיי [בני הגבירות] געוואָלט מציל זיין.

^כ בכוונה אחת. - פירוש "קוטב" הוא עמוד גדול שבאמצע, שהכל מסובבים עליו, וכמו קוטב הצפוני וקוטב הדרומי שבאמצע העולם. ונמצא הרבה בספרים ובספרי רבינו לשון זו "על קוטב אחד יסבו". וכוונת הדבר שהכל הוא בכוונה אחד.

^{כז} ז"ל הבאר מים חיים, ואפשר לומר כי כבוד ה' אלקי ישראל להושיע במתי מעט וכו' ועל כן יעקב אבינו כבטחו בשם אלקי יעקב כי יצילו מכל צרה, לא רצה לעמוד נגדו עם כל מחנהו וכו' בכדי להגדיל שמו של הקב"ה כביכול כי יושיעו במעט דמעט. ולזה ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו פירוש והכהו לעשו, על כן אמר לשון זכר, אז ממילא והיה המחנה הנשאר לפליטה שלא יצטרכו ללחום עמו כלל, ויתגדל ויתקדש שמה רבא, שמחנה אחת לבד הכהו, עכ"ל.

לא

לפירוש הבאר מים חיים שמחנה האחת יהיו מתי מעט, קשה, למה בחר דוקא "בני השפחות" ולא איזה שבט אחר נאָר אַלץ איז נאָכנישט פאַרענטפערט, ממה נפשך פאַרוואָס האָט ער עפעס געשטעלט, האָט ער בוחר געווען די בני השפחות [להכות את עשו], דאָרף מען אַלץ נאָך פאַרשטיין. [דלפי פירושו עיקר הכוונה היתה שיושיע השי"ת על ידי מתי מעט, והיה יכול להיות ע"י איזה שבט, ולמה הקפיד שיהיו מבני השפחות].

לב

ביאור טעות הבני אפרים שיצאו ממצרים קודם הזמן
קען זיין אָבער גאָר אַזוי [לפרש ענין החלוקה]. קאָן זיין אפשר טאַקע [בהקדם].

שיטת הפרקי דרבי אליעזר: שמעו מחמת שהיו "מזרע המלוכה" וגבה לבם

אַזוי ווי מ'געפונן מיר אין פרקי דרבי אליעזר^{כז} שטייט דעס לשון ביי דעם ענין פון די בני אפרים, די זענען דאָך געווען צדיקים וואָס זענען געגאַנגען אַרויס, די בני אפרים. זאָגט ער דאָס לשון, זיי זענען געווען "מזרע המלוכה", יוסף הצדיק איז דאָך געווען אַ מלך, ובגובה לבם ווייל זיי זענען געווען מזרע המלוכה, איבערדעם האָבן זיי געהאַט אַ חשבון [ויצאו על סמך החשבון].

בני אפרים טעו בחשבונם

ס'שטייט דאָך^{כח} "טעו", זיי האָבן זיך טועה געווען.

שיטת הרמב"ן: שבני אפרים לא טעו בחשבונם, רק נתארך הגלות מחמת החטא

לעולם דער רמב"ן זאָגט דאָך אַז זיי האָבן גאָר גוט גערעכנט^{כט}, ס'איז טאַקע געווען נאָך די פיר הונדערט יאָר, נאָר דאָס וואָס מ'האַט מוסיף געווען די דרייסיג יאָר, ס'שטייט דאָך (שמות יב, מ) [ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים] אַרבע מאות "ושלשים", די דרייסיג יאָר וואָס זענען צוגעקומען דורכ'ן חטא, דאָס האָבן זיי [הבני אפרים] שוין נישט אינאַכט גענומען, דאָס האָבן זיי נישט געוואוסט, אָבער זיי האָבן געהאַט אַ גוטן חשבון, זיי האָבן נישט געטוהן אין דער וועלט אַריין.

לג

זרע המלוכה מקדימים לילך למלחמה שעליהם מוטל הדבר

אָבער יהיה איך שיהיה, אין פרקי דרבי אליעזר איז דאָס לשון ווייל זיי זענען געווען "מזרע המלוכה", דאָך ווער ס'איז נישט מזרע המלוכה מעסט זיך דאָס נישט

^{כז} וז"ל (בפרק מח), רבי אליעזר אומר, כל אותן השנים שהיו ישראל יושבין במצרים, היו יושבין בטח שאנן, עד שבא יגנון מבני בניו של אפרים, ואמר נגלה עלי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים. בני אפרים, בגאות לבם שהם מזרע המלוכה, וגבורי כח במלחמה, עמדו ולקחו נשיהם בניהם ובנותיהם ויצאו ממצרים, ורדפו המצריים אחריהם והרגו אותם שנאמר וכו' בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב (תהלים עח, ט), עכ"ל.

^{כח} כדאיתא במדרש (שמו"ר כ, יא) שטעו שבטו של אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ, ונהרגו מהם לי רבוא, ולמה נהרגו שחשבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים וטעו ל' שנה שנאמר (תהלים עח, ט) בני אפרים נושקי רומי קשת, לולי שטעו לא יצאו וכו'.

^{כט} זה לשון הרמב"ן (בא יב, מב), כי הגזרה היתה ארבע מאות שנה מן היום ההוא [דברית בין הבתרים], והשלשים שנה האלו הם תוספת עליהם בעון הדור ההוא, כי אם נגזר על האדם בחטאו גלות ועינוי שנה או שנתיים, והוא יוסיף על חטאתו פשע בהם, יוסיפו עליו שבע על חטאתיו וכו', שאין ענשו הראשון הבטחה לו שלא יענש בעון שיעשה וכו'. וידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים וכו' וע"כ ארך גלותם שלשים שנה, והי' ראוי שיתארך יותר, אלא שצעקו והרבו תפלה וכו' וקבל צעקתם ונאקתם מפני צער הגדול. עכ"ל.

אָן^ל [לפרוק מעליו שעבוד הגלות, כי] אטו ברשיעי עסקינן, מ'שמועסט דאָך נישט חלילה פון קיין רשעים גמורים.

געוויינטליך אַ איד קלערט ער אַריין [ואינו עושה בעצמו]. און וואָס ס'געהערט צו "זיי" [כמו עניני מלחמות, סומך עליהם שהם] זענען מזרע המלוכה, אַז מ'דאַרף לוחם צו זיין, קומען "זיי" זאָלן גיין פאַראַוויס.

ממילא אַז "זיי" וועלן זיך טועה זיין [ויחשבו] אַז מ'דאַרף שוין לוחם זיין, וועלן זיי שנעלער גיין, אָבער די וואָס זענען נישט מזרע המלוכה, וואָס [זיי] זענען די קלענערע, ווייסן זיי אַז זיי מוזן פרעגן דעם גרעסערן, זיי מוזן אָנפרעגן, איילן זיי זיך נישט צי צו קיין מלחמה, מ'גייט נישט ווען מ'ברויך נישט, מ'פרעגט אָן.

לד

יש לומר לפי דרך הבאר מים חיים: שלכן שם יעקב בני השפחות בראשונה, שלא יקדימו למלחמה

איבערדעם קאָן זיין דאָס איז דער פשט, טאַקע לויט'ן באר מים חיים'ס דרך [אות ב], איז גוט דער וְהִכָּהוּ, יעקב אבינו האָט נישט געוואָלט אַז מ'זאָל גיין למלחמה, ער האָט דאָס נישט געזוכט, ס'איז נישט דער דרך פון אידן, אידן דאַרפן בעטן דעם באַשעפער, אפילו חלילה פאַר אין ברירה האָט ער נישט געוואָלט מ'זאָל זיך צוכאַפן, טאַמער וועט מען זיך צוכאַפן מיט אַ רגע פריער ווי די צייט איז, איז דאָך אַ גרויס אומגליק פאַר'ן כלל ישראל און פאַר'ן כבוד שמים.

איבערדעם האָט ער נישט געוואָלט שטעלן די זרע המלוכה פאַראַוויס, די בני יהודה ויוסף, די בני הגבירות, זיי זענען דאָך גיכער מוכן, און זיי דאַרפן נישט פרעגן קיינעם, האָט ער מורא געהאַט טאַקע מ'וועט זיך שלאָגן פריער, נישט אין דער צייט. וועגן דעם האָט ער געשטעלט [קודם] די בני השפחות, האָט ער געוואוסט ס'איז נישט מוטל אויף זיי, צדיקים זענען זיי געווען, זיי וועלן נישט טוהן אָן רשות פון די עלטערע, אָן רשות פון די פריעריגע, פון די בני הגבירות יהודה ויוסף, יהודה איז משיח בן דוד, יוסף איז [משיח בן יוסף].

ראיה: מצינו גם בדוד בן ישי, שאין מניחים אותו מן השמים לבוא קודם הזמן

אין דאָס שטימט דאָך אין רש"י^ל וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אִתָּם אַבְרָם, אברהם אבינו האָט מורא געהאַט אפילו פאַר'ן מלך המשיח אַליין, ער זאָל נישט קומען פריער פאַר די צייט, וַיֵּרֶד הָעֵיט טייטשט דאָך רש"י מיינט מען משיח בן דוד, וַיֵּשֶׁב אִתָּם אַבְרָם ער זאָל נישט קומען לכלותם פאַר'ן זמן.

איבערדעם איז רעכט, האָט ער [יעקב אבינו] מורא געהאַט צו שטעלן [בני הגבירות בראשונה], ווייל זיי זענען דאָך די גואלי ישראל, יהודה ויוסף, זרע יהודה ויוסף, זיי זאָלן זיך נישט חלילה צוכאַפן פאַר די צייט, איבערדעם האָט ער געשטעלט קודם די

^ל הכוונה שאין לו העזה לעשות כזאת. והוא מלשון "מִדָּה", שזה גדול מאוד לפי מדתו. אבל מאחר שהיו מזרע המלוכה האָבן זיי זיך דאָס "אָנגעמאַסטן".

^{לא} בפרשת לך פירש רש"י על הפסוק (בראשית טו, יא) וַיֵּשֶׁב אִתָּם אַבְרָם. רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם, ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח.

בני השפחות, ער האָט געוואוסט זיי וועלן נישט טוהן אָן זיי, ממילא וועט מען זיך נישט גיין שלאָגן ביז ס'איז די צייט, נאָר ווען ס'איז דער אמת'דיגער דעת תורה און דער רוח הקודש הייסט, האָט ער געשטעלט זיי פאַראויס.

און דאָס איז גוט געווען די אַלע דורות וואָס זענען נאָך געווען מתוקן, מ'איז חלילה נישט אַרויס פון דרך התורה, ס'איז נישט געווען אַזאָ חוצפה יסגי, האָט מען געוואוסט אַז מ'טוט אַלעס על פי התורה.

וועלן זיי אָנפרעגן די בני יהודה ויוסף און נישט גיין זיך שלאָגן. איבערדעם האָט ער געשטעלט די בני השפחות להציל ממכשול, מ'זאָל זיך נישט אַזוי צואיילן צו דעם וְהִכָּהוּ, און עקסטער דעם וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לַפְּלִיטָה.

לה

ישוב קושיא א': ששלח לעשו לומר ששומר תרי"ג מצות, ואין לו לירא ממנו, שלא ידחוק הקץ קודם הזמן [ובזה יתפרש^{לב} עוד טעם מה ששלח יעקב לומר לעשו תרי"ג מצות שמרתי, שכוונתו היה לומר לעשו, שאין לו לירא ממנו, כי תרי"ג מצות שמרתי, ויהודי שומר תורה ומצות אינו לוחם עם אומות העולם קודם בוא הזמן].

לו

ויש לומר סברא להיפוך, דבני הגבירות מחמת גודל צדקתם יהיו שפלים ביותר, ודוקא הם לא ילחמו, ובה ישארו לפליטה קאָן גאָר זיין ס'איז גאָר אַ סברה פאַרקערט אויך, אַז ווי מער ווי גרעסער דער מענטש איז, מער צובראָכן איז מען.

צדיקים לפי גודל מדרגתם כך שפלות רוחם

[וכמו שאמר רבי יוחנן] כָּל מָקוֹם שָׁאֲתָה מוֹצֵא גְדֻלָּתוֹ [שֶׁל הַקַּב"ה]. שָׁם אֲתָה מוֹצֵא עֲנֻתָנוֹתוֹ (מגילה לא.), אַזוי איז ביי "צדיקים" אויכעט, ווי העכער זיי גייען זענען זיי מער שפלי רוח.

אַזוי ווי ס'שטייט (מיכה ז, יח) [נִשְׂא עוֹן וְעָבַר עַל פֶּשַׁע] לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ, דרשנ'ט די גמרא (ר"ה יז.) לְמִי נִשְׂא עוֹן וְעָבַר עַל פֶּשַׁע, לְשֹׂאֲרֵית, לְמִי שֶׁמֶשֶׁם עֲצָמוֹ כְּשִׁירִיִּים, מ'מאַכט זיך כשיריים מ'איז ביי זיך נידריג.

לז

וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר "קאי על בני הגבירה, שעשו עצמם כשיריים מחמת גדלותם

דאָס איז אפשר דער רמז [וישוב קושיא ז].

וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר, די וואָס זענען משים עצמן כשיריים, מ'גייט נישט בגובה לבם, מ'זוכט נישט קיין גדולות ונפלאות, די בלייבן לַפְּלִיטָה, די וואָס זיי וועלן נישט וועלן לוחם זיין, הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר, לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ.

^{לב} מובא בקונטרס חידושי תורה תשי"ז. וידוע שבעת עבר רבינו לבקר הדברי תורה, הוסיף ואמר להכותבים מה היתה כוונתו במקום שלא הבינו התירוצים. ובקונטרס חידושי תשט"ז (הנדפס מחדש תשס"ו) בסוף חלק א', נכתב באריכות סדר והשתלשלות כתיבת החידושי תורה.

לח

ביאור הפסוק וַיִּירָא יַעֲקֹב, שְׂמָא יֵהְרוֹג אֶת אַחֵרִים (מאמר ב)

אופן ב: פחד יעקב היה לדורות העתידים, שלא ימרדו באומות

נֶאֱרָא דְעַר אַמְתָּ, וְוִי כִּהָאָב שׁוִין פֿרִיעֶר גֶּעזאַגט, וְוִי מ'זעט פֿון דְּבִרֵי חֲכָמִינוּ ז"ל
אַז דאָס אַלעס איז אויף שפּעטער ביז ביאת המשיח, דאָס גאַנצע ענין פֿון יעקב אבינו
מיט עשו'ן, דער גאַנצער וויכוח און דער גאַנצן פֿחד האָט ער מורא געהאַט פֿאַר
שפּעטער. איבערדעם קאָן מען פֿאַרשטיין [מה היה הפחד].

לט

לעולם קען מען זאָגן נאָך גאָר אַן אַנדער ענין.

קשה אריכות הלשון, שאמר "אם יבוא", והיה לו לומר "אם יכה עשו" שזה היה עיקר הפחד

לעולם ברויך מען פֿאַרשטיין דעם פסוק, וואָס איז דאָס אריכות אַם יבואַ עשו אַל
הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכֹּהֵן, ער וועט קומען און ער וועט שלאָגן, וואָס איז דאָס אריכות, ער
האָט געקאַנט זאָגן אַם יכה הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכֹּהֵן הַנִּשְׁאָר לְפִלִּיטָה.

גם קשה הלשון אַם יבואַ עשו, דמשמע שמסופק אַם יבוא, והלא כבר ידע שהוא באמצע הדרך

ער האָט דאָך שׁוִין גֶּעזאַגט אַז ער קומט, [כדכתיב וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרָא] וְהִנֵּה עֶשָׂו בָּא
וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ. מען האָט דאָך שׁוִין גֶּעזאַגט אַז ער קומט, מען האָט דאָך שׁוִין
געוואוסט אַז ער קומט, [וכמו שאמרו הַמַּלְאָכִים] וְגַם הִלֵּךְ לְקִרְאָתָּךְ עַר אִיז דִּיר שׁוִין
אַקעגן געגאַנגען.

וואָס איז דעם אריכות הלשון ער וועט קומען, און שלאָגן, דער עיקר האָט ער
דאָך מורא געהאַט פֿאַר'ן וְהַכֹּהֵן, וואָס איז דער אַם יבואַ עשו [והול"ל אַם יכה].

מ

יעקב אבינו לא פחד כלל מעשו בזמנו

דער אמת איז, דאָס גאַנצע [פחד] איז "נאָר" אויף לעתיד. [ומיִושב הלשון אַם יבוא].
[ועיין לקמן (אות צט) עוד ישוב, שיבוא הוא מלשון חיבה והתחברות].

אַזוי ווי מ'זעט דאָך, דער מדרש זאָגט [לעיל אות ז] וַיַּחֲזֵק, אחינו שבדרום אחינו
שבגולה. דעם גייט דאָך אַרויף אויף די לעצטע דורות, דעמאָלטס איז נישט געווען
קײַן אחינו וכו', די צוועלף שבטים זענען נישט געווען נישט אין דרום און נישט אין
גולה, אויף דעמאָלטס האָט דאָך דאָס גאַרנישט קײַן שום פלאַץ געהאַט.
נאָר דער מדרש טייטשט דאָס אויס אתה סימן לבניך^{לג}. אַזוי ווי כִּהָאָב שׁוִין דאָס
געזאַגט נעכטן נאָכט, די אַלע פרשיות זענען דאָך אַזוי, ס'שטייט דאָך אַזוי אַרויס אין
דְּבִרֵי חֲכָמִינוּ ז"ל אַז אתה סימן לבניך.

דער גאַנצער וַיַּחֲזֵק מיט דעם צוטיילן, דער אַם יבואַ אַל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכֹּהֵן
הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר איז אויף לעתיד, וְהַכֹּהֵן הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר האָט דאָ יעקב אבינו מתפלל

^{לג} עיין מדרש תנחומא (וישלח סימן כח) וירא אלקים אל יעקב וכו' אתה סימן לבניך כשבאתי אצלך באתי טעון ברכות, וכשאבוא אצל בניך אבא טעון ברכות וכו'. ולא ליעקב לבד, אלא אף לאבינו אברהם וכו' כביכול הקב"ה עומד והוא יושב, בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב, חייך אתה סימן לבניך, מה אתה יושב ואני עומד, אף בניך יושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כביכול ואני עומד שנאמר אלקים נצב בעדת אל, אף כאן אמר הקב"ה ליעקב, סימן את לבניך, עכ"ל.

געווען אויף לעתיד. ער האָט "גאַרנישט" מתפלל געווען אויף דעמאָלטס, נאָר "אינגאַנצן" אויף לעתיד.

מא

ער האָט נישט קיין מורא געהאַט [על אותו הזמן], ער האָט געוואוסט ער וועט זיך אָן עצה געבן מיט עשו'ן, ער האָט זיך נישט געפאַרכטן.

שמעון ולוי לחמו עם כל העיר שכם בכוחו של אותו זקן

[וכמו שמצינו] מ'האָט לוחם געווען שמעון ולוי מיט גאַנץ שכם, און נאָכדעם זענען געקומען כל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהֶם, זאָגט דער מדרש^ל, ער האָט זיי אַלע גובר געווען בכוחו של אותו זקן [דכתיב וַיִּבְאוּ עַל הָעִיר בְּטַח] בטוחים היו בכוחו של אותו זקן. יעקב אבינו האָט נישט מורא געהאַט פאַר גאַרנישט, ער האָט נישט מורא געהאַט, ער איז דאָך געווען מובטח אויכעט, ס'איז נישטאָ וואָס צו רעדן [ער האָט "גאַרנישט" מתפלל געווען אויף דעמאָלטס].

נאָר בעווייניג הרבים, די שפעטערע דורות, ער האָט אַ קוק געגעבן די אַלע דורות אויף שפעטער, וַיֵּצֵר לוֹ אם יהרוג אַזוי ווי רש"י זאָגט את "אחרים", ער זאָגט נישט עשו'ן, ער האָט דאָ אינגאַנצן עס אָנגעגרייט אויף די "אַנדערע" דורות.

[שמא יהרוג את "אחרים"] מ'ווייסט נישט וועמען. ער האָט מורא געהאַט אידן זאָלן נישט לוחם זיין, נישט ווען מ'ברויך, איז געווען וַיֵּצֵר לוֹ אם יהרוג אחרים, מ'שמועסט דאָ נישט פון עשו'ן, ער האָט נישט מורא געהאַט פאַר זיך, נאָר אויף די אַלע דורות די שפעטערע, ער שמועסט דאָ פון אַנדערע דורות וואָס זיי טוען שלא כְּדָת, דאָס וועט זיין יהרוג את אחרים שלא כְּדָת, אויף שפעטער האָט ער מורא געהאַט, פאַר די "אַנדערע" דורות.

מב

מאמר ז:

ביאור הגמרא עתידה תורה שתשתכח מישראל

[וכדי לבאר המשך הפסוקים בפרשת השבוע, נקדים דברי חז"ל בענין שכחת התורה, ובענין מיתת צדיקים, ובזה יתבארו כל הקשיות על נכון. (מאות פה ולהלאה)]
בעווייניג הרבים אַזוי ווי ס'איז, נעבעך עתידה תורה שתשתכח מישראל, ס'ווערט גאָר אַ שכחת התורה, מ'פאַרגעסט זיך גאָר אינגאַנצן, מ'ווייסט נישט ווי מ'האַלט. ווי די גמרא זאָגט^ל די חכמים זאָגן, עתידה תורה שתשתכח מישראל. רבי שמעון בן יוחאי זאָגט: חס ושלום שתשתכח [שנאמר כי לא תשכח מפי ירעו], אלא שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד.

^ל במדרש (בר"ר פ, י) שמואל שאל ללוי בר סיסי, אמר ליה מהו דין דכתיב וַיִּבְאוּ עַל הָעִיר בְּטַח, אמר ליה בטוחים היו על כחו של זקן. ולא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו המעשה, וכיון שעשו בניו אותו מעשה, אמר, מה אני מניח את בני ליפול ביד אומות העולם? מה עשה נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם ואמר אם יבואו האומות העולם להזדווג להם לבני אני נלחם כנגדן, עכ"ל. ובספר הישר מספר באריכות כל המלחמות. והרמב"ן (לד, יג) קורא זאת ספר "מלחמות בני יעקב".

^ל תנו רבנן, כשנכנסו רבותינו לחרם ביבנה אמרו, עתידה תורה שתשתכח מישראל וכו'. שנאמר (עמוס ח, יא) וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בְּאֶרֶץ לֹא רָעָב לְלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמִים כִּי אִם לְשֹׁמֵעַ אֶת דְּבַר ה' וְגו' יְשׁוּטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמָּצְאוּ וכו'. תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר, חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא, כא) כִּי

וביאר מהרש"א, דאפילו לרשב"י שלא ישתכח תורה מישראל, לא יהיו עוד שופטים בישראל שלא ימצאו הלכה ברורה דער מהרש"א זאגט אויף דעם^ל (איך האב דעם פאריגע מאָל^ל נאָכגעזאָגט דעם מהרש"א). ווייל די גמרא (סנהדרין צח.) זאגט, אין בן דוד בא, עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל, זאגט דער מהרש"א וואָס הייסט כל שופטים ושוטרים, שטייט ניטאָמאָל קיין "שופטים" רעים, נאָר "אלע שופטים". זאגט דער מהרש"א ווייל אפילו לדעת רבי שמעון בן יוחאי וואָס ער זאגט [חס ושלום שתשתכח] אלא שלא ימצאו הלכה ברורה, אָבער קיין שופטים ושוטרים וועט נישט זיין, דעם וועט שוין נישט זיין, פאָרוואָס, זאגט ער, ווייל ס'איז נישטאָ קיין הלכה ברורה במקום אחד, אַזוי זאגט דער מהרש"א.

(כ'האב געזאָגט אַן אַנדערן פשט דעמאָלטס, איך וועל נישט דאָ איבער/חזר'ן). אָבער על כל פנים זאגט דאָך דער מהרש"א אַז דאָס הייסט יכלו כל שופטים ושוטרים אַז מ'וועט נישט וויסן קיין הלכה קיינער, מ'וועט נישט וויסן וואָס מ'האָט צו טוהן, ס'וועט נישט זיין קיין הלכה ברורה.

מג

קושיא א': קשה גם על רשב"י, דאם לא ימצאו שום שופטים בישראל, אין לך שכחת התורה גדולה מזה לעולם דאָס אַליין איז דאָך אויך אַ שכחת התורה, און ער זאגט דאָך כִּי לא תִשְׁכַּח מִפִּי זֶרְעוֹ, וואָס איז אַ נפקא מינה פאָרוואָס, צי פאָרדעם ווייל ס'איז אינגאנצן אַ שכחת התורה, צי ווייל מ'ווייסט נישט קיין הלכה, וואָס ס'איז נישטאָ קיין הלכה ברורה במקום אחד, דער זאגט אַזוי און דער זאגט אַזוי. וואָס איבערדעם זאגט ער דאָס הייסט יכלו שופטים ושוטרים, ס'איז גאָרנישט דאָ דאָס מין, ס'איז נישטאָ בישראל קיין שופטים ושוטרים, אַזוי טייטשט [דאָך] דער מהרש"א די גמרא אין בן דוד בא ביז ס'וועט זיך אויפהערן, [לכאורה] דאָס אַליין איז דאָך אויך אַ שכחת התורה.

מד

ויש לומר שהגם שאין שופטים בדור הזה, אבל אם שומעין לדברי השופטים הקודמים אין זה נקרא שכחת התורה נאָר אָבער איין חילוק איז אָבער [יא דאָ], אַז דער פֿעלער איז נאָר ווייל ס'איז נישטאָ קיין שופטים ושוטרים, מ'ווייסט נישט וועמען צו פאָלגן [בדור הזה], אָבער די פריעריגע דורות קען מען דאָך פאָלגן, פון די פריעריגע דאָרף מען זיך נישט רירן, על כל פנים איז נאָך געבליבן דאָס וואָס מ'איז מקובל פון די פריעריגע דורות, פון די פריעריגע צדיקים, וואָס זיי האָבן געזאָגט^ל.

לא תִשְׁכַּח מִפִּי זֶרְעוֹ. אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו - שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד. (שבת קלח:)

^ל בחידושי אגדות (סנהדרין צח.) עד שיכלו שופטים מישראל וכו'. ובפרק תולין איתא בלשון אחר שאמר עד שיכלו שופטים "רעים" וכו', ועל זה קאמר שיכלו "שופטים" מישראל, שלא ידעו לדון על פי דין תורה דאף לרשב"י לא יהיה להם הלכה ברורה לדון דין תורה.

^ל ס"ג נח תשי"ז.

^ל בס"ג פרשת בשלח תשט"ו אמר רבינו בלשון קדשו: דער אמת, אין דעם שפלות הדור, אַלעס איז דאָך בהסתר, וואָס ווייסט מען וועלכע זענען צדיקי אמת? אָבער דאָס קאָן מען וויסן די פריעריגע דורות, די קדושים אשר בארץ המה, די פריעריגע דורות זענען דאָך זעכער געווען צדיקי אמת, אוי וויי, וויפיל בלוט האָט געטראָפּט פון די פריעריגע צדיקים וועגן דער כת הידוע, די וואָס זיי האָבן זיך גענומען די ממשלה, אוי וויי, וויפיל צער און וויפיל בלוט האָט מען גענאָגן [=ארויסגעצויגן] פון די צדיקי אמת, וואָס זיי האָבן זיך מצער געווען אויף דער כת, זיי האָבן געזען וואָס פון דעם קען אַרויסקומען, עכ"ל.

על כל פנים מ'האלט מיר [בימינו אלה] ביי דעם אַז יְכָלוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים מישראל, בעוונתנו הרבים, מ'איז בלינד, מ'ווייסט נישט וואָס מ'האַט צו טוהן, אָבער דאָס איז דאָך געבליבן [מה שהיה בדורות הקודמים], דאָס וויל ער [רשב"י] באַוואָרענען [שבאופן זה לא יהיה שכחת התורה].

מה

קושיא ב': לאחר שמביא רשב"י הפסוק פי לא תשכח מפי זרעו למה לא מקשה הגמרא "ואידך" קען זיין לעולם איז דאָך אַ גרויסע קשיא, קודם איבעראַל [כשמביא רביא מפסוק] פרעגט די גמרא [על מאן דפליג] "ואידך". [ולכאורה] אַז ער [רבי שמעון בן יוחאי] זאָגט ס'קען נישט זיין [שכחת התורה, ומביא רביא מפסוק דכתיב] כי לא תשכח מפי זרעו, פאַרוואָס פרעגט נישט די גמרא אויף די רבנן, וואָס טוען זיי מיט דעם כי לא תשכח מפי זרעו, זיי זאָגן דאָך [שיהיה] אינגאנצן שכחת התורה.

מו

קושיא ג': דלפי המבואר ברמב"ם נמצא דשכחת התורה הוי כליון האומה, וקשה על רבנן איך יתכן שיהי' שכחת התורה דערנאָך [לפי דברי הרמב"ם דלהלן] איז פשוט שווער צו פאַרשטיין [שיטת הרבנן] [סיום הקושיא באות מח].

שיטת הרמב"ם:

דאם אין ישראל דרים בארץ ישראל, אין יכולין לקבוע ראש חודש ומועדים, ונעשה כליון האומה ח"ו דער רמב"ם זאָגט^{לט} אַז פאַרדעם מוז זיין אייביג צען אידן אין ארץ ישראל אויף קביעות החודש, ווייל לויט זיין שיטה אַז ס'איז נישט געווען קיין קביעות החודש אין ארץ ישראל, איז נישטאָ קיין חודש, איז נישטאָ קיין מועדים, הייסט דאָס "כליון האומה", און אַז ס'הייסט כליון האומה אויף דעם איז דאָ אַ שבועה ס'זאל נישט זיין קיין כליון האומה [כדכתיב (ויקרא כו, מד) לא מאַסְתִּים וְלֹא גַעְלִתִּים לְכָלֵּתָם לְהַפֵּר "בְּרִיתִי" אִתָּם]. [עד כאן דברי הרמב"ם].

מז

טעם שביטול המועדים נקרא כליון האומה, כי בזה תלוי כל האירשקייט איך האָב שוין אַמאָל געשמועסט פון דעם^מ, לכאורה פאַרוואָס אַז ס'איז נישטאָ קיין מועדים [נקרא כליון האומה], ס'איז דאָך נישטאָ [שחסר לנו] נאָך אַסאָך מצות, [משעת החורבן כמו כמה] מצות התלויות בארץ [התלויות בבית המקדש, ומכל מקום אינו נקרא כליון האומה, והלא יש לקיים שאר מצוות שאינם תלויים במועדים].

ובדברי יואל (ליו"כ אות כ, כל נדרי שנת ת"ש) וז"ל, מי אנכי וכו' אמנם הנני רק חוזר ושונה את דברי הראשונים הצדיקים שהיו לפנינו וכו', וכמו שאם חכם אחד אומר איזה דיבורים, או חזן אחד שקולו נעים מנגן וכו' מי שהוא במקום רחוק, אם בא לידו על כל פנים "הפלאטין", הוה כעין מי ששמע ממנו בעצמו, וכמו כן גם אני, הנני רק חוזר על דברי הראשונים, המה הצדיקים הקודמים.

^{לט} בספר המצוות (מצות עשה קנג) וזה לשונו, ודע שהחשבון הזה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי החדשים והמועדים אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד וכו', לא מפני חשבוננו נקבעהו יום טוב בשום פנים אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעהו זה היום ראש חודש או יום טוב וכו'. - ואני אוסיף לך ביאור, אילו איפשר דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לקל מעשות זאת כי הוא הבטחת שלא ימחה אותות האומה מכל וכל וכו', הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום, בשום פנים, לפי שאין לנו רשות שנחשב בחוצה לארץ ונעבר שנים ונקבע חדשים אלא בתנאים הנזכרים, עכ"ל.

^מ עיין דברי יואל לחנוכה חלק א' אות נא באריכות.

זעט אויס, אַז אין דעם איז תלוי דאָס גאַנצע אידישקייט, אַז מ'האַט קיין מועד אויך נישט [זה כליון האומה], ווייל דעמאָלטס דערמאָנט מען זיך אַביסל, די מועדים האַלטן אויף דאָס אידישקייט צווישן אידן, אַז ס'איז נישטאָ קיין ראש השנה און קיין יום כיפור מחילת עוונות, מען ווייסט נישט ווען צו האַלטן, אַז ס'איז נישטאָ קיין קביעות החודש איז דאָך נישט דאָ קיין יום כיפור, איז נישטאָ עשור לחודש, ס'איז נישט דאָ קיין ראש השנה נישט דאָ קיין פסח, איז עס כליון האומה.

מח

היוצא מדברי הרמב"ם דאי אפשר שלא יהיה תורה בישראל,
כי נקרא כליון האומה ונשבע הקב"ה שלא לְכַלְתָּם

על כל פנים אַז ס'לאַזט זיך אויס די תורה, הייסט כליון האומה, אַזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם, איבערדעם קאָן נישט זיין אַז דאָס זאָל זיין [ביטול המועדים], דאָס ליגט אין דער שבועה אַז ס'וועט נישט זיין קיין לְכַלְתָּם, אַז ס'וועט נישט זיין קיין כליון האומה.

לכאורה קשה על החכמים שאמרו עתידה תורה שתשתכח, הלא זה נקרא כליון האומה ויש על זה שבועה?
[אם כן] ליגט אין דעם [בשבועה שלא לְכַלְתָּם] אַז ס'קאָן נישט זיין אינגאַנצן שכחת התורה. נו וואָס דען האָבן די חכמים געוואָלט זאָגן עתידה תורה שתשתכח מישראל?

און דעם זאָגט דאָך רבי שמעון בן יוחאי אויכעט אַז ס'וועט נישט זיין קיין הלכה ברורה, ווייל מ'קאָן נישט אינגאַנצן פאַרגעסן, ממילא קומט דאָך אויס אַז די רבנן לערנען אַז ס'וועט גאָר אינגאַנצן פאַרגעסן ווערן.
[וקשה כי על שכחת התורה לגמרי] זאָגט דאָך דער רמב"ם אַז ס'איז כליון האומה, אויף דעם איז דאָך אַ שבועה, ווי קען דאָס זיין, ווי קען מען דאָס זאָגן.

מט

ויש לומר שרבנן ורשב"י אינם חולקים. דעל ידי שמקושרים לדורות הראשונים, לא יהי' שכחת התורה לגמרי.
איבערדעם מיינן איך, אַז ס'איז נישטאָ קיין פלוגתא, רבי שמעון בן יוחאי איז נאָר מפורש [דברי רבנן].

[ובזה מתורץ (קושיא ב' באות מה)] וועגן דעם פרעגט נישט די גמרא "ואידך". ווייל דער פשט איז כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ [כדלהלן, כִּי רבי שמעון בן יוחאי זאָגט דאָך אויך אַז ס'וועט נישט זיין קיין הלכה ברורה [וגם זה שכחת התורה]].

נ

לכאורה קשה הלשון מפי "זרעו" דוקא, רק בא לומר דדוקא באופן זה לא יהיה שכחת התורה
נאָר וואָס דען, אַז מ'האַלט זיך צו די פריעריגע זאָכן וואָס מ'האַט געהערט [בזה אין שכחת התורה לגמרי].
איבעראל ווערן אידן אָנגערופן מפי "ישראל", מפי "יעקב", מפי "בני ישראל", וואָס רופט ער אָן [מִפִּי] "זִרְעוֹ".

נאָר אַז מ'איז "קינדער" פון די פריעריגע, התלמידים נקראים בָּנִים^{מא}, - אַז מ'האַלט זיך, צו דעם וואָס די פריעריגע האָבן געזאָגט, די פריעריגע גדולי ישראל, די

^{מא} ספרי ואתחנן עה"פ ושננתם לבניך, ועי' ויק"ר יא, ז.

פריעריגע צדיקים, אַז מ'רירט זיך נישט פון זייער שיטה, אַז מ'רירט זיך נישט פון זייער שיטה, דעמאלטס האָט מען נאָך עפעס תורה הקדושה.

נא

איבערדעם איז רעכט (קושיא ג' באות מו), וועגן דעם איז נישט קיין כליון האומה, ווייל אַז מ'האַלט זיך אין דעם כאָטש [שאנים זינס מדרך הצדיקים הקודמים] איז נאָך דאָ אידן [ואין זה כליון האומה], איז נאָך דאָ אַ כח התורה [ואין זה שכחת התורה]. טאַמער זאָגט מען "נייעס", מ'זאָגט, "היצט איז אַנדערשט", מ'ווייל זאָגן ס'איז אַנדערשט ווי מ'האַט פריער געזאָגט, היצט האָט זיך אויסגעלאָזט, [נאָ] מתקיים] שלא ימצאו הלכה ברורה, אויף דעם איז רבי שמעון בן יוחאי אויך מודה אַז ס'איז דאָ אַ שכחת התורה.

אויף די לעצטע דורות זאָגט ער דאָך אַליין אויך, עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל, אַזוי ווי דער מהרש"א זאָגט פשט (כנ"ל אות מב).

ממילא חלילה אַז מ'רירט זיך פון די פריעריגע איז חלילה אַ שכחת התורה חס ושלום, ווען דאָס זאָל חלילה אמת זיין, איז עס חלילה אַ כליון האומה מיט אַ שכחת התורה.

הבטחת כי לא תשכח, הוא רק באופן "מפי זרעו", שנחשבים כבנים ותלמידים של צדיקים הקודמים

איבערדעם איז רעכט כי לא תשכח מפי "זרעו", הייסט מען בחינת זרעו, אַז מ'רירט זיך נישט פון די פריעריגע^{מב} דאָס איז עס.

נב

דברי התעוררות

בעונותינו הרבים לא יאמן כי יספר, ס'זאָל קענען אַזוינס פאַרקומען, ווער האָט זיך דען געקאָנט רעכטן אויף דעם אין די פריעריגע דורות, מ'זאָל קאָנען אַזוינס קלערן, ס'איז ווייניג וואָס מ'שמועסט און וואָס מ'רעדט פון דעם. בעונותינו הרבים אַזאָ ביטערע עבודה זרה וואָס מ'איז אַזוי געכאַפט, בעוונותינו הרבים ווי ווייט דאָס ברענט אין כלל ישראל.

ווער האָט זיך געקאָנט רעכטן אויף אַזעלעכן, מ'זאָל אינגאַנצן פאַרגעסן וואָס די פריעריגע צדיקים האָבן געזאָגט, וואָס די פריעריגע גדולי ישראל האָבן געזאָגט, מ'זאָל זיך אַזוי פאַרגעסן בעונותינו הרבים, ווער האָט דען געקענט קלערן אויף דעם, הַנְשַׁמֵּע פְּזֹאת^{מג}, אַזוי ווי מ'זעט נעבעך בחוש.

איך מוז דאָס זאָגן, עַצֵּר בְּמִלִּין מִי יוֹכֵל^{מד}, ווער קען זיך דען אַזוי אויפהאַלטן, מ'זעט בעוונותינו הרבים בְּרָעָה אֲשֶׁר יִמָּצָא אֶת עַמִּי^{מה}, וואָס האָט אונז באַטראָפן אין דעם לעצטן דור.

^{מב} וועיין ביאור המאמר בספר ויואל משה (מאמר א' סימן קס"ג-ח).

^{מג} עפ"י לשון הפסוק ישעי' סו, ח. מי שִׁמַּע פְּזֹאת ופירש המצודות מי שמע פלא כזאת.

^{מד} מלשון הפסוק איוב ד, ב.

^{מה} מלשון הפסוק אסתר ח, ו.

איך בין גארנישט מסופק, אַז די פריעריגע דורות העטן דאָס געווען צוגעזען, העטן זיי זיך נישט געקאָנט דערהאַלטן אין דעם דור, אין אַזאַ ביטערניש, אַז מ'קאָן דאָס צוקוקן בעוונותינו הרבים ווי די סכנה איז מרחפת חלילה וחלילה אויפ'ן כלל ישראל.

השם יתברך ירחם על עמו מ'זאָל אָפּגעהיטן ווערן פון אַ הכאה רוחנית און פון הכאה גשמית, אידישע קינדער זאָלן ניצול ווערן מכל צרה וצוקה. ווער זאָל דען קלערן, אַז מ'זאָל נאָך קלערן אפילו, אַז פון כפירה, פון מסיתים ומדיחים, פון דאָרטן זאָל מען געהאַלפן ווערן, ווער קאָן דאָס אַזוינס קלערן ? !

ווער ס'קלערט דאָס, דער איז דאָך אַ מין און אַ כופר^מ ! ה' ישמרינו מהם ומהמונם !

איך מוז אויסזאָגן דעם אמת, מעג זיין ווער אימער, ווער ס'קלערט איין רגע אַז דורך זיי איז געשען נסים, דער איז לאַ עלינו אַריינגעפאַלן אין מינות און אין כפירה !

בעווננו הרבים, ס'איז נישט צום אויסצוהאַלטן אַז מ'הערט דאָס אפילו [מאחרים], מ'זאָל נאָך הערן אַז אידן "שומרי תורה" זאָלן אַזוינס זאָגן ? !

(המשך דברי התעוררות באות נח)

נג

רבינו מביא ראייה: שאף אדם גדול אם טועה בענין מינות, אפילו במחשבה, צריך לשוב כנופל במינות ח"ו

טעם הזהירות בנמילת ידים בין דגים לבשר

עובדא ידענא, איך וועל דערציילן וואָס איך האָב געהערט פון טאַטן זכרוננו לברכה [הקדושת יו"ט זי"ע], ער האָט עס געהערט פון זיידן [הייטב לב זי"ע], פאַרוואָס דער זיידע ז"ל איז נזהר געווען אין נטילת ידים בין דגים לבשר, פאַרוואָס ער איז אַזוי נזהר געווען, האָט ער דערציילט אַ מעשה.

מעשה בדורו של הישמח משה

שעשה תשובה גדולה בשביל שמעה בש"ץ במחשבה

דער ישמח משה האָט געהאַט אַ פעטער, ער איז געווען אַן אדם גדול, ער איז געווען אַ גרויסער מענטש, ס'איז געווען בימי ש"ץ ימ"ש, האָט ער זיך עפעס טועה געווען במחשבה. ער האָט געקלערט אפשר איז עס עפעס [שאמרו בגדלות ש"ץ].

^מ בספר ויואל משה מאריך רבינו מאוד בענין זה, דמחשבת מינות אסור אף במחשבה. וגם גורם ליפול אחר כך עד שנעשו מינים ואפיקורסים לגמרי. ובעל הגאולה ועל התמורה (אות ב) כתב רבינו בזה הלשון, ופשיטא דמי שחושב אפילו במחשבה גרידא, שקיומה של מלכות המינות הזאת הוא לרצון לפני הקב"ה, ושהוא עושה להם נסים להחזיקם בשלטונם כדי שיוכלו להתחזק בעקירת הדת ולהעביר רבים מישראל לשמד וכפירה הרי זה מין גרוע הרבה יותר מעובד עבודה זרה, עכ"ל.

ס'איז געווען אַ מקום לטעות [בש"ץ], נישט אַזוי ווי היינט^{מז} [שהם כופרים גלויים. וחשב] אפשר איז עס עפעס.

האָט זי [הרבנית] אים געזאָגט, "איך זע אַז דו האָסט אָנגעהויבן מקיל צו זיין אין זאכן וואָס דו ביסט נזהר געווען", האָט ער געפרעגט, "וואָס זעהסטו?" האָט זי געזאָגט, "איך זע אַז דו האָסט דיך אויפגעהערט צו וואַשן [הידים] בין דגים לבשר". האט ער אַריינגעקלערט דערינען, ווי קומט דאָס עפעס, כאָטש ס'איז נישט אַזוי האַרב, אָבער דאָך אַ זאך וואָס כ'האָב אייביג מחמיר געווען פאַרוואָס האָב איך אָנגעהויבן מקיל צו זיין, האָט ער אָנגעהויבן מפשפש במעשיו צו זיין, און אַז ער האָט אָנגעהויבן מפשפש במעשיו צו זיין, האָט ער זיך אָנגעהויבן צו באַרעכענען, האָט ער זיך אינאַכט גענומען אַז ער האָט זיך טועה געווען אין ש"ץ, אַזאַ מאַדע טעות, דאָס איז אַן ענין פון מינות^{מח}.

האָט ער געלאָזט רופן די גאַנצע שטאָט, און ער האָט געזאָגט אַ דרשה, און ער האָט געזאָגט דאָרטן ברבים, מ'זאָל וויסן אַז ער האָט זיך דאָ טועה געווען אין דעם, דאָס איז מינות און מינות איז פוגם במחשבה.

[ואמר בדרשתו] די גמרא זאָגט ביי מינות^{מט} [כל הפורש ממינות מיית] פון וואָנעט ווייסט מען אַז ס'איז נתקבלה תשובתו, אַז ס'איז מת באותה תשובה, [וסיים הדרשה] אַז ער וועט פון דער תשובה נסתלק ווערן, וועט ער וויסן אַז ס'איז נתקבל געוואָרן [תשובתו].

און וכן הוה, באותו מעמד ביי דער דרשה וואָס ער האָט געזאָגט ברבים איז ער דאָרט נסתלק געוואָרן. [עד כאן העובדא].

איבערדעם האָט דער זיידע [הייטב לב] זכרוננו לברכה געזאָגט, אַז ס'קומט פון דעם אַרויס אַזאַ גרויסע זאך, כאָטש ס'איז געווען אַסאך צדיקים וואָס זענען נישט נזהר געווען [בנטילה בין דגים לבשר], אָבער אַז ס'איז ביי אים במשפחתו ארויסגעקומען אַזאַ גרויסע זאך פון דעם איבערדעם האָט ער דאס נישט נאָכגעלאָזט, [ליזהר בנטילה]. דאָס קען מען וויסן אַז ער איז געווען אַן אדם גדול, אַזוי ווי מ'זעט דאָך אַז ער האָט מקבל געווען [על עצמו] אַזאַ תשובה, און ס'איז אַזוי נתקבל געוואָרן.

^{מז} בשיחות קודש (עם כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זלל"ה מחורף שנת תשכ"ח), מבאר רבינו באריכות, שבימי כת ש"ץ היתה הנסיון קשה מאוד, כי היה מקום לטעות שהם יראים ושלמים צדיקים ואנשי מעשה ובאים מצד הקדושה, כי ראו אצלו עבודה גדולה ותעניות וסיגופים, אבל בזמנינו אין הנסיון קשה כל כך, כי הציונים הם כופרים גמורים שאינם מזכירים שם שמים כלל, וכל הנסיון הוא רק שרוצין להנות מהם ובלש"ק של רבינו (ס"ג קרח תשכ"ז) "זיי זענען גארנישט מזכיר השי"ת. נאר די וואס זיי ווילן זיך נאכשלעפן, לעקן, און נעמען א טייל פון דעם ביינדל, פון דעם ביטערן לויטן, פון דער תמורה פון דער פאלטשער גאולה, ווילן נהנה זיין מהם, ומכבודם, ומהמונם, ומממונם, און ווילן נהנה זיין פון זיי, די שלעפן עס אַריין אין נסים".

^{מח} במושיען של ישראל (ח"ב פרק ט"ז) מביא שרבינו ז"ל פירש בעובדא זו פסוק (תהלים יט, יד) גם מזידים חשף עבדך אל ימשלו בי. דהלא רואים שגם מחשבה להטפל אחר זדים גורמת להקל במצות, כי כוחותיהם מושלים על האדם, ולכן התפלל דוד המע"ה גם מזידים חשף עבדך מלהמשך אחריהם, שאז אל ימשלו בי.

^{מט} בגמרא (ע"ז יז.) פל באיך לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (משלי ב, יט), וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו, הכי קאמר, ואם ישובו לא ישיגו ארחות חיים. למימרא, דכל הפורש ממינות מיית והא ההיא וכו' ולא מתה וכו' ההוא דלא הדרא בה שפיר, ומשום הכי לא מתה. נמצא דבתשובה מעולה מתים מאותו תשובה. ובחידושי אגדות מהרש"א כתב, ויש לפרש דרחמי שמיא הוא, אחר שחזר שפיר בלב שלם כדמסיק, ופן יחזור לסורו חס ושלום אם לא ימות, כי קרוב לאדם למשוך אחר המינות ולחזור לסורו ח"ו. עכ"ל.

ער האָט יאָ פֿאַרשטאַנען [שלא לילך אחר הש"ץ], נאָר פונדעסטוועגן ווייל ער האָט געהאַט אַזאַ מחשבה, און ס'איז דאָך געווען אַ מקום לטעות, וואָרן ער [הש"ץ] האָט דאָך געהאַט אַסאָך תורה מיט אַסאָך חסידות, ס'איז געווען אַ מקום לטעות. פונדעסטוועגן, ווייל ס'איז אַן ענין פון מינות האָט ער זיך אָנגעקוקט לאַ עלינו ווי אַ מין, און ער האָט אויף דעם תשובה געטוהן.

נד

היינט איז מען זיך טועה דארטן ווי ס'איז דער מקור הכפירה, מסיתים ומדיחים, אוועקצורייסן אידישע נפשות פון דער אמונה. אוי ווי וויפיל הונדערטער טויזנטער אידן זיי האָבן שוין אויסגע'שמד'ט. בעווננו הרבים דאָס גאַנצע איבערקערעניש וואָס זיי האָבן געמאַכט.

איך בין גאָרנישט מסופק, מ'העט שוין לאַנג געווען געהאַלטן נאָך ביאת המשיח, ווען נישט די רשעים! דורך דעם לייד מיר אונז. און ס'טרעפט זיך אַלץ נאָך אַ איד זאָל האָבן אויף זיי אַ גוט וואָרט? און קלערן אפילו לטובה?!

נה

איך מתירים דם של ישראל להריגה על סברת אפיקורסים?

דער אמת, מ'זעט, ווי איז פֿאַרהאַנדן, איז דאָ אַ היתר בעולם, אידן זאָלן מעגן גיין פֿאַרגיסן אידיש בלוט? אַז מ'נעמט אידן מ'שיקט זיי אַרויס להריגה, אויף אַ סברא פון אפיקורסים אַז זיי קלערן זיי וועלן גוט מאַכן. און ווען חלילה יאָ [שאכן יצליחו], מעג מען דען טוהן ח"ו אַן די תורה?!

נו

גם אחאב מלך ישראל שהיה עובד עבודה זרה הצריכו לפתותו על ידי נביאים, שבלי זה לא הלך למלחמה

אפילו אחאב ווען ער איז געגאַנגען אין אַ מלחמה' האָט מען געמוזט פֿאַרנאָרן די נביאי אמת^{נא}, [שבא] אַ רוח של נבואה, ווי ס'שטייט אין פסוק און די גמרא זאָגט [על הפסוק] מי יפתה את אחאב.

ער [אחאב] איז אויך געווען אַ פאָליטיקער, פונדעסטוועגן אַן נביאי אמת האָט ער זיך נישט געטרויעט, כאָטש ער איז געווען אַן עובד עבודה זרה, פונדעסטוועגן אין אַ מלחמה איז ער נישט געגאַנגען אַן נביאי אמת, און ס'איז געווען על פי התורה.

^נ מבואר בפסוקים (מלכים א' פרק כא וכב) שהיה פֿרם לנבואת ה' וזעאל ומהלך אחאב רצה לקנותו ולא הסכים. ואיזבל אשתו לקחה עדי שקר שקילל שם ה' ומרד במלכות והרגו אותו, והכרם נפל בירושה לאחאב. ואז שלח השי"ת את אליהו לאמר לאחאב בנבואה, הרצחת וגם ירשת וכו' במקום אשר לקחו הפלבים את דם נבואת ילקו הפלבים את דמך. ולאחר שלש שנים סיבב הקב"ה שירצה לילך למלחמה עם מלך ארם על רמת גלעד. ואיתא בפסוק ששאל בנביאים אם ילך למלחמה, ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד וגו' ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו וגו' והייתי רוח שקר בפני כל נביאיו. וכך היה שנהרג אחאב במלחמה ולקחו הכלבים את דמו. ואיתא ע"ז בגמרא (סנהדרין קב:) מאי רוח, אמר רבי יוחנן רוחו של נבואת ה' וזעאל. פירש"י, שלפי שהוא הרג נבואת ה' היה רוחו מחזור לפתותו ולהפילו.

^{נא} פרשה זו (רק ענין המלחמה) נשנה גם בדברי הימים (ב' יח, ה) ושם פירש"י וכולם נביאי אמת היו, וכו' ויצא הרוח ויאמר אני "אפתנו" וכו' מכלל שהיו נביאי ה', שלא היו מתנבאים אלא דבר ה', שאם היו נביאי שקר אין הפתוי נופל עליהם, שלא היו מתנבאים אלא מה שהיו בודים מלבן, עיי"ש.

נז

בלי ספק שהצבא שלהם (צה"ל) הם כוחות הס"מ

דאָרט ווי די תורה הקדושה זאָגט (דברים כג, טו) [וְלֹא יִרְאֶה בָּךְ עֲרוֹת דָּבָר] וְשָׁב מֵאַחֲרֶיהָ, איז דאָךְ בלי ספק אַז דאָס איז נאָר דער סמ"ך מ"ם^{נב}. ווי קאָן זיך אַ איד פרייען מיט'ן כח פונעם סמ"ך מ"ם?

נח

בעונותינו הרבים, איך מוז זאָגן דעם אמת, אַז ווער ס'קלערט אין דעם [אַז פון כפירה, פון מסיתים ומדיחים, פון דאָרטן זאָל מען געהאָלפן ווערן, אַז דורך זיי איז געשען "ניסים" (אות נב)] נישט אַז ער "זאָגט", נאָר אַז ער האָט נאָר אַ "מחשבה" - זאָל מען וויסן אַז ער איז לאַ עלינו געכאַפּט געוואָרן אין מינות. איך מוז זאָגן! - וואָס זאָל מען טוהן, אפילו די גאַנצע וועלט זאָל זאָגן פאַרקערט, אונז קאָן מיר נישט אַרויס פון די תורה הקדושה. איך מוז זאָגן, איך וויל מיך נישט אָנגעהערן מיט אַ איד וואָס האָט אַ מחשבה אויף דעם!

איך וויל נישטאָמאָל ער זאָל זיך געפונען אין מיין בית המדרש, איינער וואָס קלערט אויף דעם איין רגע!

בעווננו הרבים דאָס איז דער מקור המינות, מעג אפילו ווייס איך וואָס זיין, מוז איך מוסר מודעה זיין, אַז אפילו זיי וועלן כובש זיין די גאַנצע וועלט, טאָר מען נישט נהנה זיין!

מ'זאָל וויסן דאָס איז אַ צרה גדולה, סיידן [=חוץ] אַז מ'איז אַ כופר בתורה. דאָרט ווי די הייליגע תורה זאָגט [אם עוברים על השבועות] חלילה, אַנִי מִתִּיר אֶת בְּשָׂרְכֶם^{נב}, און אַזויפיל אידן זענען נהרג דורך זיי, ווי קאָן מען אַזוי פאַרפירט זיין?!

בעווננו הרבים, די מינים ואפיקורסים פאַרפירן יעדן, און פאַרדרייען יעדן. וויסן זאָל מען, מ'זאָל זיך נישט נאָרן, מ'וועט אַמאָל קומען אויפ'ן אמת אוי וויי, נאָר באַצייטנס לאָמיר זיך באַרעכענען, מ'זאָל זיך נישט שעמען. אוי מ'זאָלמיר מעורר רחמים זיין, מ'זאָל רחמנות האָבן אויף אידיש בלוט, ס'איז אַ גרויסע ביטערע סכנה סיי באַרץ און סיי בחוץ לאַרץ, אַלעס איבער די רשעים איבער די כופרים.

^{נב} בויואל משה (ג' שבועות, סי' קלח) וז"ל, ונודע למשגב כי המה מיוסדים גם על שאר עבירות כולם שהם ביהרג ואל יעבור, ג"ע שפי"ד, וכבר נדפס מגדולי ארץ ישראל על גיוס הבנות שהוא ביהרג ואל יעבור וכו' וממלאין את הגיוס שלהם בעריות ר"ל וכו', וגיוס כזה הוא גם סכנה עצומה לכלל ישראל כאשר העיד הכתוב כי יִרְאֶה בָּךְ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיהָ, ומצד הקדושה אי אפשר לנצח אם מסולקת שכינתו ית' משם, זולת ע"י הסט"א שניתן לה כח עצום כדי לפתות בני אדם ולהביאם לידי נסיון, ואין נצחון זה אלא זמני.

^{נב} בגמרא (כתובות קיא.) אמר רבי יוסי בר חנינא, שלש שבועות הללו למה? אחת, שלא יעלו ישראל בחומה; ואחת, שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת, שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי וכו'. בפְּבָאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה, אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אֲנִי מִתִּיר אֶת בְּשָׂרְכֶם פְּבָאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה.

און אידן האַלטן זיי צו [שמחזקים אותם]. אוי וויי! ס'איז נאָך דאָ אידישע אידן וואָס האַלטן זיי נאָך צו. וואָס אַ גרויסער קטרוג איז דאָס אויבן. (וער' לקמן אות סד האיד מסירים הקטרוג)

השם יתברך ירחם על עמו מ'זאל זיך נישט לאָזן פאַרפירן פון וואָס אימער.

נט

היעב"ץ מאריך, שלא להתפעל מנסים שנעשו ע"י מינים ואפיקורסים ושלא יחלש עי"ז האמונה מ'זאל געדענקען וואָס רבי יעקב עמדין האָט געזאָגט ברוב חכמתו אין מגדל עוז (עליית היראה גנוז כג), - מ'דאַרף נישט איבערצו'חזרן, ס'האט עס יעדערער געזען^י - ס'איז כנגד השכל מ'זאל זיך אין דעם טועה זיין.

ס

מאמר ח:

מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, זוּ מִיתַת צְדִיקִים

די גמרא^נ זאָגט: [על הפסוק] (דברים כח, נט): "וְהִפְלֵא" ה' אֶת מִכְתָּב מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, זוּ מִיתַת צְדִיקִים. פון וואָנעט ווייס איך וואָס הייסט מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, וועלעכעס איז עס? - ווייל ס'שטייט (בישע'י כט, יד) [הנני יוסף להפליא את העם הזה "הפלא ופלא"] וְאֶבְדָּה חֲכֵמַת חֲכָמָיו וּבְנֵית נְבִנָיו תִּסְתַּתְּרִי, זה מיתת צדיקים.

קושיא א': למה נקרא "לא כתובה בתורה", הלא נלמד מהפסוק?

לכאורה פאַרוואָס איז עס אַ מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, אַז ס'איז געדרינגען פונעם פסוק, איז דאָך עס ווייטער אַ לימוד [וגם זה נקרא כתובה בתורה].

קושיא ב': מהיכי תיתי שאיבוד החכמה זהו מיתת צדיקים?

און דערנאָכדעם לכאורה, ס'איז דאָך עס נישט די דיבורים, וְאֶבְדָּה חֲכֵמַת חֲכָמָיו איז טייטש אַז די חכמה איז פאַרלוירן געוואָרן איז נאָכנישט קיין ראיה [למיתת צדיקים].

^נ באותו זמן צוה רבינו לפרסם בבית המדרש העתק מדברי היעב"ץ, והיה ברצונו שכל אחד ילמוד אותו. וכן נעתק כל הפרק בסוף קונטרס על הגאולה ועל התמורה, כי רבינו ראה בדברי היעב"ץ יסוד גדול. ובהקדמתו (עמוד כב), כתב רבינו בכתי"ק בזה הלשון, "והקדוש היעב"ץ זלה"ה כתב שהוא מפחד שתבוא עוד כת אחרת, והזהיר טובא שלא לירא אף ממופתים כהעמדת החמה של יהושע בן נון, ולא לירא ממה שפקיע שמיה אף אם אין איש מתחזק עמך לא תפחד לנטות מהאמת, והאריך טובא בזה. ואמרתי להעתיק לשונו בסוף הקונטרס, כי הבין בזה בחכמתו הגדולה למה שאירע בדורינו בעוה"ר", עכל"ק.

^נ מאמר זה לא ידוע מקורו בגמרא ובמדרש שלנו. אבל כעין זה איתא בשבת (קלח:): ובמדרש (איכה א, לז). ומובא בספרים הק', ויש מצינים הזוה"ק (ח"ב י:): דשאלו את רבי מאיר גבי מיתת ר"ע וחבריו, וכי כתיב דא בקל אורייתא פלה. ועיין ביאור הבעש"ט הק' על המאמר (תוי"י, קדושים). - ובבני יששכר (תשרי ו, ד). מובא בזה הלשון, וְהִפְלֵא ה' אֶת מִכְתָּב וְגו' הפלאה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וְאֶבְדָּה חֲכֵמַת חֲכָמָיו, הוי אומר זו מיתת הצדיקים (ומובא בדברי"ל יו"כ אות יט, כל נדרי תרצ"ד). ובחידושי תורה תשט"ז (תשס"ז בסופו) מובא שרבינו שאל את כותבי התורה אם מצאו מקור ללשון זו, ואמרו שנמצא ביערות דבש (ח"א דרוש ד' ועוד), אבל להפשט אינו נפקא מינה הלשון.

^י פרש"י בישע'י שם. קשה סילוקם של חכמי ישראל כפלים כחורבן ביהמ"ק וכל קללות שבמשנה תורה, שכולן אינן אלא הפלאה אחת וְהִפְלֵא ה' אֶת מִכְתָּב וְכאן שתי הפלאות (הפלא ופלא), ע"כ.

הלא מצינו שצדיקים גם בחייהם נסתם חכמתם

ס'איז פארהאנדן אַמאָל ביי צדיקים אַליין [בחיהם] ס'ווערן נסתמו ממנו מעיינות החכמה, ווי משה רבינו האָט געזאָגט לא אוֹכַל עוד לָצֵאת וּלְבֹאֲנִי, איז נאָכנישט טייטש "מיתת צדיקים" [כי מעיינות החכמה נסתמו, והצדיק עדיין חי].

ומאידך גיסא מצינו צדיקים, שגם אחר פטירתם לא נאבד חכמתם

און מיתת צדיקים איז נאָכנישט קיין ראיה [שגם] אַבְדָּה חֲכָמָה חֲכָמִיו, [ואפשר] ס'איז געבליבן די חכמה ביי די אַנדערע.

ווי די גמרא זאָגט^{נח} כשמת רבא נולד רב אשי, [שנאמר] וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ עד שלא שקעה שמשו וכו'. [נמצא שיש מיתת צדיקים שחכמה אינו נאבד].

[ואם כן] לכאורה איז דאָךְ דאָס אַן אַנדער וואָרט, אַבְדָּה חֲכָמָה חֲכָמִיו מיט מיתת צדיקים, דאָס איז צוויי זאָכן [ומהיכן למדו שזה מיתת צדיקים].

סא

נאָר איך מיין אָבער דער פשט איז אַזוי.

כשאומרים דברי הצדיקים אחר פטירתם שפתותם דובבות בקבר

דער כלל איז^{נט} אַגוּרָה בְּאֶהְלֶךְ עוֹלָמִים, [ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו] שפתותיו דובבות בקבר. אַז מ'זאָגט נאָךְ מימרות פון צדיקים פריעריגע, פון גדולי ישראל, זענען זיי נישט נסתלק געוואָרן. [וזש"ה] אַגוּרָה בְּאֶהְלֶךְ עוֹלָמִים זיי וואוינען כסדר [בעולם הזה].

המניח "בן" כאילו לא מת, תלמידים נקראים "בנים", נמצא דצדיקים אינם מתים ע"י התלמידים

[וכן מצינו] כל המניח "בן" ממלא מקומו כאילו לא מת (ב"ב קטז.). [ובמדרש] התלמידים נקראין "בנים" [לעיל אות נ]. [וממילא] אַז מ'זאָגט נאָךְ דיבורים [ונקראים תלמידים] זענען זיי נישט נסתלק געוואָרן.

סב

דער רעיון איז מבואר אין די גמרא. [דכשנפסק דברי תורה של הצדיק נקרא "מת"].

הקדמה: כשחבורה הסיבו לאכול במקום אחד, מחויבים בזימון ואחד מוציא את כולם בברכת המזון, ותלמידי רב כשחזרו מהלויה של רב, אמרו אחד לחבירו שילכו לאכול אצל נהר ששמו "דנק", אבל היו מסופקים אם זאת נקרא "הסיבה" ואחד יכול להוציא את כולם, או שכל אחד צריך לברך לעצמו.

די גמרא זאָגט אין כיצד מברכין (ברכות מב:), תלמידי' דרב כי נח נפשיה דרב, נאָךְ רב'ס הסתלקות זענען זיי זיך אַמאָל צוזאַמגעקומען, האָבן זיי געהאַט אַ שאלה צי ס'איז קובע [לזימון כשאומרים] ניקום ונותיב בדוכתא פלן וכו', זיי האָבן געהאַט אַ שאלה. לא הוה בידיהו, זיי האָבן נישט געקענט פושט זיין.

^{ני} ופרש"י, בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מעיינות החכמה.

^{נח} בקידושין (עב.) כי הוה נחא נפשיה דרבי, אמר וכו' בבבלי, אדא בר אהבה יש בה, היום יושב בחיקו של אברהם (ופירש"י ונראה שנכנס לברית מילה), היום נולד רב יהודה בבבלי. דאמר מר, כשמת רבי עקיבא נולד רבי, כשמת רבי נולד רב יהודה, כשמת רב יהודה נולד רבא, כשמת רבא נולד רב אשי, ללמדך, שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנאמר (קהלת א, ה) וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי, שנאמר (שמו"א ג, ג) וַיֵּרָא אֱלֹקִים טָרָם יִכְפֹּה וְשִׁמּוּאֵל שָׁכַב בְּהִיכַל ה'.
^ט ביבמות (צו:) על הפסוק (תהלים סא, ה) אַגוּרָה בְּאֶהְלֶךְ עוֹלָמִים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר.

קם רב אדא בר אהבה אהדר קרעיה לאחוריה, וקרע קריעה אחרינא^פ [אמר נח נפשי' דרב]. ער האָט זיך געהאַט קורע געווען נאָך רב'ס פטירה, האָט ער איבער געדרייט [הבגד] ער זאָל זיך קענען נאָכאַמאָל קורע זיין, ער האָט געזאָגט "השתא מת רב". ווי רש"י זאָגט, ס'איז ביי אים דעמאָלטס געווען דער יום המיתה. ס'איז געווען נח נפשיה דרב, [שצריכין להוראה] ואין יודעין.

אז מ'ווייסט נישט קיין הלכה מ'ווייסט נישט וויאָזוי זיך צו פירן דעמאָלטס ווערט מען נסתלק, דעמאָלטס ווערן די צדיקים נסתלק. דאָס זאָגט די גמרא, דאָס איז דער פשט, אַז וְאַבְדָּה חֲכָמָה חֲכָמָיו ס'איז פאַרלוירן געוואָרן [החכמה שלהם], אַלעס וואָס צדיקים האָבן געזאָגט איז גאַרנישט, [זהו מיתת צדיקים, והיינו אבדת החכמה]. (ומיושב קושיא ב' באות ס).

[המשך הביאור באות עב]

סג

דברי התעוררות

טאַקע אַזוי ווי בעווינינו הרבים מ'זאָגט היינט, אַז ס'האָבן זיך אַלע צדיקים טועה געווען חלילה, און חלילה אומגעברענגט די וועלט. און דער אמת איז, ווער ס'האט אויגן אין קאָפּ, זעט דאָך ווי הייליג איז געווען וואָס זיי האָבן געזאָגט.

דאָס איז די כת [הציונים] וואָס "זיי" האָבן אומגעברענגט די וועלט ברוחניות ובגשמיות, ס'איז נישט דאָ די צייט צו שמועסן פונעם פאָליטישן [חלק], נאָר טאַקע פשוט מיט'ן שכל הטבעי איז עס אַ סכנה. און דער היצטיגער שריט [סיני אַקציע] איז אַ געוואָלדיגע סכנה, הַצֵּל לֹא הַצֵּלָתָם^ס נאָר חלילה אויסגע'הרג'ט.

מ'זעט צו ווי מענטשן פרייען זיך, און ס'טוט גאָר קיינעם נישט וויי דאָס האַרץ אַז מ'האַט גענעמען אַזויפיל אידן געשטעלט צום פראָנט. וויפיל יראים ושלמים? וויפיל אלמנות ויתומים זענען געבליבן? ס'טוט גאַרנישט וויי דאָס האַרץ! מ'טרייסט זיך אַז מ'זאָגט: "ס'איז אַ זיג! אַז ס'האַט געזיגט דאָס מלכות המינות!"

אויף דעם זאָגט דער פסוק [מלאכי ג, טו, שאומרים בַּחֲנוּ אֱלֹקִים] זיי האָבן אויספרובירט דעם באַשעפער^ס, וַיִּמָּלֵטוּ! און זיי זענען ניצול געוואָרן.

^פ פירש"י, קרע שקרע בהספד רבו החזיר החלוק לאחוריו, ומה שלאחור לפנים, כדי לקרוע קרע אחר, להראות אָבֵל עכשיו כיום המיתה, על שהיו צריכים להוראה ואין יודעים להורות.

^ס מליצת הלשון עפ"י שמות ה, י. וכמו שנתברר אחר כך, שלא יצא מזה טובה לישראל, רק אדרבא נהרגו כמה נפשות מישראל, והרבה ניזוקו וסבלו מזה כל חייהם, וגם גרמו צער גדול להיהודים במדינת מצרים, שנטלו כל רכושם ויגרשו אותם ממושבותם. ולבסוף גם הכריחו אותם להחזיר את כל השטחים שכבשו.

^ס בס"ג פרשת נשא תשכ"ז מבאר רבינו כוונת הפסוקים במלאכי באריכות, בהחומר לשבח מעשי הרשעים.

ונעתיק מלשון קדשו, זענען ווייטער שומרי תורה ומצות, נאר אבער זענען מאַשְׁרִים יָדִים... דאס קאן זיין דער בוכ"ע זאגט חֲזָקוֹ עָלֵי דְבָרֶיךָ, ביטער און זויער ענקערע ווערטער, וועט עטץ פרעגן א קשיא, וואס האמיר דען געזאגט? זיי האבן גאר דערציילט נסים פון באשעפער? זאגט דער בוכ"ע, ענקערע ווערטער קומט אויס שְׁוֹא עֲבַד אֱלֹקִים! קומט אויס די אלע צדיקים וואס זיי האבן געהאט מסירת נפש און זענען געגאנגען קדורנית לפני ה' אלקים, ח"ו האבן זיך טועה געווען, נאר דער ערשטער רשע וואס ער האט געזאגט לא יזכר

די תורה הקדושה זאָגט דו טאַרסט נישט ! די תורה הקדושה זאָגט ס'טאַר
 נישט עקזעסטירן, מ'טאַר זיך נישט נעמען [א מלכות] פאַר די צייט !
 [וחוץ מזה] מינים ואפיקורסים טאַרן נישט זיין קיין מושלי ישראל !
 און יעדער שרייט [שעושים בזה] איז אין דעם איסור.
 און מ'זאָגט גאָר, מ'וויל גאָר זאָגן, אַז זיי האָבן מנצח געווען ? ! בַּחֲנוּ את
 אֱלֹקִים ! זיי האָבן אויספרובירט דעם באַשעפער, וַיִּמָּלֵטוּ ? !
 דאָס זאָגן אידן ? ! אוי וויי, אידן קענען דאָס זאָגן ? !
 אוי וויי, ס'איז נישט צום אויסצוהאַלטן ! אַז אידן וואָס טראָגן נאָך תפילין
 אויפ'ן קאָפּ, זאָלן קענען זאָגן אַזאָ אויסדרוק [אַז ס'האָט געזיגט דאָס מלכות המינות !]
 אוי וויי ! און [על זאת יכולין לומר] דאָס איז מן השמים ?
 איז דען מסופק צו זיין, אַז אַלעס וואָס איז אַ ניאויץ השם קעגן דער תורה
 דאָס איז נאָר דער סמ"ך מ"ם, ווי קאָן זיך אַ איד פרייען מיט'ן סמ"ך מ"ם ?
 אוי וויי, וואָס דאָס קאָן ברענגען ווייטער ווייסט השם יתברך, מ'דאַרף
 מיר גרויס רחמים.

סד

בזכות אלו שאינם מסכימים עם רשעים משתיק החרון אף

דורכדעם אַביסעלע [אידן] וואָס האָבן כאַטשיג נישט מיטגעהאַלטן, מ'האָט
 נישט מסכים געווען, דאָס שטילט דעם קטרוג !
 אַז מ'זעט, ס'איז כאַטש דאָ אידן וואָס זיי זאָגן נישט [בַּחֲנוּ אֱלֹקִים וַיִּמָּלֵטוּ],
 ס'איז נישט עַם אָחֵד הֵן.³⁰

סה

במנות הלוי: המחפה ומלמד זכות על עוברי עבירה נענש כמותם

ווי ער זאָגט דער מנות הלוי (פונעם מהר"ש אלקבץ), דער מנות הלוי זאָגט אין
 דער מגילה³¹ [על מה שאמר המן] עַם אָחֵד הֵן.
 זאָגט ער, אַז [באופן] מ'איז נישט מקיים (ויקרא יט, יז) הוֹכַח תוֹכִיחַ הָאֵט מען נאָר
 עובר געווען די עשה פון הוֹכַח תוֹכִיחַ, אָבער מ'איז נישט אינגאַנצן אַזוי ווי יענער,
 מ'האָט נאָר עובר געווען אַן עשה.
 טאַמער איז מען אָבער מלמד זכות אויף אים דעמאָלטס האָט מען דעם זעלבן
 דין וואָס ער. דעם זאָגט ער עַם אָחֵד הֵן, אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה
 מוכסין שכולם מחפין עליו (שבועות לט.), אַז מ'איז מחפה איז מען דער זעלבער.
 [עכט"ד המנות הלוי].

שם ישראל עוד, דער וואס האט דאס געגרינדעט, ער האט געוואלט אויס'שמד'ן דעם כלל ישראל און ער האט
 אזוי געטוהן, דער האט געזען דעם אמת ? ווי איז גאר מעגליך א מאמין אין הקב"ה זאל דאס קלערן ?

³⁰ במסכת מגילה (יג:) יִשְׁנֹו עַם אָחֵד. אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן וכו' אמר ליה [אחשורוש]
 מסתפינא מאלהיו וכו' אמר ליה [המן] יִשְׁנֹו מִן הַמְּצֹות, א"ל [אחשורוש] אית בהו רבנן, [אמר המן] עַם אָחֵד הֵן.

³¹ וזה לשון מנות הלוי (אסתר ג, ח) ופקח עיניך וראה כי על הבלתי מוחים אמר (ויקרא כו, לו) וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאֶחָיו
 והוא מכשול לבד על שאינם מוחים וגם אינם מחפים, ועל המחפים אמר (שם כ, ה) וְשִׁמְתִי אֹנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ
 הָהוּא וּבְמִשְׁפָּחָתוֹ, כי הם כעוברי העבירה, אחר שלא די שלא מיחו אלא שחיפו, וזהו עַם אָחֵד הֵן. ע"כ. (ועיין
 ויואל משה מאמר שלש שבועות סימן קמ. ובשוב ארץ ישראל סימן קלו).

נו אַז מ'איז מלמד זכות אויף די כופרים - פאַרפאַלן וואָס זאָל מען טוהן, ס'איז נחתם בספר - האָט מען דעם זעלבן דין.
וואָס קאָן איך מיר העלפן, די תורה הקדושה זאָגט אַזוי, דאָס איז נעבעך דער אַבדון העולם.
מ'קאָן דאָס נישט אַריבערטראָגן, אַז מ'בלייבט איינער אליין טאָר מען אויך נישט שווייגן!
בעווונותינו הרבים, ס'איז דריי לאווין אין די תורה (דברים יג, ט) אַז אויף מסיתים ומדיחים [ולא תחוס עינך עליו], לא תחמל, ולא תכסה עליו, פאַרפאַלן.

סו

מאמר ט:

ביאור דין טעה בברכת וְלַמְלָשִׁינִים

[כתב המחבר (או"ח קכו, א - ומקורו בברכות כט), שליח ציבור שטעה ודילג אחת מכל הברכות, וכשמזכירין אותו יודע לחזור למקומו, אין מסלקין אותו, אבל אם דילג ברכת המְלָשִׁינִים, מסלקין אותו מיד, שמא אפיקורוס הוא, ואם התחיל בה וטעה, אין מסלקין אותו].

קושיית רבינו יונה: למה אין מסלקין אותו כשטעה בברכת תחיית המתים?

קאָן זיין, איך האָב דאָס פאַריגע מאָל פאַרענטפערט^{סו} וואָס ס'שטייט וְלַמְלָשִׁינִים אַז מ'זאָגט נישט, איז [הדין] מסלקין אותו.
און דער רבינו יונה פרעגט^{סו} פאַרוואָס נישט ביי תחיית המתים, [והלא] אַז מ'גלייבט נישט אין תחיית המתים איז מען דאָך אויך אַ מין, [ואם כן] פאַרוואָס טאָמער אַז מ'בלייבט שטיל ביי תחיית המתים פאַרוואָס איז דאָרט נישט מסלקין אותו?

איך האָב נאָכגעזאָגט די צוויי תירוצים פון רבינו יונה [ראה הגה סו] וואָס ס'איז אביסל שווער צו פאַרשטיין, איך האָב דאָס פאַריגע מאָל (ס"ג לך תשי"ז) געזאָגט אַ תירוצ דערויף, איך וועל עס נישט היצט איבער'חזרן.

סז

עוד קשה: למה אין מחזיקים בחזקת כשרות מי שטעה בברכת המינים

נאָר בקיצור האָב איך געקלערט היצט, ס'קאָן זיין טאַקע גאָר נאָך אַ תירוצ.

^{סו} בס"ג לך תשי"ז. ועיין ביוראל משה מאמר שלש שבועות סימן קפ"ד באריכות.

ובסעודת הודאה (כ"א כסלו, מוצש"ק וישב תשי"ז) דיבר רבינו בזה עוד הפעם, אודות אלו שיש להם רוגזא לשמוע שמדברין נגד המינים, ואומרים שלא נעשה להם שום נסים, ואדרבה זה שעדיין יש שומרי תורה בארץ ישראל זהו הנסים הגדולים. וזהו פלא, שהלא הם בעצמם אומרים בכל יום ג' פעמים "ולמלשינים", ואינם מתייראים מזה? אמנם, כי אומרים זאת כפזמון בלי כוונה, אבל כשרואים אחד שבאמת מתפלל בכוונה "וְלַמְלָשִׁינִים כְּרָגַע יאבדו" חרה אפם מאוד, עיין שם במתיקות לשונו של רבינו.

^{סו} ברבינו יונה (ברכות יט:): טעה "בברכת המינים" מעלין אותו, דחיישין שמא מין הוא. ומה שלא אמרו שאם טעה ולא הזכיר "תחיית המתים" שמעלין אותו גם כן. (א - מפני שברכת המינים יש בה קללה למינים וכשאינו אומר אותה, אנו חוששין שמפני שהוא מין אינו רוצה לקלל את עצמו, אבל בברכת תחיית המתים כיון שאין בה קללה אין בזה היכר אם הוא מין או לא, שאפשר שאפילו שלא יאמין הוא בתחיית המתים עם כל זאת יאמר הברכה, דמאי איכפת ליה אם יאמר מחיה המתים כיון שאינו מקלל עצמו, הלכך כיון שאפשר שיאמר אותה ויהיה מין ולא נוכל להכיר אותו, אפילו כשלא אמר אותה אין מעלין אותו. (ב - עוד נוכל לומר שבתחיית המתים כשטעה אין מעלין אותו מפני שאפשר שהוא מין ומאמין בתחיית המתים, עכ"ל.

לכאורה איז דאך די קשיא, ווי מ'פרעגט^ט, פארוואס שטעלט מען אים נישט בחזקת כשרות, אפשר האט ער פארגעסן, והראיה אז ביי "התחיל בה" בין איך תולה ער האט פארגעסן, מ'קען דאך פארגעסן, שכחה איז מצויה?

סח

תחיית המתים וביאת המשיח הם מעיקרי האמונה

נאך וואס'זשע דען, לעולם תחיית המתים און [ביאת] משיח איז טאקע אויך פון די עיקרים [כמו שכתב הרמב"ם^ט שהם מ"ג עיקרים].

דער עיקרים^ט קריגט אויפ'ן רמב"ם [ושסובר שיש רק ג' עיקרי אמונה].

און דער חתם סופר זאגט אויך^ז, ער קען נישט גלייבן ס'זאל זיין פון די עיקרים. [כי] וואס א נפקא מינה? ווען נישט ביאת המשיח און נישט תחיית המתים מוז מען אויך דינען דעם באשעפער, דער עיקר איז דאך נאך מציאות הבורא און תורה מן השמים.

אמת זאגט ער, אז מ'גלייבט נישט אין דעם [בתחיית המתים וביאת המשיח] איז מען טאקע אן אפיקורס, ווייל די תורה הקדושה האט אזוי געזאגט, די תורה הקדושה האט געזאגט ס'וועט זיין ביאת המשיח, ס'וועט זיין תחיית המתים, און אז מ'לייקנט אין דעם איז מען אן אפיקורס, [כי תורה מן השמים הוא מן העיקרים לכולי עלמא].

^ט בשו"ת דברי יואל (ח"ב חו"מ סימן קל"א) נדפס תשובה שכתב רבינו בשנת תרפ"ז להגה"צ רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל, ומבאר שם רבינו בארוכה מתי אומרים שיש "חזקת כשרות" על אדם. ובסימן קל"ב (שכתב רבינו על הספינה א' דסליחות תרצ"ב, בדרכו חזרה בפעם הראשונה מארץ ישראל) מתרץ רבינו הא"י התירו חז"ל לבנות פני חבירו ברבים, ואולי יש לו חזקת כשרות ויכול להיות צדיק גמור. וז"ל, בענין אשר שאלוני רבים וכן שלמים ע"ד הרב קוק העומד בראש להרחיב גבול הציונים והמזרחים וכו', ורבינו מבאר שם הסוגיא דטעה בברכת המינים ובתוך הדברים כתב בזה הלשון, "וכבר אמרו חכמינו ז"ל (ב"מ נט.) מוטב שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילביץ פני חבירו ברבים, ועם כל זאת אמרו חז"ל לסלקו ולהלביץ פני צדיק גמור ברבים, מחמת ספק שיש בשתיקה זו, וצריך לומר דלחומר ענין מינות ר"ל, אשר הוא כנגד כל התורה כולה ושאינו מינות דמשכא, לכן החמירו בזה טפי אף בספק, בדרך שלא מצינו כן בכל התורה כולה."

^{סח} בפירוש המשניות בתחלת פרק חלק (סנהדרין פרק י) האריך הרמב"ם לבאר יסודות ועיקרי האמונה, ומונה י"ג יסודות, שהם עיקרי תורתנו הטהורה, ובסיום הי"ג עיקרים כתב וזה לשונו: וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו ואמונתו בהם אמתית, הרי הוא נכנס בכלל ישראל, וחובה לאהבו ולחמול עליו וכל מה שצוה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה, מה שיכול להיות מן העבירות, מחמת תאותו והתגברות יצרו הרע, הרי הוא נענש לפי גודל מריו ויש לו חלק, והוא מפורשע ישראל. וכאשר יפקפק אדם ביסוד מאלו היסודות, הרי זה יצא מן הכלל, וכפר בעיקר, ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, וחובה לשנאותו ולהשמידו, ועליו הוא אומר הלא משנאיך ה' אשנא וכו'.

^{טט} כתב בעל העקרים (רבי יוסף אלבו, מגדולי הראשונים בספרד לפני גירוש שפאניע) בהקדמת ספרו וז"ל, יש מי ששם אותם י"ג עקרים, ויש מי ששם אותם כ"ו עקרים, ויש מי ששם אותם ששה עקרים בלבד וכו', וחברתי הספר הזה וקראתי שמו ספר "העקרים" וכו'. ויבאר שהעקרים הכוללים לתורה האלהית הם שלשה, שהם מציאות השם, ותורה מן השמים, ושכר ועונש, עכ"ל.

^ז כן כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ב, יו"ד סימן שנו) וז"ל, יקרתו הגיעני, ענין הויכוח אם יש י"ג עקרים [כהרמב"ם] או שלשה כהר"י אלבו, לא ידעתי שום נפקותא כי אם קריאת שם בלבד, ולדעת המקובלים אין כאן "עיקר" כי כל קוצים של תורה הם עיקרים מה בין זה לזה וכו'. אך אי אפשר לי בשום אופן להאמין שיהיה גאולתינו אחד מעיקרי הדת, ושום יפול היסוד תפול החומה חלילה, ושנאמר אילו היה חס ושלום חטאינו גורמים שיגרש אותנו גירוש עולם, (וכדס"ל לרבי עקיבא בעשרת השבטים שהם נדחים לעולם) המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות השמים או לשנות קוצו של יו"ד אפילו מדברי רבנן חלילה, אנחנו לא נעבוד ה' לאכול פרי הארץ ולשבוע מטובה, לעשות רצונך אלקי חפצתי, ועל כל פנים ועל כל אופן עבדי ד' אנחנו, יעשה עמנו כרצונו וחפצו, ואין זה "עיקר" ולא "יסוד" לבנות עליו שום בנין, אך כיון שעיקר יסוד הכל להאמין בתורה ובנביאים, ושם נאמר גאולתינו האחרונה בפרשת נצבים ובפרשת האזינו כמ"ש רמב"ן שם, והרבה מזה בדברי נביאים, אם כן מי שמפקפק על הגאולה הלז הרי כופר בעיקר האמת התורה והנביאים, עכ"ל.

אָבער פאַרוואָס איז עס פון די עיקרים? אַז מ'לייקנט אין אַן אַנדער אות פון די תורה איז מען אויך אַן אפיקורס, וואָס איז אַ נפקא מינה, פאַרוואָס איז דאָס מער עיקר. [עכ"ד החתם סופר].

הגם מ'קאָן זאָגן אַ תירוץ אויף דעם^{עא} נאָר איך וועל נישט מאריך זיין אין דעם. דער חתם סופר בלייבט טאַקע לעולם עפעס אַזוי ביי די קשיא, איך וועל היצט נישט מאריך זיין.

על כל פנים נישט קיין נפקא מינה וואָס דער תירוץ איז, אָבער דאָס איז אַמאָל זיכער אַז מינות איז פון די עיקרי הדת.

סט

רמב"ם: ברכת וְלַמְלָשִׁינִים גדולה מכל צרכי בני אדם

דעם וְכָל הַמִּינִים האָט מען דאָךְ איבערדעם געמאַכט, מ'זאָל נישט כרוך זיין נאָך זיי, ווייל זיי האָבן מסית ומדיח געווען^{עב}, [אַזוי ווי] דער רמב"ם זאָגט, אַז דאָס איז דער גרעסטער צורך די ברכת וְלַמְלָשִׁינִים.

ע

הקשה האור החיים הק', למה אמר בפרשת פנחס צרור את המדינים? והציוו לנקום בהם אמר בפרשת מטות

ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט, צָרֹר אֶת הַמְּדִינִים וְהִכִּיתָם אוֹתָם (פנחס כה, יז). לכאורה עס שטייט דאָךְ ווייטער, נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים, שטייט [הערשט] אין די אַנדערע סדרה (מטות לא, ב).

זאָגט דער אור החיים הקדוש^{עג}, ביז דערווייל [עד שעושים המלחמה עמהם] דאָרף מען וויסן [לשנאותם], ווייל זיי האָבן מכשיל געווען אידן, דער וואָס איז מכשיל מוז מען כסדר געדענקען אַז ער איז אַ צורר, כדי מ'זאָל נישט נגרר זיין נאָך אים, אַז מ'פאַרגעסט אין דעם, ווערט מען נכשל.

איבערדעם האָט די תורה הקדושה געזאָגט אפילו ווען דו קאָנסט נאָכנישט הרג'נען די מדינים, דערווייל "צָרֹר" אֶת הַמְּדִינִים, זאָלסט געדענקען אַז צָרֹר אֶת הַמְּדִינִים וְהִכִּיתָם אוֹתָם, אַז דאָס מוז אַזוי זיין מ'זאָל נישט נכשל ווערן.

^{עא} בדברי יואל (ויקרא, ע' נח) מבאר דברי הרמב"ם וליישב קושית החתם סופר, וז"ל, ונראה שטעם הרמב"ם הוא, לפי שהאמונה בביאת המשיח הוא יסוד מוצק לקיום התורה והמצוות, ומי שאין לבו שלם בה עלול להתפתות בנקל אחרי גאולות של שקר, ולסור מדרך התורה והמצוות. וכאשר נראה בעליל בזמננו כי כל מה שתועים אחרי גאולות של שקר הכל הוא משורש הכפירה בביאת המשיח, דוק ותשכח וכו', ואף כי אמת נכון הדבר, שמי שהוא עובד השי"ת באמת כל חפצו ורצונו לעשות נחת רוח לבוראו, ומה תוסיף לו שלימות בעבודתו האמונה בביאת המשיח, והרי גם אחר ביאת המשיח לא יהיה דבר אחר בעולם כי אם עבודת השי"ת וכו'. אמנם זעירין אינן שזוכים למדרגה זו, וכו' ולכן מנה הרמב"ם את האמונה בביאת המשיח בין עיקרי הדת כי ראה בחכמתו הגדולה שרוב העולם אינם במדרגה גבוהה, ולאותם שלא זכו למדרגה זו, האמונה בביאת המשיח היא יסודם ועיקר עמידתם בדרך התורה, עכ"ל.

^{עב} וז"ל הרמב"ם (הלכות תפילה פ"ב הלכה א) בימי רבן גמליאל רבו האפיקורוסין בישראל, והיו מצירים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם, וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה אחת, שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורוסין וקבע אותה בתפלה.

^{עג} וזלש"ק אוהח"ק, והוא מאמר הכתוב כאן צָרֹר אֶת הַמְּדִינִים, פירוש יהיו לכם בגדר צר ואויב לשנאתם, ולשנא כל הערב מהם, להשחית עצם, ולקלקל מעינותיהם, זה תמורת מה שהתאוו להם, וזו היא אחד מתקוני התשובה, ואמר צָרֹר לשון הווה, פירוש יגבירו בהם השנאה, עד דרר שיהיה נקבע בהם טבע הצרירות, ואמר וְהִכִּיתָם אוֹתָם פירוש תַּחֲכוּ ליום נקם שתפכו אותם, ולזה לא אמר והכו אותם, כי אין זמנו עתה.

עא

אי אפשר לשכוח, מהזהירות שלא ליפול במינוח חס ושלום

על כל פנים זע מיר דאך אז וְכָל הַמִּינִים כָּרְגַע יאבִּדוּ פון דעם קען מען נישט פאָרגעסן, וואָרן דעס אז מ'פאָרגעסט און מ'איז זיך טועה קאָן מען נכשל ווערן. אין תחיית המתים מוז מען גלייבן, מ'קאָן אָבער פאָרגעסן, ווייל ס'פאלט נישט איין די גאַנצע זאך, מ'קלערט נישט דערין, ממילא קאָן מען פאָרגעסן. אָבער אַ זאך וואָס מ'מוז כסדר אינזין האָבן, איז נישט שייך מ'זאָל פאָרגעסן, איז אין דעם אז מ'פאָרגעסט איז שוין מסלקין אותו, האָב איך שוין צו קלערן [חיישינן שהוא מין] ווייל דאָס שאַדט שוין. [ומיושב (הקושיא באות סז) למה אינו בחזקת כשרות]. יהיה איך שיהיה די איינע זאך טאָר מען נישט פאָרגעסן.

עב

המשך ביאור ענין מיתת צדיקים (מאמר ח')

לאָמיר צוריק קומען צום פריעריגן, וואָס כ'האָב געזאָגט פריער [באות ס-סב], וואָס דער פשט איז וְאָבְדָה חֲכָמָת חֲכָמָיו זו מיתת צדיקים? דאָס איז דער פשט אין די גמרא, מכה אשר לא כתובה בתורה, אַז ס'איז אָבְדָה חֲכָמָת חֲכָמָיו, מ'פאָרלירט דאָס פריעריגע, אַז די פריעריגע חכמה ווערט נסתלק, אַז מ'האָט נייע התחכמות, ווערן די פריעריגע צדיקים נסתלק געוואָרן, זו מיתת צדיקים. אַזוי ווי די גמרא זאָגט [עי' לעיל אות סב], זיי האָבן געזען זיי ווייסן נישט קיין דין, האָט ער געזאָגט היצט איז רב נסתלק געוואָרן, כאָטש פריער ווען ער איז נסתלק געוואָרן האָט ער זיך איינמאַל קורע געווען, האָט ער זיך נאָכאַמאַל קורע געווען. היצט איז געווען דאָס הסתלקות. [דער עכשיו לא היה ההסתלקות] וועגן אַגוּרָה בְּאֶהָלָךְ עוֹלָמִים [ששפתותיו דובבות בקבר].

עג

יישוב הקושיא [אות ס] דמיתת צדיקים ואבדת החכמה יכול להיות זה בלא זה

איבערדעם איז דאָס איין זאך, מ'מיינט נישט מיתת צדיקים [כפשוטו]. נאָר אַז ס'איז וְאָבְדָה חֲכָמָת חֲכָמָיו [ולא לומדים תורתם], זענען די אַלע צדיקים נסתלק געוואָרן. בעווננו הרבים אין אונזער דור איז נסתלק געוואָרן די תנאים ואמוראים, אַלע קדמונים. דער בעל שם טוב הקדוש און אַלע הייליגע תלמידים זענען נסתלק געוואָרן אין "דעם" דור. קיינער גייט נישט דעם דרך! מ'האָט שוין פאָרגעסן אינגאַנצן דעם דרך הבעל שם טוב^{עד}, מ'ווייסט נישט אַמאַל שוין וואָס דער דרך הבעל שם טוב איז געווען, לא יזכר ולא יפקד.

^{עד} עיין ויואל משה (שלש שבועות סימן קעז) וזלש"ק, והנה אומרים על הבעל שם טוב הקדוש ותלמידיו הקדושים ובפרט על הקדוש מבארדיטשוב זי"ע שהי' דרכם להצדיק את הרשעים. יסכר פי דוברי שקר הדוברות על צדיק, על צדיקו של עולם הבעש"ט הק' ותלמידיו הקדושים מדברים עתק בגאווה וכוז, בשביל גיאותם שרוצין להתכשר בעיני העולם במה שמחניפין את הרשעים בשביל תועלתם, כוז יכוזו את תלמידי הבעש"ט הק' לתלות

מ'דרייט אויס אלסדינג אויף אַ דרך שקר, בעווננו הרבים ווי גרויס [ס'איז]
דער כח פונעם שטן.
איבערדעם דאָס איז טייטש זו מיתת צדיקים.

עד

מכה אשר לא כתובה בתורה, כשלא הולכים בדרך הצדיקים הקודמים נופלים ברעיונות שאפילו לא כתובה בתורה
איבערדעם זאָגט די גמרא, אַז ס'איז אַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמֵי מ'גייט נישט אין דרך
פון די פריעריגע צדיקים, ווייסט מען נישט גאָרנישט אין וואָס מ'פאַלט אַריין, דאָס
איז יאָ אַ מכה אשר לא כתובה בתורה, מ'פאַלט אַריין אין אַזעלכע זאָכן וואָס שטייט
גאָרנישט אין די תורה.

ס'שטייט אַלעס אין די תוכחה, נאָר דאָס אַז מ'רייסט זיך אַפּ פון די פריערדיגע
צדיקים, אַז אַלעס לייגט מען אַוועק, קאָן מען גאָרנישט וויסן וואָס ס'פאַלט אַרויס,
דאָס איז יאָ אַ מכה אשר לא כתובה בתורה. ס'געשעט אַזעלכע זאָכן וואָס ס'שטייט
נישט אין ערגעץ, אַזעלכע רעיונות, וואו זאָלן עמיצן איינפאַלן?

[המשך הביאור באות פג]

עה

מאמר י:

דברי מהר"ל מפראג דשלש שבועות הם ביהרג ואל יעבור

ובו יבואר גודל הסכנה ליקח ממשלה קודם הזמן

איך האָב געקלערט קאָן זיין, איך האָב עס נאָכגעזאָגט כמה פעמים, דאָס וואָס
דער מהר"ל מפראָג זאָגט^ע.

בהם בוקי סרוקי וכו' ומאריך רבינו כמה סימנים בראיות מספרי תלמידי הבעש"ט הק' שזה דרך שקר לומר
כזאת. - ובסימן קפה כתב רבינו, וכבר הבאתי שדורינו הדור של עיקבא דמשיחא הוא הדור של שכחת התורה
שאמרו חז"ל. ודרך הבעש"ט הקדוש נשתכח לגמרי מהדור, וכל מי שרוצה ליטול את השם להנאתו ולטובתו
אומר זה דרך הבעש"ט כחפצו ורצונו. וחסרי תבונה מתחשבים עם סיפורי מעשיות שרובם ככולם שקרים
וכוזבים ומשתנים מפה אל פה בשינויים מן הקצה אל הקצה, ואם אלו השקרים נכתבו אחר כך בספר סוברים
שהיא ספר תורה, ע"כ.

בס"ג וישלח תש"כ (באותו זמן י"ל ספה"ק ויואל משה, והרבה שאלו כוונת רבינו בענין שכחת דרך הבעש"ט) אמר
רבינו זי"ל, בעונותינו הרבים היינט אין דעם שפלות, רובא דרובא איז אויף אַזאַ בחינה און אַזאַ מצב אַז
מ'ווייסט גאָרנישט ווי ווייט מ'האָט נישט, ווי ווייט מ'איז נישט, מ'ווייסט גאָרנישט ווי ווייט מ'איז פונעם דרך
התורה, מ'ווייסט נישט ווי ווייט מ'איז פונעם דרך הבעל שם טוב, מ'ווייסט נישט גאָרנישט, ניטאַמאָל דאָס
ווייסט מען, [וכפירוש הישמח משה זי"ע] "וכסיל לא יבין את זאת", דאָס אַליין פאַרשטייט מען אויך נישט ווי
ווייט מ'האָט נישט, ווי ווייט מ'איז גערוקט פונעם מקור הקדושה, ווי ווייט מ'איז גערוקט פון דער השגה.

^ע בספר נצח ישראל (להמהר"ל מפראג פרק כד) וז"ל, ובמדרש אמר ד' שבועות השביעם; השביעם שלא ימרדו
על המלכיות, ושלא ידחקו את הקץ, ושלא יגלו מסתורין שלהם, ושלא יעלו בחומה מן הגולה. אם כן למה
משיח בא, לקבץ גליותיהן של ישראל, עד כאן. ועוד שם (שה"ש ב, ז) הַשְׁבִּיעֵנִי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם [בצבאות או
בְּאִילֹת הַשָּׁדָה], במה השביעם, רבי אליעזר אומר השביעם בשמים ובארץ וכו' רבי יהודא בר סימון אומר
השביעם בברית מילה וכו'. ורבנן אמרי השביעם בדורו של שמד, בצבאות, שעשו צביוני ועשיתי צביוני בהם.
או בְּאִילֹת הַשָּׁדָה, ששופכים דמם על קדושת שמי, הדא הוא דכתיב (תהלים מד, כג) "כי עליך הורגנו כל היום",
עד כאן. - ומה שאמרו רבנן השביעם בדורו של שמד, כי לא די שהשביעם ב"מילה", כי המילה אינו רק שפיכת
דמים בלבד, אבל הגלות היו מייסרין אותו ביסורים משונים וקשים מאוד. ולכך אמר שהשביעם בדורו של
שמד, שהיו מסרקין את בשרם במסריקות ברזל, ולכך השביעם בדורו של שמד. ואם תאמר, דורו של שמד
עצמן במה השביעם שלא ישנו וכו' ועוד פירוש בדורו של שמד, רוצה לומר אף אם יהיו רוצים להמית אותם
בעינוי קשה, לא יהיו יוצאים ולא יהיו משנים בזה. וכן הפירוש אצל כל אחד ואחד, ויש להבין זה. עכ"ל
מהר"ל מפראג. - ועיין ביאור השבועות בספר ויואל משה, (ג' שבועות מסימן י' עד ל').

אַז די גמרא (כתובות קיא.) זאָגט [על הפסוק השְׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם] מַה תַּעֲרִירוּ וּמַה תַּעֲרִירוּ, מ'האַט זיי מְשַׁבֵּיעַ געווען, זאָלן נישט נעמען קיין מלוכה.
זאָגט דער מדרש (שה"ש רבה ב, ז) **השביעם בדורו של שמד.**
זאָגט דער מהר"ל מפראָג דער פשט איז, אַז מ'האַט זיי מְשַׁבֵּיעַ געווען בדורו של שמד, מ'זאָל וויסן, אַז חלילה חס ושלום מ'וויל הרג'נען, יהרג ואל יעבור, מ'וויל חלילה הרג'נען מיט די גרעסטע עינויים קשים.
דעם זעלבע וואָס מ'מוז ליידן מ'זאָל זיך נישט שמד'ן, מוז מען ליידן מ'זאָל נישט נעמען קיין באַפרייאונג פאַר די צייט !
דאָס זאָגט דער מהר"ל מפראָג - איז דער פשט השביעם בדורו של שמד.
מילא דעם ענין ער זאָגט אַזוי, מ'זעט אַמאָל^ע, נאָר פאַרשטיין ברויך מען עס [מיט'ן שכל]. [ההמשך באות עח]

עו

גם בעקידה מצינו, שעשו הרשע רצה ליתן מלוכה ליעקב אבינו, ולא רצה לקבלו שלא לעבור על השבועה
לעולם דער בעל עקידה אין די וואַכעדיגע סדרה זאָגט^ע, עשו האָט געזאָגט פאַר יעקב'ן **נְסֵעָה וְנִלְכָּה וְאַלְכָּה לְנִגְדָךְ**, מ'וועלמיר זיין גראָד [=מצב שוה], דו וועסט האָבן אַזאַ גרעסע [=גרויסקייט] פונקט ווי איך, אָבער [=או] קרוב צו מיר, וְאַלְכָּה לְנִגְדָךְ, ער האָט אים געוואָלט מכבד זיין מיט דעם, עשו פאַר יעקב אבינו'ן.
האָט יעקב אבינו אים געענטפערט, **אוי דאָס איז נישט גוט !**
זאָגט ער וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד, איין טאָג אַז מ'וועלמיר זיך נעמען אַ מלוכה, אַ באַפרייאונג, פאַר די צייט, חלילה, וְיָמְתוּ כָּל הַצֹּאן !
אַזוי זאָגט דער בעל עקידה אין די וואַכעדיגע סדרה.
זע מיר, אַז מיט דעם כיבוד האָט אונז עשו געוואָלט מכבד זיין, און יעקב אבינו האָט עס אים צוריקגעוויזן ברוב קדשו.

עז

ווילאנג מ'איז געגאנגען אין דרך פון יעקב אבינו האָט מען דאָס איינגעהאַלטן.
חֲדָשִׁים מְקָרֵב בָּאוּ^ע, בעווננו הרבים די רעכטע כופרים זרע עמלק, דעם רעכטע ערב רב. דער זוהר הקדוש זאָגט^ע, דאָס ערב רב זענען מזרע עמלק, און אידישע אידן גייען נאָך.

^ע אולי הכוונה שהמהר"ל מפראג מביא כמה פעמים חידושים שלא קדמוהו אחר, ובודאי שכך הי' מקובל אצלו, אבל מכל מקום "לכאורה דארף מען עס צו פאַרשטיין מיט'ן שכל".
^ע בעקידת יצחק (שער כז) ז"ל, הסיפור הזה מוכיח ומפלש עד אחרית הימים וכו' כשאמר לו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך הראה מדבריו שכבר היה איפשר שיהיה ענינם על מצב שוה או קרוב אליו, וכו' והוא רמז בתשובתו אל פתרון העיקר אשר היו מתרוצצים עליו מבטן אמם, ואמר (לג, יב) אֲדֹנִי יְדַע כִּי הַיְלָדִים רַפִּים מאד עדיין לגבי הגעת תכליתם וכו'. ואם ידְפָקוּם יוֹם אֶחָד, למהר את הקץ טרם יחפץ, וְיָמְתוּ כָּל הַצֹּאן, כמו שקרה לכל העמים אשר מהרו למצוא להם מנוחה מאשר מצאו ועברו על השבועות האמורות בקבלה (שה"ש ב, ז) השְׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם וגו' אַם תַּעֲרִירוּ וְאַם תַּעֲזְרוּ אֶת הָאֶהָבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ. ולזה יַעֲבֹר נָא אֲדֹנִי בַעֲנִין הַהִצְלָחוֹת הַזִּמְנוּת וְהַגְדֻלוֹת וְהַשְּׂרָרוֹת לִפְנֵי עֲבָדֵי וִיקְבִּלֵם רַאשׁוֹנָה וכו' עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה, עכ"ל.
^ע מלשון הפסוק דברים לב, יז. ופירש"י אפילו האומות לא היו רגילים בהם, גוי שהיה רואה אותם היה אומר זה צלם יהודי.
^ע בזוהר הקדוש (בראשית כח:) ז"ל, וְעָרַב רַב וְדָאִי אֲנֹן הָיוּ זִוְהָמָא דְאַטִּיל נָחַשׁ בְּחֻהּ וכו' דְּאֲנֹן מְזַרְעָא דְעַמְלָק דְּאֶתְמַר בֵּיהּ (דברים כה, יט) תִּמְחָה אֶת זִכְרָ עַמְלָק.

[וצריכים לרחמי שמים] ס'זאל חלילה נישט זיין דאָס וואָס דער בעל עקידה זאָגט פשט אין פסוק חלילה וחלילה, ודפוקום יום אָחד וגו' [למהר את הקץ, ומתו כל הצאן]. בעווננו הרבים מ'האָמיר טאָקע געזען, דורכדעם האָט מען שאָדן געהאַט אַזויפיל מיליאָנען אידן, ווייל מ'האָט אָנגעהויבן צו גיין אין דעם דרך. און ס'גייט אַזוי כסדר, ווייסט השם יתברך ווען מ'וועל מיר פטור זיין. וואָס וועט זיין דער תכלית מיט אונז?

אוי ווי, אַז מ'וועט זיך לאָזן פאַרפירן. מ'דאַרף זיך נישט לאָזן פאַרפירן פון גאַרנישט!

אונז האָמיר אַ הייליגע תורה, די תורה הקדושה לערנט אונז אַלעס, ווי די פריעריגע צדיקים האָבן אונז געלערנט, אָבער נישט קיין פאַלשע דרכים, אַז מ'איז מְגִלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא כְּהִלְכָּהּ אִיז נִישֵׁט גוּט.

עח

סיום הקושיא: למה צריך שבועה שלא ידחקו את הקץ, והוא ביהרג ואל יעבור, הלא זהו נגד השכל שהאומות יכריחו ע"ז לכאורה דאַרף מען פאַרשטיין דאָס וואָס דער מהר"ל מפראָג זאָגט, אַז מ'וועט זיך נייטן [=יכריחו] אַזוי ווי דורו של שמד, מ'וועט זיך וועלן הרג'נען [צריכין למסור נפשו]. לכאורה דאַרף מען עס צו פאַרשטיין מיט'ן שכל.

אַז די אומות העולם גיבן שוין, אַז זיי גיבן שוין אַ מלוכה פאַר אידן, אַז זיי ווילן [ליתן מלוכה יכולין להבין], אָבער זיי זאָלן נייטן מיט הרג'נען, אויב מ'וועט נישט נעמען? וואָס אַ אינטערעסע האָבן די אומות העולם אין דעם, זיי זאָלן נייטן?

אַז מ'באַשווערט אַ שבועה, מ'האָט דאָך משביע געווען, איז דאָך עס אַ זאָך וואָס האָט אַ מציאות. [אבל] מ'קאָן עס נישט מקרב זיין אל השכל [וואָס] דער מדרש זאָגט, מ'האָט זיי באַשוואוירן, אַז דאָס איז אַזוי ווי שמד'ן, [שימסרו נפשם ולא יסכימו, אפילו] אַז מ'וועט זיך נייטן, ווי קאָן דאָס פאַרקומען? ס'איז כנגד השכל מ'זאָל נייטן.

עט

ופרשתי כבר, שהאפיקורסים שיעברו על השבועה, הם יכופו את היראים. ולכן השביעו שהוא ביהרג ועל יעבור אַמאָל האָב איך געקלערט, אפשר איז דער פשט. ס'קאָן זיין, ס'וועט זיין די אפיקורסים וואָס וועלן עובר זיין [על השבועה], און זיי וועלן זיך נעמען [מלוכה], זיי קאָן יאָ פאַרקומען זאָלן וועלן נייטן איינעם זאָל טייל נעמען צווישן זיי. אויף דעם האָט מען דאָס געזאָגט, אַז ס'איז יהרג ואל יעבור מ'זאָל נישט קיין טייל נעמען.

פ

ו"ל עוד טעם שהצריכו שבועה אף שהוא כנגד המציאות, בהקדם דברי הרמב"ם בטעם איסור "הנאה" מעבודה זרה נאָר איך קלער אָבער, נאָך גאָר פשוט'ער איז דערינען.

ווי דער רמב"ם זאָגט - איך זאָג עס אַלץ נאָך - דער רמב"ם זאָגט אין ספר המורה^פ, פאַרוואָס די תורה הקדושה האָט געזאָגט (דברים יג, יח) וְלֹא יִדְבֹּק בִּידֶּךָ מְאוּמָּה מִן הַחֵרֶם, האָט די תורה הקדושה געזאָגט.

^פ במורה נבוכים (ח"ג, פרק לו) וז"ל הרמב"ם: איסור ההנאה בעבודה זרה וכו' וסיבתו, כי הרבה פעמים יחשבו ההמון הענינים המקריים סיבות עצמיות, כמו שנמצא רוב בני אדם אומרים, שאחר ששכן פלוני בזה הבית, או קנה זאת הבהמה, או זה הכלי, הַעֲשִׂיר וכו' וכן היה אפשר שיקרה לאיש אחד שתצליח סחורתו וירבה ממנו מן

זאגט דער רמב"ם אזוי, ס'איז דא מענטשן וואס זיי רעדן זיך איין, אז ס'קומט זיי א פרוטה [מאיזה אדם], און זיי האבן דעמאלטס [באותו שעה] הצלחה, ווערט די פרוטה מוצלח, האלטן זיי זיך אין דעם [שתולין בזה ההצלחה]. מעג מען זיי זאגן [שאינו כן, אבל] זיי הערן נישט. [וכמו כן] אז ער וועט באקומען עפעס א פרוטה פון דער עבודה זרה, און דעמאלטס פונקט וועט ער מצליח זיין, דעמאלטס וועט מען שוין נישט קענען אים אפרייסן פון דער עבודה זרה [שיתלה ההצלחה בע"ז].

איבערדעם האט די תורה הקדושה גע'אסר'ט, דו טארסט דין נישט מדבק זיין, זאלסט וויסן אז וואס דו נעמסט מוז זיין כלה ואבד מ'זאל נישט נהנה זיין, מ'זאל וויסן אז פון דעם קאן מען קיין הנאה נישט האבן. איבערדעם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מ'זאל נישט כרוך זיין. אזוי זאגט דער רמב"ם אין ספר המורה.

פא

איבערדעם דאס זעלבע קאן זיין [שלכן "השביעם" בכל החומר כמו בשמך].

מ'האט געזען אז דאס איז נישט גוט, אז דאס איז ביטער ווי א גאל, פון דעם פאלט מען אריין אין מינות אין אפיקורסות, דאס [אז מ'זאל נישט נעמען פאר די צייט (אות פג)] גייט דאך אן אפילו אז אידישע אידן וועלן דאס טוהן, - אבער דארט איז טאקע מינים און אפיקורסים - וועט מען זיך איינרעדן [שזה דבר טוב].

דארט [בע"ז] איז דאך אויך דאס זעלבע, מיט דער פרוטה פון דער עבודה זרה, אז ער וועט האבן דערפון א הצלחה, איז דאס א ביטערע הצלחה, פונעם ס"ם, ס'האלט נישט אויס [שאדבה זה קללה], אז ס'איז אבער אן איינרעדעניש, האט מען געמוזט דערויף מצוה זיין מ'זאל זיך נישט איינרעדן.

[וכמו כן בזה] ווארן מ'קען דאך איינרעדן אמאל, אז מ'וועט זיך יא נעמען א באפרייאונג וועט מען זיך מציל זיין פון די אומות.

אזוי ווי זיי האבן איינגערעדט, אזוי ווי ס'איז דא אסאך ענינים וואס דער בעל דבר האט איינגערעדט [שהמדינה של הציונים הוא טובה לישראל, ואמר] ס'מאכט שוואך אנטיסעמיטיזם, [ואמר כי מחמתם] מ'וועט זיך אננעמען פאר אידן, וכהנה וכהנה, און דאס קאן מען שוין נישט ארויסקלאפן פון קאפ, דאס וואס דער ס"ם פארפירט.

הגם ס'איז הונדערט מאל שקר, פונקט דער היפוך, ס'איז די גרעסטע סכנה, פון דעם קאן קיין גוטס נישט ארויסקומען, אפילו ווען ס'דאכט זיך.

אבער אז ס'קאן זיך דאכטן אמאל, פארפירט עס שוין.

פב

[ולפי זה יש לומר] דלחומר הדבר, מאחר שיכולים להמשך למינות, הצריכו שבועה אף שהוא כנגד המציאות

איבערדעם האט מען אראפגעשטעלט א "שבועה", אפילו לו יהיה [שיש בזה תועלת], אבער זאלסט וויסן דאס איז [חמור כמו] שמד'ן לא עלינו [ומחויבים למסור נפשו],

הדמים ההם, ויחשבהו לסיבה, ושברכת דמי הצורה ההיא הנמכרת גרמה לו זה ויאמין בה וכו', לזאת, היא הסיבה בעצמה באיסור הנאת עבודה זרה, מפני שנצל מן המחשבה ההיא, כי היתה אמונתם בהם בזמנים ההם גדולה מאוד עד שהיו חושבים, שיחיו, וימיתו, ושכל טוב ורע מאתם וכו' ומפני זה עשתה התורה חיזוקים להסיר הדעת ההוא, כברית, ועדים, ושבועות חמורות, ובאלות הנזכרות, והזהיר להשמר לקחת דבר ממנה, וליהנות בה, והודיענו השם יתעלה, שאם יתערב מדמיה שום דבר עם ממון אדם, יאבד הדבר ההוא כל הממון ההוא ויכלהו, והוא אמרו ולא תביא תועבה אל ביתך וגו', כל שכן שאין להאמין שיש בה ברכה, עיי"ש באריכות.

אפילו ס'האנדלט זיך אין הריגות, [וכמו שראינו בכל הדורות] וויפיל שטעט זענען חרוב געוואָרן ווייל מ'האָט זיך נישט געוואָלט שמד'ן, [שמסרו נפשם על קדושת השם]. איבערדעם האָבן אונז חכמינו ז"ל געזאָגט, זאָלסטו וויסן דאָס איז טייטש שמד'ן, אויף דעם האָסטו נישט קיין אויסרייד, [אפילו] זאָלסטו האָבן הצלה דערפון. איבערדעם האָט מען געלייגט די שבועה, אפילו די זאָך האָט נישט קיין מציאות אַז מ'זאָל נייטן עמיצן, [דהיינו אַז] די אומות העולם זאָלן זאָגן: "אַז דו נעמסט נישט אַ מלוכה וועט מען דיך הרג'נען!", אַ זאָך וואָס איז הונדערט פראָצענט כנגד השכל, אויף דעם זאָל גיין די שבועה.

נאָר וואָס דען, אָבער [מכל מקום הוצרכו לשבועה], דאָס איז אמת ויציב, אַזוי ווי דער רמב"ם זאָגט דאָרטן, אַז מ'האָט דאָס געמוזט אַראָפּשטעלן [האיסור הנאה בע"ז], מ'זאָל זיך נישט איינרעדן. [ולכן הטילו השבועה] וואָרן טאָמער וועט מען רעכענען אַז ס'איז הצלה [פאָרפירט עס שוין], האָט מען "באָשוואוירן" בדורו של שמד, ס'איז נישטאָ קיין עצה אויף דעם.

[ע"כ ביאור דברי המהר"ל מפראג].

פג

המשך ביאור ענין מכה אשר לא כתובה בתורה (מאמר ח)

בתרגום יונתן: מלך המשיח משביע את ישראל שלא לְמִיפֶק מִן גְּלוּתָא וּשְׁלָא יִמְרְדוּ בְּאוֹמוֹת [והנה השבועה שלא ידחקו את הקץ חל גם כשהולכין בדרך התורה] אפילו סתם בעלמא אליין, אַז מ'נעמט זיך אַ רגע אַ באַפרייאונג פאַר די צייט.

ווי דער תרגום יונתן זאָגט^{פא} אַז דער מלך המשיח באַשווערט מ'זאָל נישט גיין לְמִיפֶק מִן גְּלוּתָא אַ קליין שטיקל פאַר די צייט.

אָבער איבערהויפט נאָך פון מסיתים ומדיחים פון כופרים, מִי פְּתִי יָסֵר הִנֵּה (עי' משלי ט, ד), דאָס איז שוין אַ מכה אשר לא כתובה בתורה.

ליקח גאולה קודם הזמן "כתובה בתורה" האיסור והשבועה. אבל שיהי' ע"י אפיקורסים "לא כתובה בתורה" דאָס אַז מ'זאָל נישט נעמען פאַר די צייט, האָט מען משביע געווען [אפילו אַז אידישע אידן וועלן דאָס טוהן (אות פא)].

אָבער דורך אפיקורסים און כופרים [זה לא כתובה בתורה] (ההמשך לקמן אות פד).

– וואָס מ'זעט אַז ס'איז חלילה אַ כליון האומה ווען די [אפיקורסים] זאָלן ווערן שטאַרק, ס'איז קיינער נישט מסופק, סיידן אַז מ'וויל זיך נאָרן, ווי שוואַך דאָס ביסל אידישקייט איז מַעַט מְזַעִיר (ע"פ ישע"י, כה)...

^{פא} בתרגום יונתן (שיר השירים ח, ד) על הפסוק הַשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם מִה תַּעֲרִירוּ וּמִה תַּעֲרִירוּ אֶת הָאֵהָבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ, וזה לשונו: יאמר מלכא משיחא, משביע אנא עליכון עמי בית ישראל, מה דין אתון מתגריין בעמי ארעא לְמִיפֶק מִן גְּלוּתָא, ומה דין אתון מרדיין בחילותיה דגוג ומגוג, אתעכיבו פון זעיר עד די ישתיצון עממא די עלו לאַגחא קרבא לירושלם, ובתר כן ידכר לכון מרי עלמא רחמי צדיקא, ויהא רעוא מן קדמוהי לְמִפְרָקְכוֹן. עכ"ל.

ועיין ויואל משה (מאמר שלש שבועות סימן כד).

אילו היה הכוח להציונים, כבר לא היה יהודי שיאמר שמע ישראל

ס'איז נאך געווען א שטיקל מזל אז זיי זענען געווען אין דעם ענין צובראָכן יאָרן^{פב}, ווען זיי העטן זיך געקאָנט געווען בעסער אַנטוויקלען, העט שוין נישט געווען קיין איד וואָס זאָל זאָגן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, לויט זייער שנאת הדת. אין דעם איז קיינער נישט מסופק.

פר

דאָס [שיהיה על ידי אפיקורסים] איז שוין אַ "מכה אשר לא כתובה בתורה". מ'געפונט נישט אין ערגעץ אויף דעם, מ'זאָל גאָר מזהיר זיין, דאָס איז קיינעם נישט איינגעפאַלן [שיקחו מלוכה של מינים אפיקורסים]. מ'האָט [נאָר] מזהיר געווען, מ'זאָל זיך נישט "אַליין" נעמען אפילו מ'גייט מיט'ן דרך התורה, [אבל] אז מ'לעבט אָן דעם דרך התורה איז דאָך אַ חורבן. ס'איז דאָך פאַרדעם איז חרוב געוואָרן דאָס בית המקדש, ווייל ס'איז נישט געווען מיט'ן דרך התורה, ווי קאָן דאָס זיין אַ קיום.

כל המלוכה שלהם וכל פעולותיהם בהכרח שיתבטלו קודם גאולה העתידה
ווייס מיר דאָך אז דאָס מוז בטל ומבוטל ווערן! ^{פג} (עי' לקמן אות פט)

וראיה כי כן תקנו חז"ל ברכת שמונה עשרה, שיהיה כסדר הגאולה העתידה

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרְאֲשׁוֹנָה, שטייט דאָך אַרויס בפירוש [בגמרא]^{פד} אז קודם וועט זיין פֿלֹו הַמִּינִים, און נאָכדעם הערשט [יתרומם קרן הצדיקים, זאָגט מען] עַל הַצְּדִיקִים [ואח"כ] וְלִירוּשָׁלַיִם [עִירָהּ בְּרַחֲמִים תְּשׁוּב]. מ'דאַרף דאָס נישט איבער'חזר'ן, יעדערער ווייסט דאָך, סיידן מ'וויל זיך אַליין פאַפֿן, מ'וויל איבערדרייען אין דער תורה הקדושה, אז מ'וויל זיין אַ מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. איבערדעם קען מען זאָגן, דאָס [אז מ'גייט נישט אין דרך פון די פריעריגע צדיקים] איז מיתת צדיקים. [דאָס איז אַ מכה "אשר לא כתובה בתורה", מ'פאַלט אַריין אין אַזעלכע זאָכן וואָס שטייט גאָרנישט אין די תורה (כנ"ל אות עד).]

^{פב} לכאורה הכוונה להשנים קודם שהכריזו את מדינתם, בימי הג'ר יוסף חיים זאנענפעלד זי"ע, שאז התחילו כת הציונים לכבוש הקהלות בארץ ישראל, והקימו את הרבנות הראשית להיות קהלה הרשמית בכח חוקי המדינה תחת מלוכת בריטאניע, ורצו להכניע בכח הזרוע כל היהודים שבאר"י, אבל במסירות נפש עלה ביד בני ישוב הישן לקבל רשות מהמלכות לצאת מקהלתם ולהקים קהלה נפרדת, ובזה נעשה הצלה שהכירו בכח היראים, ולאחר שהכריזו בעוה"רהמרידה במלכות שמים, נשארו הקהלות כמקדם, ואילו היה כוחם חזק יותר לבטל מתחילה את הקהלות, אז בודאי לא היו נותנים שום רשות וכח להיראים לאחר מכן.

^{פג} בס"ג מקץ חנוכה תשכ"ב אמר רבינו בלשון קדשו: די מלוכה מיט די אַלע פעולות זייערע, דאָס וועט בטל ומבוטל ווערן כחרס הנשבר פאַר ביאת המשיח, השי"ת זאָל העלפן ס'זאָל זיין מיט רחמים וחסדים וכו' אָבער דאָס איז אַמאָל אַ הכרח פאַר די גאולה העתידה מוז דאָס ווערן בטל ומבוטל כעפרא דארעא.

^{פד} בגמ' מגילה (דף יז:) בסדר הברכות, וכיון שנעשה דין מן הרשעים, כלו המינים וכו' וכיון שכלו המינים, מתרוממת קרן צדיקים וכו' והיכן מתרוממת קרנם, בירושלים וכו', וכיון שנבנית ירושלים, בא דוד, עי"ש. בס"ג פרשת עקב תשט"ז האריך רבינו בענין השופטים והשוטרים, ובענין סדר הברכות שבשמו"ע. ובקונטרס על הגאולה ועל התמורה, (סימן פה) כתב רבינו, מבואר בדברי רז"ל שאי אפשר שיהיה התרוממות, עד שיכלו הפושעים מישראל וכו', ואי אפשר בנין ירושלים ובית המקדש עד שיתרומם קרן הצדיקים, ועכשיו בעוה"ר מהפכין הקערה על פיה, ומרוממין קרן הרשעים ומשפילין בזה כבוד הצדיקים וככה חפצים בבנין ירושלים וביהמ"ק, ועושים היפך מה שאומרים בכל יום בסדר התפלה במו פיהם, ואם כן חס ושלום לשוא טרחו חכמינו ז"ל לבאר סדר הברכות מקראי, ורחמנא ליצול מהאי דעתא, עכל"ק.

המשך התירוצים בפרשת השבוע

ביאור הפסוק ואתה אמת היטב איטיב עמך (מאמר ו)

אופן א'

איבערדעם קאן זיין, דאס איז דער פשט וואס מ'האמיר דא אנגעהויבן. דעס וואס יעקב אבינו האט דא געזאגט [ואתה אמת היטב איטיב עמך]. היצט וועלמיר צוקומען צו דעם. לכאורה על פי פשטות, ווי ער האט געהאט אן הבטחה, וואס דען האט ער מורא געהאט [קושיא יב].

נאָר דאָס זעט מען דאָך דער אמת, ער האָט דאָ מורא געהאָט [נאָר] פאַר די שפּעטערע דורות, איבערדעם, ער האָט געוואוסט זיכער אַז די הבטחה איז אַ הבטחה [ולא פחד על עצמו], נאָר די שפּעטערע דורות האָט ער געזען [ועליהם פחד]. [והגם שגם על דורות העתידים יש שבועה שלא יהי' כליון האומה, מ"מ פחד יעקב אבינו כדלהלן]

פו

גם דיבור לטובה שאינה חוזרת, אם לא זוכים יכול להתקיים באופן שאינו לטובה

לעולם איז אַזוי, די גמרא זאָגט אין ראש השנה (דף יז: על הפסוק דברים יא, יב) תמיד עיני ה' אלקיך ביה מירשית השנה, למשל אַז אידן זענען מיראשית השנה, חלילה רשעים, און מ'זאָגט [ליתן להם] גשמים מועטים, און דערנאָך טוען זיי תשובה אינמיטן יאָר, קען מען שוין נישט משנה זיין די גזירה [ולהוסיף גשמים], נאָר וואָס דען, דער בורא כל עולמים פירט אַז דאָס ביסעלע [רעגן] קומט אין דער צייט, און דאָרט וואו מ'ברויך (פירש"י: על השדות ועל הכרמים), און מ'קומט דאָך נאָך דורך.

ווידעראום פאַרקערט, אַז [זיין] זענען געווען צדיקים [בראש השנה] און מ'האָט געמאַכט אַסאך גשמים, און אינדערמיטן זענען זיי געוואָרן חלילה רשעים, אינמיטן יאָר, קאָן מען נישט משנה זיין [למעט הגשמים] ווייל מ'האָט פאַרשפּראַכן, נאָר וואָס דען, דער בורא כל עולמים שיקט די גשמים נישט אין דער צייט [לפני הזריעה], און נישט דאָרט וואו מ'ברויך [ביערות ובמדבריות] און מ'האָט נישט דערפון [תועלת]. [ע"כ הגמרא].

זעט מען דאָך, [שהגם] כל דבר שיצא אינו חוזר, אָבער ס'קאָן קומען אויף אַזאָ אופן נישט אַזוי ווי מ'ברויך, דאָס קען זיין אפילו דער דיבור [לטובה] וואָס איז אינו חוזר.

פז

וזה שהתפלל יעקב אבינו דהגם שיש הבטחה שלא יהיה כליון האומה, יהי' הכל ברחמים וחסדים

יעקב אבינו האָט דאָ געזען די שפּעטערע דורות, מ'וועט אַסאך ליידן, ס'וועט טאַקע נישט זיין כליון האומה, אָבער דאָך איז אַ חילוק אויף וואָס פאַר אַן אופן מ'בלייבט. יעדער איבערגאַנג קאָן דורכגיין [בכמה אופנים]. ס'האָט געקאָנט זיין מיט גרעסערע רחמים וחסדים [מה שעבר עלינו], ווען נישט דעם [פעולות הציונים בהעברה על השבועות], העט מיר נישט געדאַרפט אַזויפיל צו ליידן.

[ההמשך באות צה]

פח

חייב תפלה ביום התענית וימי תפלה שנקבעו

מ'ברויך נאך ווייטער רחמים מ'זאלמיר זוכה זיין צו די ישועה, ווייסט השם יתברך וויאזוי וועט נאך אויסזען דער איבערגאנג.
מ'מעג טאקע וויסן, דאס איז נישט קיין פשוט'ע זאך, וואס מ'האט געשמועסט דא אויף די וואך, מ'האט דא ארויסגעגעבן א שטיקל תענית און ימי תפלה^{פ"ה}.
מ'דארף צו וויסן דאס איז אן ערנסטע זאך. מ'ברויך זיך אמת'דיג אויסוויינען פאר'ן באשעפער.

^{פ"ה} באותו זמן שהיה המלחמה בארץ ישראל, היה גם לאחר המהומה גדולה והמרידה במדינת אונגארן, והרבה מאחינו בני ישראל ברחו מהגבולות עם בני ביתם וילדיהם, והיה זקוקים לרחמי שמים. לכן נקבע יום תענית ותפלה על ידי התאחדות הרבנים. ונעתיק נוסח הקול קורא שרבינו חתום עליו, והזכירו כאן:
לכבוד הרבנים שליט"א ולכבוד אהב"י היקרים הי"ו.

היות שעת צרה היא ליעקב, וידוע המצב האיום והסכנה המרחפת על אחינו בני ישראל בארצנו הקדושה, ובחויץ לארץ בכל מקומות מושבותיהם, לכן מצאנו לחובה לקבוע יום תענית ותפלה על יום ה' וישב, ח"י כסלו הבעל"ט.

א) התענית חל על אנשים מבן י"ח שנה, ועל נשים מבת ט"ו שנה, אנשים יתענו כל היום ונשים יתענו רק עד שעה 12:00 (שנים עשר).

ב) אנשים שאין בכוחם להתענות כל היום יתענו רק עד שעה 12:00 ויפדו עצמם על שארית היום בעד ה' פעמים ח"י סענט, היינו 90 סענט, ומי שאין ביכולתו להתענות כלל, יפדה עצמו בעד י' פעמים ח"י, היינו 1.80 (דולאר ושמונים סענט).

ג) נשים שאינן יכולות להתענות כלל, יפדו את חצי היום שעליהן להתענות בעד ה' פעמים ח"י, היינו 90 סענט.

ד) כל כסף הנ"ל המקובץ, ינתן לועד אשר יחי' ממונה על זה ויושלח ישר לארץ ישראל לחלקם לעניים.

ה) ביום התענית יתאספו בצבור (במקום שאפשר) בשעה 2 אחר הצהרים ויאמרו כל התהלים במתון ובכוונה ואחר גמר התהילים יאמרו יהי רצון ויקראו בתורה ויחל, ולאחרי השמונה עשרה יאמרו תפלת "אבינו מלכנו".

ו) בכל יום יאמרו בצבור תהילים כפי אשר יסכימו הרב והצבור, ואם אפשר יאמרו ספר תהילים אחד קודם התפלה.

ז) בכל יום ב' וה' שאומרים בהם תחנון יאמרו בשחרית אחר השמונה עשרה תפלת אבינו מלכנו, עד יעבור זעם בעזה"ת.

ח) כל אחד ואחד יראה לחזק עצמו בקביעת עתים לתורה בכל יום, אם אפשר ברבים ועל כל פנים ביחידות.

ט) כל אחד ואחד יעורר את עצמו לשוב אל ה', להטיב מעשיו, ולטהר ב"ב לילך בדרכי תוה"ק בכל פרט ופרט, וביותר בעיקרי האמונה ובאמונת ביאת משיח צדקנו שמחכים עליו בכל יום שיבוא, ולקרא אל ה' בחזקה כי אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ואין כוחנו אלא בפה, והשי"ת יאזין שעותנו וישמע צעקתנו ויקבל ברחמים וברצון תפלותנו וישלח לנו את הגואל צדק, בב"א.

הכו"ח ד' לסדר הצילנו נא, י' כסלו תשי"ז פה ברוקלין יצ"ו

הנשיאות: יואל טייטלבוים, סאטמאר. יונתן שטייף, עדת יראים. יהושע חיים ט"ב, טשענסטקאוויץ.

וועד הפועל: אברהם שלמה כ"ץ, ריסקאווא. אלטר וואגשאל, לאנצוט. אלעזר שפירא, קוויאשד

הלל ליכטענשטיין, קראסנא. יהושע גרינוואלד, חוסט. יוסף פאנעט, דעש. יוסף גרינוואלד, פאפא.

יוסף יונה הורביץ, אונסדארף-פ"פ. יוסף משה מייזעלס, אויוואר. יקותיאל יודא היילפערן, נאנאש.

ישכר דוב ראטענבערג, וואידיסלאוו. ישראל אברהם שטיין, פאלטימשעני. לוי יצחק גרינוואלד, צעלים.

משה טייטלבוים, סיגעט. משה הוראוויץ, באסטאן. נפתלי הערצקא העניג, שארמאש.

רפאל בלום, קאשוי. שמעון ישראל פאזען, שאפראן. יעקב סג"ל לעבאוויטש, קאפיש, המנהל המרכז.

מ'זאל וויסן, מ'ברויך מיר גרויס רחמי שמים כל בני ישראל בכל מקומות מושבותם, איבערהויפט די יושבי הארץ, זענען די ערשטע וואָס ברויכן גרויס רחמים.

פט

מי שנשכו זבֿורא וְעִקְרָא אין לו שום עצה

בעווננו הרבים, [נתקיים וואָס] די גמרא זאָגט (חגיגה ה. על הפסוק דברים לא, כא) וְהָיָה כִּי תִמְצָאֲךָ אֶתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת, זאָגט די גמרא, [מאין] רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת [רעות שנעשו צרות, היינו] שמצירות זה לזה, כגון זבֿורא וְעִקְרָא.
זאָגט רש"י, וועם ס'האָט נָשְׁכוּ געווען זבֿורא און ס'האָט אים נאָךְ געווען עִקְרָא, פֿאַר זבֿורא איז גוט "קאַלט", און פֿאַר עִקְרָא איז גוט "הייס", וחילופיהן סכנתא, וואָס מ'טוט איז אַ סכנה, קאַלט איז אַ סכנה פֿאַר עִקְרָא, און דאָס וואַרימע איז אַ סכנה פֿאַר זבֿורא, איז נישטאָ קיין עצה.
[ובגמרא שם] רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי.

צ

עיקר התפלה יהי' על ביאת המשיח, כי בשכל האנושי אין אנו יודעים שום עצה

אזוי זעמיר היינט אין ארצינו הקדושה, וועלעכן דרך מ'וועט אָנכאַפֿן איז אַ גרויסע סכנה.
חלילה אַז די "אומות העולם" זיגן, איז אַ סכנה פֿאַר די אידן וואָס זענען דאָרט.

און אַז זיי וועלן זיגן, די "כופרים", איז נאָך אַ גרעסערע סכנה. ווער ווייסט וואָס ס'קומט נאָך חלילה. - ווער ס'איז נאָך אַ מאמין אין די תורה הקדושה ווייסט דאָך, אַז יעדער טריט און יעדער שריט איז באיסור.
לְמָה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלַח (במדבר יד, מא), זאָגט דער אבן עזרא וועלעכעס ס'איז העברת פי ה', קען נישט האָבן קיין הצלחה.
און עקסטער די הצלחה איז עקסטער אַ סכנת הנפש, ס'ווערט דערהויבן דער כבוד המינות.

אַז מ'זאָגט בָּחֲנוּ אֶת אֱלֹקִים [וַיִּמְלִטוּ], איז דאָס נאָך אַרגער, גדול המחטיא את חבירו יותר מן ההורגו (במד"ר כא, ה), איז דאָך נאָך אַרגער.
דער פלאַן איז אויך נישט גוט.

איין עצה איז דאָ בעולם, מ'זאָלמיר זוכה זיין באַלד צו ביאת המשיח, און דער מלך המשיח זאָל עס מבטל זיין כעפרא דארעא.
אַז ס'וועט גיין דורכ'ן מלך המשיח וועט עס זיין מיט רחמים וחסדים, נפֿלָה נָא בְּיָדֵי ה' [כִּי רַבִּים רַחֲמָיו] וּבְיָדֵי אָדָם אַל אֶפְלָה (עפ"י שמו"א כד, יד), מ'זאָל נישט אַריינפֿאַלן אין מענטשנס הענט.

איבערדעם איז דאָ איין עצה, ווייל דאָס איז דער רעכטער זבֿורא וְעִקְרָא, ס'איז דאָ געשען דער רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת, דעס איז מצירות זה את זה, ס'איז אזוי נישט גוט און אזוי נישט גוט, אזוי איז אַ סכנה, און אזוי איז אַ סכנה.

קאָן מיר נישט טוהן עפעס אנדערשט, נאָר בין תנור לְכִירִים^פ זיך אויסוויינען פאַר'ן באַשעפער, ער זאָל אַריינשיינען אמונה אין אידישע הערצער, און האָפן צום באַשעפער.

דער בורא כל עולמים איז אַ כל יכול ער קאָן אויסטראַכטן אַ פלאַן, גַדל הַעֲצָה וְרַב הָעֲלִילָה (ירמ' לב, יט). מיט אונזער מענטשליכן שכל קאָן מען נישט טראַכטן קיין פלאַן ס'זאָל גוט זיין, נאָכדעם וואָס פאַר די רשעים האָט זיך געגלוסט צו זיצן אויפ'ן בענקל, אוי וויי.

נאָך דעם ביטערן אומגליק וואָס ס'איז געשען דעם כלל ישראל, אַז כופרים האָבן זיך אַזוינס גענומען, מיט אַזאַ חוצפה, נגד השם יתברך ונגד תורתו הקדושה, און זענען כסדר מחציה פניהם קעגן הקב"ה.

צא

סיום ביאור המאמר מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה (מאמר ח)

אופן ב: הצרות שעושים המינים "כתובה בתורה". אַז אידישע אידן יהיו בדעה אחת עם המינים, זה "לא כתובה בתורה" ס'שטייט (האזינו לב, כא) בְּגוֹי נָכָל אַכְעִיסֶם, זאָגט דער ספרי (טו), רש"י ברענגט עס, נָכָל אלו המינים, שנאמר אֶמֶר נָכָל בָּלְבוּ אֵין אֱלֹקִים (תהלים יד, א). דעם אַז מינים טוען אָן צרות שטייט אין די תורה. אָבער אַז אידישע אידן זאָלן האַלטן מיט די מינים דאָס איז אַ מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה. דאָס איז שוין [ווייל] וְאַבְדָּה חֲכָמָה חֲכָמִיו, דאָס שטאַמט פון דעם, ס'איז פאַרגעסן געוואָרן די חכמה פון די פריעריגע צדיקים, מ'גייט נאָך דאָס היינטיגע התחכמות.

צב

דברי התעוררות שלא ליתן חיזוק למינים

אוי וויי! אוי וויי! מ'זעמיר געבליבן ערום וְיַחַף^פ, המה הלכו למנוחות^פ, די צדיקים זענען בעולמות העליונים, און אונז זעמיר געבליבן בצרה ובצוקה, אין חוֹנֶן וְאֵין מְרַחֵם^פ, מִי יִרְפָּא לָךְ^צ, וְמִי יַחְמַל עָלֶיךָ^{צא}. ס'איז נישטאָ ווער ס'זאָל זיך דערבאַרעמען נישט אויף אידיש בלוט און נישט אויף אידישע נשמות, ס'איז נישטאָ ווער ס'זאָל זיך דערבאַרעמען נאָר מ'גייט נאָך...

^פ מליצה ע"פ הגמרא (תענית ל.) ומובא ברמב"ם (הל' תעניות פ"ה, ה"ט) חסידים הראשונים כך היתה מדתן, ערב תשעה באב וכו' ויושב בין תנור וכירים וכו' בדאגה ובשממון "ובכיה", כמי שמתו מוטל לפניו.

^פ מלשון הפסוק ישע' (כ, ב), ובדרשת הו"ר תשי"ג מתרגם רבינו נאקעט און באַרוויס.

^פ מליצה עפ"י הגמרא מו"ק (כה:): דאמר האי ספדנא בכו לאבלים ולא לאבידה, שהיא למנוחה ואנו לאנחה.

^פ מנוסח תפלה מספר עבודת הקודש, ואין חוֹנֶן וְאֵין מְרַחֵם זולתך, כִּי תַנְנוּךְ הֵם תַּנְנוּךְ הֵם מְרוּחָמֶיךָ הֵם מְרוּחָמִים, כְּדַכְתִּיב (שמות לג, יט) וְחַנּוּתִי אֶת אֲשֶׁר אֶחָוֶן וְרַחֲמֵי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחֵם.

^צ איכה ב, יג

^{צא} ירמ' טו ה

מ'גיט כח פאר מינים ואפיקורסים מיט אופנים שונים בעוונתנו הרבים אוי וויי.

צג

ביאור הכתוב מ'צדיק ר'שע ומ'רשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם

איך האב שוין געזאגט אמאל^{צב}, ס'שטייט (משלי יז, טו) מ'צדיק ר'שע ומ'רשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם. וואס איז דער גאנץ וואס איז דער שניהם, [והיה לו לומר רק] מ'צדיק ר'שע ומ'רשיע צדיק תועבת ה', וואס איז ער מרבה מיט דעם גם שניהם?

באָתנן דרשו חז"ל גם שניהם דגם "שינוייהם" אסורה

נאָר דאָס זעלבע טרעפט מען שטייט אין פסוק (תצא כג, יט) לא תביא אָתנן זונה ומחיר כָּלָב וכו' כי תועבת ה' גם שניהם, שטייט אויך גם שניהם, דאָרט דרש'נט די גמרא (תמורה ל.) "גם שינוייהם", אַז מ'איז מ'שנה, למשל אַן אָתנן זונה ומחיר כָּלָב, מ'האָט געברענגט ווייץ און מ'האָט געמאַכט דערפון מעהל, ס'איז שוין נישט דעם, ס'איז אָבער דאָך דעם, ווייל דער מקור איז פון דעם, הייסט דאָס אויך דאָס זעלבע.

צד

יתכן שאומרים דברים בשינוי הלשון, אבל מהכוונה יוצאת שהוא מ'צדיק ר'שע ומ'רשיע צדיק

אַזוי איז דעם זעלבע [אצל מצדיק רשע], ס'איז פארהאנדן אמאל א מ'צדיק ר'שע ומ'רשיע צדיק, איינער שעמט זיך צו זאגן בפירוש אַז דער רשע איז גערעכט און דער צדיק איז נישט גערעכט, זאגט ער עס מיט שינויים, מיט אַזעלכע ווערטער, ער איז מצדיק די שיטה, ס'קומט אויס אַז דער אפיקורס איז גערעכט און אלע צדיקים האבן זיך חלילה טועה געווען, ער ווערט א מ'צדיק ר'שע ומ'רשיע צדיק ער זאגט עס מיט שינויים, פאָרדרייט, מיט אַזאָ לשון, און מיט אַזאָ לשון, דרייט אַהין און אַהער, איך וויל נישט דאָ מאַרן זיין מיט די אלע שינויים לשונות, אָבער ס'קומט אויס צו דעם, די אונטערשטע שורה [שמצדיק רשע, וזש"ה תועבת ה'] גם שניהם, גם שנייהם.

צה

ביאור תפלת יעקב ואתה אִמְרָת הַיָּמִיב (מאמר ו)

[המשך אופן ראשון]

וועלמיר צוריק קומען צו דעם וואס כ'האב דאָ אָנגעהויבן [אות פה], דעם פשט אין פסוק [לתרץ קושיא יב].

דאָס וואָס יעקב אבינו אַז ער האָט געהאַט אַ הבטחה פון הקב"ה, האָט ער נישט מורא געהאַט [בזמנו] [עי' אות מ].

נאָר ער האָט געזען די שפעטערע דורות, געוואוסט האָט ער, אידן וועלן בלייבן, נאָר אויף וואָס פאָר אַן אופן [על זה התיירא], אַזוי ווי ביי די גשמים וואָס די גמרא זאגט [אות פו] דער דיבור וועט נתקיים ווערן. [כן יתקיים השבועה] ס'וועט בלייבן אידן, נאָר אויף וואָס פאָר אַן אופן, זעט מען דאָך אין די גמרא [שיכול להיות כמה אופנים, ולכן] האָט ער זיך געבעטן אַז די הבטחה זאל זיין הַיָּמִיב אִיטִיב עִמָּךְ אויף אַ גוטן אופן.

^{צב} דברי יואל פרשת לך עמוד רצג.

שטייט דאָפּעלט [הייב איטיב], ווייל אין דעם איז אויך פאַרהאַנדן בחינות אויף וואָס פאַר אַן אופן.
אַזוי ווי מ'זעט מ'איז מובטח פון הקב"ה, אָבער וויאָזוי זעט מען אויס [בדורינו], מ'האַלט ביי שכחת התורה בעוונתנו הרבים.

צו

ביאור מדרש על הפסוק פֿון יבוא וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים (מאמר ה)

איבערדעם האָט ער [יעקב אבינו] געזאָגט תורה שנתת [מי "יקרא" בן], ער זאָגט נישט ווער ס'וועט "מקבל" זיין [קושיא י].
[ויש לומר] ער האָט נישט מורא געהאַט [שלא יקבלו התורה], ער איז דאָך געווען מובטח פון הקדוש ברוך הוא אַז ס'וועט זיין קבלת התורה, אַז נישט איז דאָך אויס וועלט^צ.
נאָר [התיירא] ס'וועט קומען אַ דור [וואָס] ס'וועט זיין שכחת התורה, שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד. אַז מ'איז מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, און ס'איז נישט די תורה וואָס מ'האַט געגעבן אויפֿן "באָרג סיני". [ומיושב קושיא יא]

ענין קבלת תורה "מסיני", הכוונה שהכל בקבלה מדורות הקודמים עד הר סיני

ס'שטייט אין מסכת אבות משה קַבֵּל תּוֹרָה מִסִּינִי, כדי מ'זאָל וויסן אַז אַלעס איז בקבלה פון הר סיני, און מ'זאָגט נישט אַליין, דאָס וואָס די פריעריגע צדיקים האָבן געזאָגט איז געווען מקובל איש מפי איש, דאָס איז מסיני.
נאָר ס'וועט זיין אַ ניי דור וואָס מ'וועט אַוועקלייגן די פריעריגע שיטה, און מ'וועט גיין אַן אייגענע שיטה, מ'וועט שוין נישט קוקן די תורה וואָס מ'האַט מקבל געווען פון הר סיני^צ, מ'וועט האָבן אַן אייגענע תורה, פאַר דעם האָט ער געזאָגט תורה שאתה עתיד ליתן לישראל על "הר סיני" מי "יקרא" בן, מ'וועט שוין נישט קוקן אין דער תורה, אַלעס וואָס ס'שטייט אין די פריעריגע תורה לייגט מען אַוועק, פאַר דעם האָט ער זיך זייער געפאַרכטן, פאַר אַזאָ ביטערע שכחת התורה וואָס ס'וועט נעבעך זיין אויף דער וועלט.
מילא די הבטחה וועט עפעס אויף אַן אופן נתקיים ווערן, אָבער איז נישט גוט, האָט ער עס געוואָלט ממתיק זיין, ס'זאל נישט זיין אויף אַזאָ ביטערן אופן די הבטחה.

צז

ביאור תפלת יעקב וְאֵתָהּ אִמְרָתָּהּ הֵיטֵב אִיטִיב (מאמר ו)

ס'איז נאָך פאַרהאַנדן [אופן שני לבאר תפלת יעקב (קושיא יב)].

^צ כדאיתא בשבת (פח.) שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

^{צז} עיין מה שכתב רבינו ביואל משה (מאמר שלש שבועות סימן קל"ה), הכי קרא זה בשם "כיבוש סיני" אף שלא כבשו מאומה, אבל הם כובשים בכל עת ובכל רגע את כל הניתן לנו מסיני, לעקור חס ושלום כל התורה וההלכה המסורה לנו מסיני.

באור החיים הק': ובאו כל הברכות והשיגה, שברכות היוורדין משמים עוברין דרך כמה בתי דינים שלמעלה, ואם אינם ראויים, יכולים להתעכב בב"ד שלמטה מהן בשמים, וז"ש והשיגה שיגיע עד למטה ממש ווי דער אור החיים הקדוש טייטשט^צ ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגה, מן השמים קומט אראפ ברכות, פון הקב"ה קומט אראפ בלויז רחמים, נאר אונטן, דאס בית דין איז דין צו מ'איז ראוי, אז מ'איז נישט ראוי האלט מען עס צוריק. [עכ"ד האוהח"ק].

דאס קען זיין "ואתה" אמרת, מילא די הבטחה וועט נתקיים ווערן, הקב"ה האט געזאגט בלויז ברכות פאר אידן. איבערדעם האט ער זיך געבעטן ס'זאל בלייבן ביי דעם וואס השם יתברך האט געזאגט, ס'זאל נישט צוריק געהאלטן ווערן דורך די בתי דינים, [כ"י] במקום שאין דין למטה, חלילה יש דין למעלה^צ, ס'זאל נישט צוריק געהאלטן ווערן [ע"י בתי דינים, אז] ס'זאל נישט ארויסקומען ח"ו אזוי ווי ס'איז [רק רחמים וברכות מהקב"ה].

צח

ביאור המדרש על פסוק ויחין את העם (מאמר ד)

אם יהרג אחינו שבדרום, רמז על חכמה וקאי על מיתת צדיקים
ישארו אחינו שבגולה, היינו שינאלו בזכות "נמרונו", של אלו הנשארים בגולה

איבערדעם קאן זיין דער פשט איז [קושיא ט], אם יהרג אחינו שבדרום. די גמרא זאגט (בבא בתרא כה:) הרוצה להחכים ידרים, הרוצה להעשיר יצפין, וסימנך מנורה בדרום ושלחן בצפון. פון "דרום" קומט "חכמה", די וואס האבן חכמה אמיתית האבן די השפעה פון דרום, הרוצה להחכים ידרים. איבערדעם קען זיין דאס זאגט ער, אם יהרג אחינו שב"דרום", אנשי חכמה נאספּו^צ, די אמת'דיגע חכמה איז ואבדה חכמת חכמיו. נאר וואס דען [התפלל יעקב אבינו] זאל כאטש בלייבן "אחינו שבגולה" [אלו] וואס זענען מקבל דעם עול גלות, זיי זוכן נישט קיין באפרייאונג פאר די צייט, מ'פארלאזט זיך אויפ'ן באשעפער אז דער בורא כל עולמים וועט אויסלייזן אידן. איבערדעם האט ער דאס מתפלל געווען, והיה המחנה הנשאאר אחינו שבגולה, אז ס'איז נישטא קיין התחכמות, על כל פנים האלט מען זיך צו דעם וואס מ'איז מקובל פון די פריעריגע חכמים אז מ'מוז אויסהאלטן.

^צ וז"ל האור החיים הקדוש (דברים כח, ב) ואומרו והשיגה יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ילקוט ראובני פ' ויקרא) כי האדון אלקי ישראל מדותיו רחמים, על הדופק על רחמיו ימלא ה' משאלותיו להריק עליו טובה כאשר יחפוץ, אלא שבהגעת הטוב ההוא למטה, ישפטו סנהדרי מעלה אם ראוי, אם אינו ראוי לא יגיעו, לזה אמר והשיגה הברכות, שזה הוא עיקר ההבטחה שלא יתעכבו בבתי דינים שלמטה.

^צ כן הוא במדרש. ועיין באור החיים (ויקרא כ, ה), וז"ל, נמצאת אומר שאם עם הארץ יעשו דין בעושה רע, אין דין למעלה, ולא ימות מישראל זולת העובד למולך, אבל אם לא יעשו דין נפתחים ספרי כל המשפחה ומתעורר הדין גם עליהם ונתפסים גם על המחשבה, והוא מאמרם ז"ל (דברים רבה ה, ה) במקום שיש דין אם עשה הדין למטה אין הדין נעשה למעלה, ואם לא נעשה הדין למטה הדין נעשה למעלה ע"כ. קשה פשיטא שכשיעשו דין למטה, מה מקום לדין ליעשות למעלה, ולדרכנו ידויק על נכון, שכשעושין דין למטה נמנע דין למעלה, פירוש דין השאר, שאין ספריהם נפתחים. ותמצא שאמרו רז"ל (ר"ה טז:) שכשנפתחים ספרי הדינים אדם נכנס בסכנה וצריך זכות גדול ליפטר.

^צ מליצת הלשון עפ"י ישעי' נז, א. הצדיק אבד וגו' ואנשי חסד נאספים.

במדרש ילקוט: בזכות "נטרונא" שממתינים על הגאולה, יזכו להגאולה שלימה

ווי איך זאג כסדר נאך דעם מדרש [ילקוט]^{צח}. [שיגאלו] אין שכר פון נטרונא פון ווארטן. דאס איז אחינו "שבגולה".

צט

ביאור פסוק אַם יבוא עֲשׂו (אות לט)

אַם יבוא עֲשׂו, הכוונה שיבוא בדרך חיבה, להתחבר עם ישראל ולהכשילם בכפירה ל"ע

איבערדעם איז דאס טאקע דער פשט, יעקב אבינו האט מתפלל געווען אַם

"יבוא" עֲשׂו [להתחבר אליו]. [ומישוב אריכות הלשון] [קושיא באות לט]

דער רשב"ם זאגט דאך ער מיינט פֿאנו אַל "אַחִיךָ" אַל עֲשׂו, עשו קומט גאָר [באהבתו אותך], פֿאַרקערט ער איז גאָר גוט געוואָרן, ער קומט זיך מחבר זיין ער גייט דיר אַקעגן [לכבודך], און יעקב אבינו האט זיך נאך אַלץ געפֿאַרכטן פֿאַר אים, טאָמער בלב איז נישט אַזוי [הוא לא האמין שמחשבת עשו לטובה אלא לרעה].
דער באר מים חיים (לב, ז) גייט אויך דעם דרך, כעין זה.

ק

נאָר דאָס קען זיין, יעקב אבינו האט מורא געהאַט אַם יבוא עֲשׂו, דאָס איז דאך אַלעס פונעם ס"ם, דער שרו של עשו, ער מיינט נישט ער וועט זיי הרג'נען, נאָר ער וועט "קומען" צו זיי [לעמיד], ער וועט מיט זיי גוט ווערן, וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מִעֲשֵׂיהֶם (תהלים קו, לה).

אַזוי ווי ס'איז היינט, הָיינו כָּכָל הַגּוֹיִם, מ'וויל האָבן אַ מלוכה ווי אַלע גוים, מיט גוי'שע געזעצן.

[ונתיירא יעקב אַז] ער וועט קומען צו זיי מיט כפירה לא עלינו, [שזה] נאך אַרגער [מחוקי הגוים המתוקנים], כמקולקלים שבהם עשו, כמתוקנים שבהם לא עשו, ווי ס'שטייט אין די גמרא צט.

וְהָיָה, היינו מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, וע"ז אמר אלו אחינו שב"דרום" שמרמזו לחכמה, היינו וְאַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמִיו אל המחנה האחת "והכהו", מיט אַ מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה [אַז אידישע אידן זאָלן האַלטן מיט די מינים (אות צב)], [וזה ע"י] וְאַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמִיו.

וע"ז התפלל וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה, אלו אחינו שבגולה, שמקבלים על עצמם עול הגלות.

האט ער מתפלל געווען וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר, לְשִׁאֲרִית נִחְלָתוֹ [למי שמישים עצמו כשירים (לעיל אות לו)]. די מחנה וואָס זענען ביי זיך צובראָכן, צובראָכן און צוקרישעט, די צובראָכענע הערצער, מ'איז משים עצמן כשירים.

מ'קוקט זיך אָן מ'איז איבערגעבליבן פון די פריעריגע דורות, וואָס זענען געווען מְלֵא חֲכָמָה וּמִדָּע, מלא יראת שמים מיט מלא אהבת ה', מ'איז דבוק געווען אין בורא כל עולמים און די תורה הקדושה.

איבערדעם [היתה תפלת יעקב] וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה אלו אחינו שבגולה, איבערדעם האט יעקב אבינו דאָס אַלעס אָנגעגרייט וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה.

^{צח} בילקוט פ' בא (רמז קצא), מי פורע ממלכות רביעית, "נטרונא", ע"כ. ופירש שם בזית רענן (פירוש המגן אברהם על הילקוט) שצריכים לשמור ולהמתין על הגאולה, ובזכות זה יזכו ישראל אל הגאולה.

^{צט} בסנהדרין (לט: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (יחזקאל ה, ז) וְכַמִּשְׁפָּטִי הַגּוֹיִם וְגו' לא עֲשִׂיתֶם, וכתיב (שם יא, יב) וְכַמִּשְׁפָּטִי הַגּוֹיִם וְגו' עֲשִׂיתֶם. [דחטאו ישראל] כמתוקנין שבהם לא עשיתם, כמקולקלין שבהם עשיתם.

קא

סיום התורה

היוצא לנו מזה, מ'זאלמיר די זכיה האָבן אַז ס'זאל אויף אונז שיינען יעקב אבינו'ס תפלה, יעקב אבינו'ס תפלה זאל אויף אונז שיינען.
מ'זאלמיר זוכה זיין דאָס ביסעלע אידן וואָס ס'איז געבליבן, ס'איז טאַקע הַנְּשָׂאָר פחות מחציו.

ער [יעקב] האָט געזען ברוח קדשו [שישארו רק מעט מזעיר], ער האָט דאָך געוואוסט אַלעס, שטייט דאָך אַזוי אַרויס אין מדרש' אַז ביז ביאת המשיח האָט ער פאַר אַלע שבטים איבערגעגעבן וואָס ס'וועט זיין. [ולזה התפלל וְהָיָה הַמַּחְנֶה "הַנְּשָׂאָר" לְפִלִּיטָה, על מעט הכמות. וזה ישוב קושיא ז' באופן שני].

השם יתברך זאל העלפן:

מ'זאלמיר זוכה זיין מקבל צו זיין ברכתו של יעקב זיינע תפלות ותחנונים.

מ'זאלמיר זוכה זיין צו גיין בדרך האמת.

מ'זאלמיר זוכה זיין מ'זאלמיר קאָנען מקשט זיין די מעשים.

מ'זאלמיר זוכה זיין צו פאַררעכטן וואָס מ'האָט פוגם געווען, בעוד מועד, ווי לאַנג ס'איז נאָך צייט זאל מיר קענען מתקן זיין.

[מ'זאלמיר זוכה זיין] זיך אָנכאַפן אין דרך האמת, מ'זאל זיך נישט רירן פון דער אמונה שלימה בהשם יתברך ובתורתו הקדושה.

דער בורא כל עולמים וועט העלפן, מ'וועט דאָך ניצול ווערן, אַז מ'וועט וועלן דעם אמת, זיך האַלטן באמת אין דער אמונה.

מ'זאלמיר זיך נישט לאָזן פאַרפירן פון קיין שום זאך אויף דער וועלט.

מ'זאל וויסן אַז נאָר מיט'ן כח פון דער אמונה [וועט מען ניצול ווערן]. השם יתברך זאל אונז מציל זיין מכל צרה וצוקה.

מ'זאלמיר זוכה זיין לרחמיו וחסדיו המרובים. דער בורא כל עולמים זאל רחמנות האָבן אויף אידישע נפשות און אויף אידישע גופים.

מ'זאלמיר זוכה זיין מקבל זיין פני משיח צדקינו, בנחת ובשמחה בקדושה ובטהרה.

מ'זאלמיר זוכה זיין צו זען אַלע אינאיינעם בישועת כל ישראל ושמחתן ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

^פ במדבר רבה (נשא יג, יד) וז"ל, והיה מסורת ביד שבט יהודה חכמיהם וגדוליהם מן יעקב אבינו כל מה שעתיד ליארע לכל שבט ועד ימות המשיח, וכן היה ביד כל שבט ושבט. עכ"ל.

תמצית הדרוש

פחד יעקב מהריגת עשו (מאמר א' וב')

עם לְכָן גִּרְתִּי. פִּרְשׁ"י ותר"ג מצות שמרתי. וקשה מה נפק"מ זאת לעשו.

ובמדרש (מובא בקדויו"ט) ואפילו פרה אדומה הקרבתי, וצ"ב למה דוקא מצוה זאת שלח לעשו.

וַיֵּצֵר לוֹ. פִּרְשׁ"י שמא יהרוג את אחרים. צ"ע למה היצר לו, הלא כן הדין "הבא להרגך השכם להורגך"?

גם קשה הלשון שמא יהרוג את "אחרים" דהול"ל את "עשו".

וי"ל דמה שהיצר לו לא היה מחמת עשו גופא, אלא מדורות הצדיקים שעתידיים לצאת ממנו, כמו נשמת רבי מאיר (ובאמרי נועם פירש בזה שמא יהרוג את "אחרים", מאן אחרים רבי מאיר), ושמעי' ואבטליון ועוד, ועל דרך שמצינו במשה רבינו וַיֵּרָא פִּי אֵין אִישׁ, שעתיד להתגיר.

וכן פירש בישמח משה ובבְּזָה לֹא שָׁלַחוּ אֶת יָדָם, היינו באלו שראו שיש בהם נשמות העתידיים לצאת לא נגעו בהם. ובוזה הכח המעה עשו את יצחק, שבא בכל הכוחות של דורות הצדיקים שהיו בתוכו.

ובפרשת חוקת פירש"י שהשטן ואוה"ע מונין את ישראל מה המצוה הזאת וכו'.

וי"ל פ' עפ"י המדרש זש"ה מי יתן טהור מַטְמָא לֹא אֶחָד, כגון אברהם מתרח וכו' מי גזר כן לא יחידו של עולם, וכמו"כ פרה אדומה 'מטמא' העוסקים בה ו'מטהר' טמאים.

ויש לפירש שהשטן דרכו לפתות שיתחברו עם רשעים, וטענתו שיכול לצאת מהם גם כן טובה ומביא ראיה מפרה אדומה שגם מטומאה יצא טהרה, ועל זה צריכים להשיב גזירה הוא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה, שרק השי"ת בעצמו יכול לעשות כן, אבל האדם בעצמו קצרה דעתו וא"א לכון וצריך לידע הכלל שמרשעים יצא רק רשע.

ולזה שלח יע"א לעשו שלא יירא ממנו שלא יעשה עמו כלום, מפני דורות הצדיקים שצריכים לצאת ממנו.

ואמר שאע"פ "עם לְכָן גִּרְתִּי" ונוכחתי לדעת ממעשיו שמרשעים יצא רק רשע, אבל מ"מ ותר"ג מצות שמרתי ואפילו פרה אדומה הקרבתי, ומשם רואים שיש לפעמים הענין דכך גזר יחידו של עולם, שהשי"ת בעצמו יכול להוציא טהרה מטומאה, וכמו כן הוא אצלך ולכן וַאֲשַׁלַּח לְהַגִּיד לְאֶדְנִי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, שאיננו יכול להזיק לך.

ענין חלוקת המחנות (מאמר ב' וג')

בדברי יחזקאל הקשה הא אין דוחין נפש מפני נפש, ותירץ שהאלקים יבקש את הנדרף, ורצה עי"ז להציל שניהם. וקשה על פירושו, הרי בבני הגבירות היה יהודה ויוסף, שהיו ג"כ נכנעים בעיניהם כדרך הצדיקים. ועו"ק דהרי בפסוק מבואר להיפוך דכתיב "והכהו", וא"כ הוא ק"ו שאם המחנה הראשונה ששם הנדרפים לא ניצולו, איך יצולו האחרונים.

רק יתפרש עפי"מ"ש בבאר מים חיים ד"והכהו" הכוונה שהם יכו את עשו, ויעקב לא רצה שילחמו עמו רק באין ברירה, ולכן חילקם שלא ילכו כולם להלחם. אבל עדיין צ"ב לדבריו, אמאי העמיד דווקא "בני השפחות", לראשונה.

רק יש לפירש עפ"י מש"כ בפרקי דר"א כמה שמעו בני אפרים לצאת ממצרים קודם הזמן, שזאת היתה בשביל "גובה לבם מאחר שהיו מזרע המלוכה", דאע"פ שהיו להם חשבון טוב, מ"מ אילו לא היו מזרע המלוכה לא היו ממהרים ללחום בלי לשאול מהגדולים, משא"כ זרע המלוכה סמכו ע"ע.

ולפי"ז י"ל שלכן העמיד יע"א את "בני השפחות" לראשונה, שהם שפלים בעיניהם ולא ימהרו ללחום קודם שיטלו רשות מבני הגבירות, משא"כ אם יקדים את בני הגבירות חשש שימהרו ללחום, ואם מקדימים אפי' רגע קודם הזמן אזי הוא אסון גדול לכלל ישראל ולכבוד שמים. ולזה אמר אם יבא עשו אל המחנה אחת והכהו, היינו כפירוש הבמ"ח שהמחנה הראשונה יכו את עשו, אז והיה המחנה "הנשאר" לפליטה, שהם לא ילחמו עמו, ולזה כתיב "הנשאר" על דרך שכתוב 'לשארית' נחלתו ופירשו חז"ל למי שמשים עצמו 'כשירים', והיינו שאע"פ שהם בני הגבירות, מכל מקום יש גם סברא להיפוך שצדיקים כל מה שהם גדולים יותר הם שפלי רוח ביותר, ולא ילכו בגובה לבם ללחום, והם ישארו לפליטה. - ולכן שלח לו ג"כ ותר"ג מצות שמרתי, שלא יירא עשו ממנו, שיהודי שומר תורה ומצוות אינו לוחם עם אוה"ע קודם הזמן.

ובאמת י"ל שיעקב אבינו לא פחד על עצמו כלל, שהי' לו הבטחה מה', וכדמצינו שלחמו שמעון ולוי עם שכם ועם שאר המלכיות, שהיו בטוחים בכוחו של אותו זקן, רק התיירא מדורות העתידיים שלא ילחמו עם האוה"ע קודם הקץ שלא כדת, ולכן כתיב אם יבא עשו וכו' באריכת הלשון, דהכוונה שהתפלל על דורות העתידיים, ואתי שפי "שמא יהרוג את

צדיקים דבל"ז היו אגורה באהלך עולמים וכאילו עדיין חיים אתנו.

ולכן נקרא מכה אשר לא כתובה בתורה, דע"י ששוכחין דבריהם של הצדיקים הקודמין והולכין בדרך חדש, ע"ז נופל רעיונות ודברים שלא כתובה בתורה, ולא עלה על הדעת שיעשו דברים כאלה, דהנה לקחת מלוכה קודם הקץ הוא מכה הכתובה בתורה והזהירנו והשביענו ע"ז שלא ידחקו את הקץ, וזהו אפי' כשהוא ע"י יהודים כשרים ע"פ דרך התורה, אבל שיהי' ע"י מינים ואפיקורסים הוא מכה אשר לא כתובה בתורה ולא מצינו כלל שיזהרו ע"ז, [והרי אם יחזיקו יותר הוא ח"ו כליון האומה, וזה ברור לכל מבין, חוץ מי שרוצה לרמות א"ע והולך בדרכי שקר לגלות פנים בתורה שלא כהלכה]. ואף שמינים עושין צרות ג"כ כתובה בתורה, כמ"ש בגוי נבל אכעסם ופי' בספרי אלו המינים, אבל מה שיהודים כשרים יתחברו ויחזיקו עמהם, זהו מכה אשר לא כתובה בתורה.

עוד יל"פ "אם יבא עשו" (ע"ד שכתב הרשב"ם ובאמ"ח) דהכוונה שהם"מ שהוא שרו של עשו יבא להחבר עמהם בדרך אחוה, שיתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, וירצו ג"כ מלוכה ככל הגוים וכמשפטי הגוים, ועוד כגורעים שבאומות עם כפירה רח"ל, וזה "והכהו" עם "מכה" אשר לא כתובה בתורה, היינו שיקחו מלוכה ע"י מינים שלא בדרך התורה, וע"ז התפלל יע"א והיה המחנה "הנשאר" היינו מי שמשים עצמו כשיריים ונשכר בקרבו, הם ישארו לפליטה.

מדרש בפסוק וַיִּחַץ אֶת הָעָם (מאמר ד')

וז"ש במדרש, אם יהרגו אחינו שבדרום ישארו אחינו "שבגולה", דרום רומז לחכמה כמ"ש הרוצה להחכים ידרים, ובא המדרש לפרש שאיך יהי' "והכהו" עם מכה אשר לא כתובה בתורה, זהו על ידי שישכחו דבריהם של הצדיקים וע"ז יסתלק החכמה מאתנו כמו שכתוב ואבדה חכמת חכמיו, והתפלל יעקב אבינו ע"ה שלכל הפחות ישארו אחינו "שבגולה", היינו אותן שמקבלים עול הגלות וממתינים ואין מבקשין להשתחרר לפני הזמן.

מדרש בפסוק וַיִּהְיֶינָה אֵם עַל בָּנִים (מאמר ה')

במדרש "וַיִּהְיֶינָה אֵם עַל בָּנִים, תורה שאתה עתיד ליתן בסיני מי יקרא בו". וקשה דאמאי אמר "בסיני"? ועו"ק דהול"ל מי "יקבל" אותו? וי"ל שלא התיירא שלא יקבלו התורה שהרי בלא"ה הרי יחזור העולם לתוהו ובוהו, ויראתו הי' לדורות האחרונים שיהי' שכחת התורה וישכחו דברי

"אחרים", ולא אמר את עשו שהתפלל והכין הכל לדורות העתידים.

ענין שכחת התורה (מאמר ז')

בגמרא נחלקו חכמים ורשב"י, דחכמים אומרים עתידה תורה שתשתכח מישראל, ורשב"י אומר ח"ו שתשתכח שנאמר כי לא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ, אלא שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד.

ולכאורה קשה על רשב"י דהרי גם זה הוה שכחת התורה, שאין יודעין כדת מה לעשות?

ועו"ק אמאי לא הקשה בגמרא "ואידך" דהאידך יתרכו החכמים פסוק מפורש כי לא תִשְׁכַּח? ועו"ק דמבואר ברמב"ם דאם יהי' שכחת התורה הרי זה כליון האומה ח"ו, ועל זה יש שבועה ולא גְּעֻלָּתִים לְכָלֵתָם.

רק יל"פ דליכא פלוגתא כלל, אלא רשב"י הוא מפרש דבריהם של חכמים, דשכחת התורה יהי' מחמת שלא ימצאו הלכה ברורה ולא ידעו כמאן הלכה, אבל העצה ע"ז כי לא תשכח מפי "זרעו", דהיינו התלמידים (הקרוים בנים), והיינו שאם מחזיקים בדבריהם של גדולי ישראל והצדיקים הקודמין ואין מזיזין משיטתם, אז נשאר כח התורה וליכא שכחת התורה, אבל כשנוטין משיטתם, ושוכחין לגמרי מדבריהם, ואומרים דברים החדשים, שלא כדברי הצדיקים הקודמין, אז גם רשב"י מודה שיהי' שכחת התורה, וכדאיתא בגמ' שבדורות האחרונים יכולו כל שופטים ושוטרים משיראל (וכמ"ש המהרש"א שזהו אפילו לרשב"י מאחר שלא ימצאו הלכה ברורה).

מכה אשר לא כתובה בתורה (מאמר ח')

בגמרא וְהִפְלֵא ה' אֶת מִכְתָּב מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, זו מיתת צדיקים, דכתיב וְאֶבְדָּה חֻקֵּי חֻקֵּי. וקשה דאם יש לימוד מפסוק, א"כ נחשב שכתוב בתורה, ולמה אמרו "אשר לא כתובה בתורה"? ועו"ק דהרי בפסוק כתיב וְאֶבְדָּה חֻקֵּי חֻקֵּי, ואין זו מיתת צדיקים אלא שיאבד החכמה מהם, ומצינו סתימת מעיינות החכמה בחיי הצדיקים, ולאידך שהחכמה נשארה גם לאחר מיתת צדיקים?

רק יל"פ שאם זוכרים ואומרים מימרות מגדולי ישראל וצדיקים הקודמין, אז הרי שפתותיהם דובבות בקבר ולא נסתלקו מאתנו, ורק אם שוכחין מדבריהם אז הוי מיתת צדיקים, (וכדאי' בגמ' דכשלא ידע הדין אמר השתא מת רב), ולכן אֶבְדָּה חֻקֵּי חֻקֵּי שאין יודעין החכמה והדיבורים של הצדיקים, זהו מיתת

הצדיקים הקודמים, שהכל הוא מקובל איש מפי איש עד מסיני, ולזה אמר "תורה שתתן בסני מי יקרא בו, שיבא זמן שלא יסתכלו עוד בתורה הישנה שניתנה בסני אלא יעשו שיטה חדשה.

ביאור ואתה אמרת היטב איטיב (מאמר ו')
יעקב אבינו התיירא מדורות האחרונים, דאע"פ שהי' לו הבטחה שלא יהי' כליון האומה, מ"מ יש חילוק באיזה אופן ישארו וכמה יסבלו בגלות, וכדאיתא דאם נגזר בראש השנה גשמים מרובים, ואח"כ חטאו, אז אע"פ שדיבור לטובה אינו חוזר מ"מ הקב"ה מורידם שלא בזמן הראוי ואין מזה תועלת, ולכן התפלל "ואתה אמרת היטב איטיב", בכפל הלשון, שההבטחה יתקיים באופן טוב עם יותר רחמים וחסדים.

ועוד יל"פ דאע"פ דכשהבטיח הקב"ה בודאי הי' באופן טוב, שהרי השי"ת אמר רק ברכות לישראל, אעפ"כ יכולה להתעכב ע"י ב"ד שלמעלה, וע"ז התפלל שיגיעו הטובות אע"פ שלא יהיו ראויים.

האיסור לשבח מינים אפילו במחשבה
מי שיש לו אפילו רק מחשבה שיכול להיות ישועה מכפירה, וממסיתים ומדיחים, ושעל ידיהם נעשו נסים, נופל ל"ע במינות וכפירה, ובעובדא של דודו של הישמח משה רואים, שאפילו אדם גדול כשטעה אפי' רק במחשבה, הסתכל ע"ע כמו מין, וקיבל על זה תשובה גדולה כל כך, עד שמת מזה.

על ידי פעולת הציונים והכופרים שעברו על השבועות, יש ח"ו העונש אני מתיר את בשרכם.

ובמנות הלוי פירוש במגילה בדברי המן עם אחד הן, שאם מחפים על עובדי עבירה ומלמדים זכות עליהם הרי דינם כמותם, (חוץ ממה שיש ג' לאווין ע"ז, לא תחוס עינך עליו, ולא תחמול, ולא תכסה) וא"כ יש קטרוג גדול, ורק המעט שלא השתתפו ולא הסכימו עמהם זה משתיק הקטרוג.

ואפילו אינו משבח הרשעים בפירוש, הנה ע"ז כתיב מצדיק רשע ומרשיע צדק תועבת ה' גם שניהם, ולכאן צ"ב תיבות "גם שניהם". רק יל"פ כדמצינו באתנן זונה דכתוב גם שניהם, ודרשו חז"ל גם "שינוייהם", כגון חיסין ועשאן סולת, דהגם שנשתנו אסרתה התורה. וכמו"כ בזה, דאע"פ שאין אומרים בפירוש שמצדיקים הרשעים ומרשיעין הצדיקים מפני שבונים לומר כן בפה מלא, אבל אומרים זאת כמה מיני שינוי לשונות, אבל הסך הכל היוצא מדבריו הוא שמצדיק רשע ומרשיע צדיק, וע"ז אמר הפסוק שתועבת ה' "גם שינוייהם".

ביאור טעה בברכת המינים (מאמר ט')
טעה בברכת ולמלשינים מסלקין אותו דחיישין שמא הוא מין, והקשה רבינו יונה הרי אם אין מאמינים בתחיית המתים הוה ג"כ מין.

רק יש לומר כמ"ש האוה"ח ק צרור את המדינים והפיתם אותם שצריך לזכור בכל זמן שהוא צורך כדי שלא יגררו אחריו, שאם שוכחים מזה אז יכולים להבטל.

ולכן צריך לזכור תמיד "שכל המינים כרגע יאבדו" ולא שייך שישכח מזה, ולכן אם שכח מיד חיישין שמא הוא מין, משא"כ בתחיית המתים הגם שצריך להאמין בזה מ"מ יכולין לשכוח מזה.

דברי מהר"ל בשלש שבועות (מאמר י')
בשבועה שלא ידחקו את הקץ, איתא במדרש "השביעם בדורו של שמד". ופירוש המהר"ל מפראג, דהכוונה שהוא ביהרג ואל יעבור כמו שמד, דהיינו שאפילו אם ירצו האוה"ע להרוג בכל עינויים קשים שיקחו מלוכה צריכים לסבול הכל ולא יעברו כמו שצריכים לסבול בשמד.

ולכאורה הוא כנגד השכל שיכפו האוה"ע על ישראל שיקחו מלוכה, והאיך השביעם על דבר שהוא רחוק המציאות?

ויש לומר. א) שיכול להיות שהאפיקורסים יעברו על השבועה ויקחו להם מלוכה, ואח"כ יכופו להיראים שיקחו חבל עמהם, וע"ז השביעו אותם שהוא יהרג ואל יעבור ולא ישתתף עמהם.

עוד יל"ב. ב) עפמ"ש"כ הרמב"ם בטעם האיסור ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, דחיישין שאם יבוא לו איזה הצלחה מפרומה של ע"ז, ידמה ויתלה בזה סיבת הצלחתו, ובאמת הוא הצלחת שקר מהם"מ אבל יכול לטעות ולדמות כן. וימשוך אחריו ולא יכלו להצילו מזה, ולזה אסרה תורה שלא יהנה ממנה כלל ויהי' כלה ואבד שלא יהא כרוך בה.

וכמו"כ בלקיחת מלוכה יכולים לפעמים לדמות שעל ידיהם יצא טובה לישראל, כמו שהם המפרסמים שע"ז יחלוש האנטיסעמיזם, וינצלו מן האומות וכדומה, והגם שהוא מאה פעמים שקר והוא ממש להיפוך, שיוצא מזה סכנה הכי גדולה לישראל, אבל עכ"ז הם"מ מפתה על זה, ולכן הצריך להשביע שאפילו לו יהא שע"ז יהי' הצלחה והצלחה, אבל תדע שזהו כמו שמד והוא יהרג ואל יעבור, ואין שום עצה ע"ז, רק להמתין על ישועת השי"ת.

ובזכות "נטרונא" נזכה להגאולה שלימה בביאת משיח צדקנו בב"א.

מענין לענין

כמה סוגיות, וחידושים מתוקים, בפסוקי תנ"ך ודברי חז"ל, שנתבארו מענין לענין, או בדרך הקדמות, מגדולי הראשונים ואחרונים ומספרי תלמידי הבעל טוב הקדוש (לפי סדר האותיות בהקונטרס)

צבא הציונים (צה"ל) הם כוחות הס"מ נו
מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, מִיתַת צַדִּיקִים ס
יש צדיק שנסתם חכמתו בחייו, ויש שחכמתו
עומדת אחר פטירתו ס
ביאור: אַגוּרָה בְּאֶהְלֶךְ עוֹלָמִים סא
רב אדא בר אהבה אמר: "השתא מת רב" סב
בזכות שאין מסכימים משתיקים החרון אף סד
במנות הלוי: המחפה ומלמד זכות על עוברי
עבירה נענש כמותם סה
קושיית רבינו יונה: בטעה בברכת וְלִמְלֹשִׁינִים
מסלקין אותו, והתירוצים סו
מחלוקת הרמב"ם ובעל העיקרים בחשבון עיקרי
אמונה סח
שיטת החת"ס במחלוקת עיקרי האמונה סח
רמב"ם: ברכת וְלִמְלֹשִׁינִים גדולה מכל צרכי בני
אדם סט
אור החיים הק': קשה, דהציוו לצרור המדינים
בפרשת פנחס, והנקמה בפרשת מטות ע
מהר"ל מפראג: ג' שבועות נטצו בדורו של
שמד, ביהרג ואל יעבור עה, עח
בעל העקידה: עשו הרשע רצה ליתן מלוכה
ליעקב אבינו עו
רמב"ם: טעם איסור הנאה מעבודה זרה פ
תרגום יונתן: מלך המשיח משביע שלא לְמִיפֶק
מִן גְּלוּתָא ולא ימרדו באומות פג
אילו היה הכוח להציונים, כבר לא היה יהודי
שיאמר שמע ישראל פג
כל פעולות הציונים יתבטלו קודם הגאולה פד
בספרי: בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעֲסִים אֱלֹהֵי הַמִּינִים צא
ביאור, מִצְדִּיק רָשָׁע וּמְרָשִׁיעַ צַדִּיק צב
אור החיים הק': וְכֵאן כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַשְׁגָּה,
שהברכות יגיעו לטובה צז
רשב"ם, ובאר מים חיים: אִם יָבֹא עֲשׂו בדרך
חיבה צט
במדרש ילקוט ובזית רענן: בזכות נטרונא, היינו
שממתינים, יזכו להגאולה שלימה צח

הַמַּחֲנֶה הַנֶּשֶׁאֶר: ביאור ענין "שיריים" ה
רמב"ן: כוונת "למלחמה" היינו בריחה ו
ראיות מכמה מקומות שכוונת יעקב אבינו היה
לדורות העתידים ח
גמ' ומהרש"א: תועלת הגלות בכל העולם ... ט
ארץ ישראל הוא טבור הָאָרֶץ ט
ברטנורא: טעם משה קבל תורה "מסיני" י
מחלוקת אבן עזרא והרמב"ן, למה פחד יעקב
אבינו אחר הבטחת השי"ת יג
מחלוקת הראשונים: אי יש חזרה בנבואה יד
אמרי נועם: שמא יהרוג את "אחרים", מאן
אחרים רבי מאיר יז
וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ: משה רבינו ע"ה ראה עד סוף
כל הדורות שלא יתגייירו ממנו יז
אריז"ל: כִּי צִיד בְּפִיו, עשו בא ליצחק בכח
הצדיקים שהיו גנוזות בתוכו כ
ברש"י: שהשטן ואוה"מ מונין את ישראל כג
ישמח משה: פִּי וּבִכְזָה לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם כד
דברי יחזקאל: טעם סדר בני השפחות, כי אלקים
יבקש את הנדרף כח
באר מים חיים: "וְהִפָּהוּ" הכוונה לעשו ל
טעות בני אפרים: פדרר"א, רמב"ם, ורמב"ן . לב
זרע המלוכה מקדימים לילך למלחמה לג
מעכבים בשמים את המשיח שלא יבא לד
צדיקים לפי גודל מדרגתם כך שפלות רוחם... לו
שמעון ולוי לחמו, בכוחו של אותו זקן מא
מחלוקת רבנן ורשב"י בשכחת התורה מב
רמב"ם: אם אין בארץ ישראל עשרה מישראל,
אין יכולין לקבוע חדשים מד
בקדושת המועדים תלוי כל האידישקייט מז
כשהולכים בדרך ה"פריעריגע צדיקים" נקראים
בנים, ואינו שכחת התורה נ
מעשה בדודו של ישמח משה, וטעם זהירות
הנטילה בין דגים לבשר נג
אחאב מלך ישראל הצריכו לפתותו על ידי נביאי
אמת שילך למלחמה נו

